

ЛІТАРАТУРА і МАСТАЦТВА

21 ЛІСТАПАДА

2003 г.

№ 47/4232

АНОНС!

Набліжаецца 60-годдзе вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і 60-годдзе Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Установа «Літаратура і мастацтва» праводзіць агульнанацыянальную акцыю па стварэнні кнігі «Наша Перамога». Запрашаем усіх, хто зацікаўлены, да супрацоўніцтва.

У рубрыцы «Надрукавана ў Маладосці» — разважанні пра аповесць Анатоля Бутэвіча «Каралева не здраджвала каралю».

ПАРА ЛЮБОВІ І ЖАЛЮ

—так называецца адна з апошніх кніг паэтэсы, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі Яўгеніі ЯНІШЧЫЦ.

20 лістапада Яўгеніі Іосіфаўне споўнілася 65 гадоў...

СТАР.

4-5,14

Паважаныя калегі.
Шаноўныя чытачы.
Нікога не здзівіш выспоём,
што жыццё не стаіць на месцы.
Гэта аксіёма, якая не патрабуе
доказу. Кожны дзень прыносіць
нешта новае, напаяючае душу све-
жымі пачуццямі і адчуваннямі, ве-
рай, стасункамі і ўзаемасувязямі,
станоўчымі ці не вельмі — эмоцы-
ямі. Уся акаляючая нас шматгран-
насць праяў і ўваходзіць у ёмістае
паняцце — Жыццё.

Літаратурная творчасць для лю-
дзеяў, якія непасрэдна звязаны з
ёю, — неад'емная, а ў большасці
і трывалая аснова існасці. Бо зра-
зумела: усё мінае, а творчасць
застаецца і будучыня, па маім пе-
ракананні, за таленавітымі і знакавымі творцамі. Пры гэ-
тым не змяняючы ролю іншых у грамадскім развіцці.

Штогоднік «Літаратура і мастацтва» за свой больш
чым сямідзесяцігадовы перыяд існавання бачыў шмат
чым пераўтварэнняў у сацыяльна-эканамічным, куль-
турна-ідэалагічным, палітычным і грамадскім жыцці, але
заўсёды заставаўся друкаваным органам беларускай (ды
і не толькі) творчай інтэлігенцыі. Гуртаваў вакол сябе кан-
структыўныя, здаровыя сілы, якія рухалі літаратурны пра-
цэс наперад, не дазвалялі прабукоўкі, халастых абаро-
таў. Таму што для творчасці і творцаў тапанне на месцы
— горш за фізічную смерць. Гэта не прыгожыя патэтыч-
ныя словы, а жыццёвыя рэаліі. На змену нашым славы-
тым класікам Я. Купалу, Я. Коласу, М. Багдановічу, К.
Чорнаму і іншым прыходзілі і прыходзяць новыя асобы
дзесяцігоддзяў і гадоў. Памнажаецца папярэдні літарату-
рны набытак, годна рухаецца далей слова нацыяналь-
ных творцаў сярод суайчыннікаў і людзей іншых нацый...
Але, пры ўсім тым, пісьменнік на сённяшні дзень быццам
адарваны ад грамадскага жыцця нашай краіны. Зніжана
роля майстра прыгожага слова ў вырашэнні найважней-
шых і зладзённых пытанняў развіцця рэспублікі. Чаму?
З-за чаго? Хто ў гэтым вінаваты? Падобныя пытанні мож-
на ставіць бясконца. Пры жаданні знайсці вінаватых! А
ўсё ж трэба разабрацца ў саміх сабе, у сваім асяродку.
Гэта вельмі і вельмі няпроста. Ды жыццё вымушае
зрабіць акцэнт на так званых «завіслых» пытаннях.

Пісьменнік павінен першым зрабіць крок да нашых
школ і вышэйшых навучальных устаноў, устаноў культу-
ры, пайсці на цеснае ўзаемадзеянне з адукацыйнымі
сістэмамі, нескі жывое слова бацькоў у душы і сэрцы
падрастаючых пакаленняў, не страшыцца цяжкасцей, з
якімі можна сутыкнуцца на гэтай дарозе.

Каму яшчэ, як не пісьменніку звяртаць увагу грамад-
ства на праблематычныя пытанні, што сілом акруцілі
шматлікія катэгорыі нашых грамадзян.

Творца — чалавек, якому баліць не толькі за сябе, але
і за іншых, зусім незнамых людзей. Бо толькі там, дзе
пачынаецца боль — пачынаецца літаратура. (Так некалі
вызначаў для сябе жыццёвую пазіцыю класік грузінскай
літаратуры Надар Думбадзе).

Нам дастаткова зірнуць навокал, за акно і ўбачыць усе
тыя праблемы, якія язвамі абляпілі «цэла грамадства». Ча-
му сталася нормай жыццё без шкоды? (Маладых, поў-
ных сіл да нямоглых і абяздоленых...). З-за чаго дзіўчы-
на, якая толькі-толькі з Божай ласкі нарадзіла дзіцяці і ў
той жа дзень... адмовілася ад немаўляці ў радзільным
доме? Хто ці што падліхвае руку вясковага жыхароў (а ці
толькі іх) да поўнай чаркі з гарай або сургатным віном?
Чаму зніжана выхаваўчая роля настаўніка ў школах? Пад-
растаючыя пакаленні кінуты грамадствам у прорву безду-
хоўнасці і чэрствасці. Іх станаўленнем займаецца тэлежур-
нан і трохграшовыя раманы, дзе штохвілінна, на кожнай
старонцы ліецца кроў, дзе забойствы і жорсткасць —
норма жыцця. Знішчыць у чалавеку чалавечнае — вось
задача замежнай маскультуры. А што мы ставім у суп-
рацьвагу? Так! Маўчанне ў хустачку. Маўляў, гэта не мае
і мая хата на ўзбочыне, з краю. Забываем, ці лепш ска-
заць — забылі, што пісьменнік і грамадства — непадзель-
ныя, адзіны арганізм.

У рэшце рэшт, пазбавіцца міжусобных «войнаў»? Час
ужо зразумець, што ўсе мы, як «правыя», так і «левыя»,
«нашы» і «вашы» — робім адну агульную справу — На-
цыянальную літаратуру! Мінуў час раз'яднанняў і кан-
франтацыі, а прыйшла пара пазітыўнага аб'яднання дзеля
агульнай карысці. Варта адкінуць крыўды і непаразу-
менні, забыцца на дробязі дзеля вялікага.

З гэтага нумара газета «Літаратура і мастацтва» пачы-
нае адводзіць больш увагі самой літаратуры і творчаму
працэсу, аналізу новых тэндэнцый у празаічных і паэтыч-
ных творах, пераемнасці традыцый. Мастацтва ж будзе
займаць крыху меншы аб'ём на старонках «ЛіМа». Трэба
ўлічваць, што існуе яшчэ і штогоднівая грамадска-ас-
ветніцкая газета «Культура», дзе мастацтва падаецца
значна шырэй, ва ўсіх аспектах.

Вельмі хацелася б, каб на старонках нашай агульнай
газеты «Літаратура і мастацтва» суседнічалі творы вопыт-
ных, пабачыўшых жыццё, літаратараў і тых, хто робіць
першыя крокі ў нялёгкай, зманлівай, але такі адказны і ня-
просты свет творчасці.

Не трэба баяцца эксперыментавання, але не варта і за-
бывацца пра зробленае некалі, пра асоб, якія ўнеслі
важкі ўклад у агульную літаратурную скарбонку. Разам
мы можам многае! Галоўнае — мець жаданне праца-
ваць, ствараць, рухацца наперад. Думаць не толькі пра
свае ўласныя справы і інтарэсы, але і пра чытача, дзеля
якога літаратар жыве і піша. На агульную карысць
Радзімы і народа.

Будзем жа ўсе разам!

Анатоль КАЗЛОЎ

«ЕЎРАБАЧАННЕ» — З БЕЛАРУССЮ

**Міжнародны конкурс
«Еўрабачанне» для юных
выканаўцаў эстраднай песні
праводзіўся ўпершыню. Сярод
яго 16-ці ўдзельнікаў з розных
краін была і 10-гадовая
беларуска Вольга Сацюк
з Кобрына. Яе імя добра вядомае
тым, хто сочыць за падзеямі на
рэгіянальных і рэспубліканскіх
дзіцячых песенных фестывалях;
сёлета адзначылі юную зорачку
і на «Славянскім базары»
ў Віцебску.**

Днямі беларускія тэлегледачы мелі магчы-
масць глядзець трансляцыю з Даніі, дзівіцца
на суквецце дзіцячых талентаў і «хварэць» за
сваю зямлячку. Выдатна выступіла Вольга!
Кажуць, падчас галасавання чальцоў журы
песня з Беларусі доўга трымалася на другой
пазіцыі. А канчаткова конкурсныя лаўры раз-
меркаваліся паміж краінамі-ўдзельніцамі
такім чынам: Харватыя (1 месца), Іспанія ды
Вялікабрытанія (адпаведна 2 і 3 месцы). Але
і Вольгу Сацюк можна шчыра павіншаваць,
бо дзякуючы ёй і яе «творчай камандзе» Бе-
ларусь заняла на «Еўрабачанні» прэстыжнае

чацвёртае месца. Наступны такі конкурс
пройдзе праз год у Вялікабрытаніі.

Н. К.
Фота Р. КАБЯКА

ПАДЗЕІ

НА ТРАЕЦКАЙ ВІНШАВАЛІ ЎСІХ!

14 лістапада ў адным з галоў-
ных культурных асяродкаў бела-
рускай сталіцы, ды і ўсёй краіны,
— у Вялікім акадэмічным тэатры
оперы і балета Беларусі адбылася
доўгачаканая падзея: слыныны
творчы калектыў святкаваў сваё
70-годдзе. Праўда, апошнім часам
у гэтых сценах суіснуюць ужо
дзве самастойныя мастацкія су-
польнасці: Нацыянальны ака-
дэмічны тэатр оперы і Нацыяналь-
ны акадэмічны тэатр балета. Ды як
бы там ні было, юбілей — агуль-
ны, і святкавалі яго ўсе. А разам з
тэатральнай грамадою да юбілею
спрычыніліся шматлікія наведнікі
вялікага музычнага дома на Траец-
кай гары, якія таксама, шпацырую-
чы па фае, абменьваліся вінша-
ваннямі.

Падчас урачыстай цырымоніі,
бадай, упершыню за 70-гадовую

пранікнёныя гукі хабанеры — і го-
лас незабыўнай Ларысы Алексан-
дроўскай...

Вядома, не хапіла б ні часу, ні
слоў, каб за адзін вечар прыга-
даць усе адметныя набыткі цяпер
ужо двух тэатраў, усе імёны — а
без іх немажліва ўявіць яскравае
і парадаксальнае творчае жыццё, з
якога паўстае мінулае і высноўва-
ецца перспектыва айчыннага мас-
тацтва ў яго найбольш складаных
жанравых праявах. І ўсё ж на-
веднікі святочнай вечарыны яшчэ
раз адчулі значэнне працы май-
строў беларускай музычна-тэат-
ральнай сцэны, важнасць трады-
цый, поспехі кожнага пакалення,
міжнароднае прызнанне нашых
удач.

Расхінулася важкая заслона — і
зала выбухнула шчодрай авацыяй,
вітаючы на рэдкасць шматлюдную

гісторыю з гэтай легендарнай сцэ-
ны гаварылася пра старадаўнія вы-
токі оперна-балетнага мастацтва
на Беларусі. Пра «сядзібу музаў»
у Слоніме. Пра тэатр графа Зоры-
ча. Пра таленты нашых мясцовых
артыстаў, якія з часам рабіліся
зоркамі тэатральных труп Варша-
вы, Пецярбурга, Масквы... Згад-
ваўся і знамянальны дзень 25 мая
1933-га, калі прэм'ерай оперы
«Кармэн» распачаўся тэатральны
летаніс, які доўжыцца ўжо сем
дзесяцігоддзяў. Залу напоўнілі

мізансцэну з удзелам не адной
сотні... імянінікаў! Да юбіляраў
было звернута віншаванне
Прэзідэнта краіны, зачытанае яго
памочнікам М. Шаўцовым. Іх вітаў
міністр культуры Беларусі Л. Гуля-
ка, які па даручэнні міністэрства
ўручыў нагрудныя знакі ды Ана-
ровыя граматы артыстам балета,
оперы, хору, аркестра тэатра і
тым няўгледным для публікі май-
страм, якія забяспечваюць матэ-
рыяльна-тэхнічную базу, абслугоў-
ванне творчага працэсу: касцюмы,

рэквізіт, асвятленне, сцэнічную
«машынерыю» і да т.п. Але гана-
раванне служыцеляў тэатра, чья
праца, як заўважыў міністр куль-
туры, «упрыгожвае нашу дзяржа-
ву», гэтым не вычэрпваецца: са-
мыя высокія ўрадавыя ўзнагароды
будуць уручаны ў адпаведнай
афіцыйнай абстаноўцы.

Святочны настрой герояў і гас-
цей вечарыны падтрымалі выступ-
ленні старшыні Беларускага саю-
за кампазітараў І. Лучанка, рэк-
тара Беларускай акадэміі музыкі
М. Казінца (да гонару маэстра,
ён адзіны з усіх прамоўцаў звяр-
нуўся да юбіляраў па-беларуску),
кіраўнікоў Беларускага дзяржаў-
нага харэаграфічнага каледжа З.
Дусенкі ды А. Калядэнкі, маста-
кага кіраўніка БДФ Ю. Гільдзюка,
«дэлегацыі» Дзяржаўнага музыч-
нага тэатра — Н. Гайдзі і А. Ісае-
ва, ветэрана опернай сцэны, заў-
сёды маладжавага і дасціпнага В.
Чарнабаева.

А канцэртная праграма, супад-
на з законам сінтэзу мастацтваў,
паядала ўсіх: балет, які ўзна-
чальвае В. Елізар'еў, оперу, на
чале якой М. Ізворска, хор пад
кіраўніцтвам Н. Ламановіч, ар-
кестр з яго галоўным маэстра В.
Чарнухам ды іншых дырыжор-
раў...

Вялікі тэатральны арганізм па-
ранейшаму апанаваны мноствам
творчых, фінансавых, вытворчых
праблем, у ліку якіх — і непаз-
бежны рамонт будынка. Ды на-
ват у атачэнні праблем застаюцца
святы.

С. БЕРАСЦЕНЬ

ЛІЧУ ТАК...

Я не магу адказаць на пытанне аб тым, ці гатовы МЫ да нямецкай цывілізацыі. Адкажу толькі за сябе.

Мае бацькі і радня да вайны жылі ў вёсцы Бераснёўка Кіраўскага раёна Магілёўскай вобласці. Зараз у гэтай вёсцы з дзесятак хат. Каля вёскі — велізарныя могілкі. Могілкі звычайныя, дзе ёсць курганкі асобныя і брацкія, стаяць на кладках крыжы, абеліскі і помнікі. Вялікія сосны — вартавыя гэтых могілак. Сосны маўчаць, але надлісы на абелісках кажучы: "Па-зверску замучаны, -ныя, спалены, -ныя..." Мая бабуля пахавана ў адной могілцы са сваёй суседкай. Фашысты палілі вёску і толькі пасля пажару знайшлі на папалішчы косці, два чарапы і металічныя гузікі. Па гэтых гузіках аднавіліся ў апазналі пакутніц.

Мама прыводзіла нас на могілкі ў Бераснёўцы і мы прыбіралі могілкі родных. Але мама заўсёды падводзіла нас да могілкі, на якой стаяў сціплы абеліск з чырвонай зорчэкай і казала: "Жывіце і памятайце, што тут пахаваны Пеця Юхнавец, якому ў 1943 годзе было 20 гадоў. Дзеці, калі мяне не стане, не

пакадайце гэтую могілку." Пеця быў партызанам. Яго схпілі фашысты падчас карнай аперацыі. У Кіраўску яго доўга катавалі, пад пазногці заганялі іголки. На пытанне, колькі ў атрадзе партызанаў, ён адказаў: "Як нельга падлічыць лісце на дрэвах, так нельга падлічыць і колькасць партызанаў". Пецева маці, цётка Акуліна, папрасіла нашу маму дапамагчы ёй забраць астанкі сына. У Кіраўску ледзь выпрасілі дазвол выкапаць труп Пеці. Ім адвялі гадзіну, і перакладчык растлумачыў, што калі яны ў вызначаны тэрмін не выкапаюць нябожчыка, то будуць расстраляны. Жанчынам не далі рыдлёўкі, і яны капалі рукамі. А побач стаялі два аўтаматычкі і ў скроню кожнай жанчыны быў нацэлены ствол. Раскапалі яму, разгрэблі пясок... Цела Пеці было, як рэштата, прабіта шомпалам. Праз дзве шчакі наскрозь прадзеты гэты металічны прут. Пад целам — крывавыя лужыцы. Жывым закапалі...

Мамы ўжо няма. Цяпер я ваджу свайго ўнука на Бераснёўскія могілкі і раскажваю пра Пецю Юхнаўца, пра маю спаленую бабулю і

яе аднавіліся ўцяў, расстраляную радню, закатаваных, закапаных жывымі. Я не гатова да нямецкай цывілізацыі.

Якія ж мы, беларусы, цікавыя людзі?.. Чаму б побач са сціплым абеліскам на магіле Пеці Юхнаўца не паставіць абеліск у знак памяці фашысту? Як прапаноўваюць гэта зрабіць некаторыя "патрыёты" для захопнікаў...

Вось у нашым раёне, у вёсцы Боркі, спалілі 1875 чалавек. А можа там, пасярод поля, якое раскінулася на месцы пяці спаленых пасёлкаў, паставіць помнік фашысту, выліты з бронзы? А як бы на гэта пытанне адказалі генерал Карбышаў, Муса Джаліль, Зоя, маладагвардзейцы?.. Не думаю, што сярод юрэяў нават узнікла б пытанне аб "нямецкай цывілізацыі".

Хіба ж жывым закапалі толькі Пецю? Дваццаць гадоў — сімвал вясны, маладосці, юнацтва, каханья, развіцця і існавання ўсёй цывілізацыі.

P.S. Шкада, што журналіст не можа быць публіцыстам і выказаць сваю думку аб падзеях. Хоць чытаць матэрыял і бачыць за радкамі тэксту аўтара. Даруйце мне, журналісты, але калі ў вас не будзе пазіцыі, то мы будзем не народам, а збродам.

Валянціна ГЕРАСІМАВА,
в. Жылічы Кіраўскага р-на
Магілёўскай вобласці

КОЛА ДЗЁН

ЮБІЛЕЙ ТЫДНЯ

21 лістапада "Белсаюздрук" святкуе сваё 85-годдзе. Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і мастацтва" шчыра віншуе ўсіх супрацоўнікаў "Белсаюздруку" з юбілеем. Паспехаў вам у нялёгкай, але так патрэбнай усім справе!

КЛОПАТ ТЫДНЯ

Газіфікацыя гарадоў, буйных і дробных населеных пунктаў, перш за ўсё ў чарнобыльскіх рэгіёнах, па-рапейскаму будзе адным з прыярытэтаў палітыкі беларускай дзяржавы. У бліжэйшыя 10 гадоў у нашай краіне плануецца завяршыць перавод на "блакітнае паліва" ўсіх раённых цэнтраў і бліжэйшых да іх населеных пунктаў.

Чыстае паліва павінна быць ва ўсіх рэгіёнах краіны — пра гэта заявіў Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка ў ходзе ўрачыстых мерапрыемстваў з нагоды пуску газу ў Жыткавічах і Петрыкаве. Па сённяшні ж дзень агульная працягласць газоправодаў і размеркавальных сетак у краіне складае амаль 25 тысяч кіламетраў, прычым больш як 10 тысяч кіламетраў пабудавана толькі за апошнія 10 гадоў.

ФАКТ ТЫДНЯ

Чэкавая прыватызацыя ў нашай краіне пасля завяршэння ўстаноўленага ёй урадам тэрміну 31 снежня 2003 года можа быць прадоўжана яшчэ на тры гады. Такое рашэнне абмяркоўвалася на пасяджэнні Прэзідыума Савета Міністраў, якое адбылося 11 лістапада. Было адзначана, што ў адпаведнасці з заканадаўствам грамадзянамі Беларусі было атрымана 427,6 мільёна імянных прыватызацыйных чэкаў "Маёмасць". З іх па стане на 1 ліпеня 2003 года 227,6 мільёна чэкаў абменены на акцыі акцыянерных таварыстваў. Адпаведна, 200 мільёнаў чэкаў "Маёмасць" не выкарыстаны.

ПЕРСПЕКТЫВА ТЫДНЯ

На сённяшні дзень новыя пашпарты грамадзяніна Рэспублікі Беларусь атрымалі больш за 90 працэнтаў жыхароў нашай краіны. За 9 месяцаў гэтага года супрацоўнікі пашпартна-візавай службы разгледзелі амаль 350 тысяч заяў аб выездзе за мяжу. з 17 ліпеня гэтага года Саветам Міністраў была прынята спецыяльная пастанова, паводле якой колькасць старонак для віз і іншых адзнак аб перасячэнні мяжы павялічана з 18 да 23. Уводзіць жа спецыяльны пашпарт для замежных паездак пакуль што ў нас не плануецца. Праўда, як яно там будзе далей — невядома, бо краіны вялікай "васьмёркі" дамовіліся аб тым, што перасячэнне іншаземцамі граніц гэтых дзяржаў з кастрычніка наступнага года будзе магчыма толькі пры наяўнасці дакументаў з біяметрычнымі паказчыкамі: адбіткамі пальцаў, указаннем колеру радужнай абалонкі вока і іншых індывідуальных адметнасцяў кожнага чалавека.

ЭКСПЕРТЫЗА ТЫДНЯ

Эксперты ЮНЕСКА лічаць, што гістарычная частка праспекта Скарыны ў Мінску "можа быць патэнцыйным кандыдатам для ўнясення ў спіс Сусветнай культурнай спадчыны". Эксперты ЮНЕСКА, якія знаёміліся з помнікамі культуры і гісторыі Беларусі, адзначылі, што "ансамблевая забудова пр. Скарыны ад пл. Незалежнасці да перакрываўвання з вуліцай Казлова з'яўляецца помнікам неакласіцызму і ўяўляе сабой унікальны і аўтэнтчны помнік архітэктуры сярэдзіны ХХ стагоддзя".

АКЦЭНТ

"ПАЛАЦ" РЫХТУЕ І МЮЗІКЛ

Досыць плённа працуе Алег Хаменка са сваёй групай "Палац". Шмат на што знаходзіцца час. Нядаўна з'явіўся кліп на адну з апошніх песень групы — "У лузе". Наконт пытання: "Колькі грошай было затрачана на здымкі кліпа", лідэр "Палаца" толькі пажартаваў: "Тры мільёны далабраў". Рэжысёр роліка Анатоль Вечар, як заўсёды, спрацаваў як "мінімаліст", бо інакш пакуль немагчыма: нестасе айчынным музыкантам грошай, каб зняць больш-менш прыстойны, паводле еўрапейскіх мерак, кліп, трэба некалькі тысячаў далабраў.

Аснову відэа складаюць кадры з фільма "Анастасія Слуцкая", у здымках якога "Палац" браў удзел: музыканты выканалі ролі гэтых карчомных спевакоў. Алег Хаменка нічога дрэннага пра самы супярэчлівы айчыны кінатрылер сказаць не можа: "Рабілі яго спрэс мае добрыя знаёмыя, і я лічу, што гэта не-благое нацыянальнае кіно".

Але на тэлеэкране лідэра "Палаца" можна пабачыць не толькі ў ролі выканаўцы народных песень. Хаменка вядзе аўтарскую праграму "Настаўніцкая" — "перадачу пра ўсе складнікі сучаснага жыцця" для людзей ва ўзросце ад 12 да 112 га-

доў. Глядзець яе можна па суботах на тэлеканале "Лад".

Да ўсяго, "Палац" абячае грывнуць на канцэртных пляцоўках Беларусі фолк-рок мюзіклам "Возера". Магчыма, прэм'ера адбудзецца сёлета. "Спадзяюся, у гэтым месяцы ўжо распачнуцца рэпетыцыі, у снежні — прэзентацыя, хаця праблем, звязаных з дэкарацыямі ды іншым, пакуль даволі шмат", — заўважае сам А. Хаменка. Праўда, удзельнікам азначэнне "мюзікл" не надта падабаецца — залішне пафасна гучыць. Музыка "Возера" напісаная "Палацам", лібрэта стварыў Геннадзь Давыдзкі, а пастаноўшчыкам выступіць мастацкі кіраўнік Дзяржаўнага ансамбля танца Беларусі Валянцін Дудкевіч. Нядаўна "Палац" даў канцэрт у КЗ "Мінск", прымеркаваны да 10-годдзя гурта "Калыханка", таму на сцэне можна было пабачыць (і, вядома ж, пачуць) "дзевак-сяміпэтак" — салістак гэтага вядомага дзіцячага калектыву. Разам спявалі народныя песні, танчылі... Хто прапусціў той канцэрт, хай дачакаецца Калядаў. Па традыцыі, самая "святочная" група будзе ладзіць адмысловую імпрэзу з гэтай нагоды.

Сяргей БУДКІН

АНОНС

"АДКРЫТЫ ФАРМАТ"

Паважаныя аматары тэатра!

Вы маеце унікальную магчымасць стаць не глядачом, а менавіта саўдзельнікам тэатральнага фестывалю "АДКРЫТЫ ФАРМАТ", які пройдзе ў Мінску з 27 лістапада па 14 снежня. Ваш шанец: конкурс "міні-п'ес", што пройдзе ў рамках фестывалю. Свой драматычны твор малой формы (3—5 старонак) на вольную, але актуальную тэму можна даслаць на адрас рэдакцыі з пазнакай "АДКРЫТЫ ФАРМАТ. КОНКУРС" да пачатку фестывалю. І тады менавіта вы можаце стаць удзельнікам семінараў і майстар-класаў, што будуць праводзіцца драматургамі Расіі і Беларусі, менавіта ваш твор будзе пастаўлены на сцэне вядучымі айчыннымі і замежнымі рэжысёрамі падчас інтэрактыўнага шоу "Тэатр On-Line", менавіта ваш дэбют не пройдзе незаўважна ў тэатральным асяроддзі.

ІДЗЕ ПАДПІСКА НА I-ае ПАЎГОДДЗЕ 2004 ГОДА!

Шаноўныя чытачы!
Пачалася падпіска на першае паўгоддзе 2004 года.
На выданні Рэдакцыйна-выдавецкай установы "Літаратура і мастацтва" можна падпісацца ў любым паштовым аддзяленні нашай краіны.
Для ўстаноў Міністэрства культуры і Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь адкрыта льготная падпіска.

«Літаратура і мастацтва»

Індывідуальная (індэкс — 63856)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 7800 руб.
на 6 месяцаў — 15600 руб.
Ведамасная (індэкс — 63857)

на 1 месяц — 4100 руб.
на 3 месяцы — 12300 руб.
на 6 месяцаў — 24600 руб.
Льготная (індэкс — 63880)
на 6 месяцаў — 16800 руб.

«Полымя»

Індывідуальная (індэкс — 74985)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 7800 руб.
на 6 месяцаў — 15600 руб.
Ведамасная (індэкс — 00141)

на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 10800 руб.
на 6 месяцаў — 21600 руб.
Льготная (індэкс — 00727)
на 6 месяцаў — 16800 руб.

«Маладосць»

Індывідуальная (індэкс — 74957)
на 1 месяц — 2700 руб.
на 3 месяцы — 8100 руб.
на 6 месяцаў — 16200 руб.
Ведамасная (індэкс — 00137)

на 1 месяц — 3900 руб.
на 3 месяцы — 11700 руб.
на 6 месяцаў — 23400 руб.
Льготная (індэкс — 00731)
на 6 месяцаў — 16800 руб.

«Нёман»

Індывідуальная (індэкс — 74968)
на 1 нумар — 2600 руб.
на 3 месяцы — 7800 руб.
на 6 месяцаў — 15600 руб.
Ведамасная (індэкс — 00238)

на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 10800 руб.
на 6 месяцаў — 21600 руб.
Льготная (індэкс — 00728)
на 6 месяцаў — 16800 руб.

«Всёмирная літаратура»

Індывідуальная (індэкс — 74863)
на 1 нумар — 2600 руб.
на 2 нумары — 5200 руб.
на 3 нумары — 7800 руб.
Ведамасная (індэкс — 00135)

на 1 нумар — 3600 руб.
на 2 нумары — 7200 руб.
на 3 нумары — 10800 руб.
Льготная (індэкс — 00729)
на 6 месяцаў — 8400 руб.

ОПЕРНЫ "КОМПЛЕКС"

У творчай асобе Алены Бундзелевай арганічна спалучаюцца прыгожы голас, высокая вакальная культура, тонкае паглыбленне ў свет пачуццяў кожнай оперы.

Сёлетні яе, вядучай салісткі Нацыянальнага акадэмічнага тэатра оперы, — юбілейны. Дзесяць гадоў на сцэне тэатра. Цяпер пра творчае станаўленне асобы можна гаварыць як пра здзейснены факт.

У дзяцінстве Алена спявала ў ансамблі сталічнага Палаца піянераў, займалася ў драматычным гуртку, нават здымалася ў кіно і... вырашыла стаць драматычнай актрысай. Але пасля заканчэння школы паступіла на вакальнае аддзяленне Мінскай музычнай вучэльні імя М. Глінкі ў клас Л. Міхеевай. Пад уплывам першага педагога сфарміраваўся музычны густ Алены, улюбёнасць у прафесію спявака. Быў зроблены канчатковы выбар: А. Бундзелева паступіла ў Беларускаю акадэмію музыкі ў клас народнай артысткі ССРС прафесара Т. Ніжнікавай.

Вядомы канцэртмайстар Г. Каржанеўская, з якой А. Бундзелева плёна супрацоўнічае, кажа: "У Алены Бундзелевай цудоўны голас. Тамара Мікалаеўна дала ёй добрую вакальную школу. У спявачкі няма праблем з дыяпазнам, голас гучыць роўна ва ўсіх рэгістрах. Школа Ніжнікавай паспрыяла паўна-вартаснаму выяўленню лірычнай прыроды яе голасу".

Творчаму станаўленню маладой спявачкі спрыялі таксама заняткі камернымі спевамі ў класе І. Шыкуновай. А таксама ўрокі опернага майстэрства пад кіраўніцтвам С. Штэйна і М. Ізворскай, якая, адзначаючы, што сучасны оперны тэатр немагчымы без спявака-акцёра, заўважае гэты "комплекс опернай спявачкі" як уласцівасць А. Бундзелевай.

Яе дэбют на вялікай опернай сцэне адбыўся ў партыі Паміны ("Чарадзейная флейта" В. Моцарта). Потым былі Мікаэла ў "Кармэн" Ж. Бізе, Нэда ў "Паяцях" Р. Леанкавала, Графія ў "Вяселлі Фігара" В. Моцарта, Мімі ў "Багеме" Д. Пучыні, Віялета ў "Травяце" Д. Вердзі і інш. Але ўлюбёнай, па прызнанні спявачкі, застаецца партыя Таццяны ў оперы П. Чайкоўскага "Яўгенія Анегін".

Падчас працы над операй кампазітар у адным з лістоў пісаў: "Таццяна — поўная чыстай жаночай прыгажосці дзявочая душа, яшчэ не кранутая дотыкам да рэальнага жыцця. Гэта летуценная натура, якая шукае ідэал". Мне прыгадаліся гэтыя радкі, калі ў вобразе Таццяны я пабачыла і пачула А. Бундзелеву.

Дарэчы, ёй пашанцавала на партнёрства ў гэтым спектаклі з Уладзімірам Пятровым. Яго лічаць адным з лепшых выканаўцаў партыі Анегіна не толькі на беларускай опернай сцэне. У гэтай ролі наш саліст выступаў у Францыі, Іспаніі, Ізраілі. На думку спявака, трактоўка А. Бундзелевай вобраза Таццяны вельмі блізкая да эталоннай. "З першых спектакляў у нас склалася тонкае ўзаемаадчуванне партнёра, — гаворыць У. Пятроў. — Партыя Таццяны — гэта сваёсаблівае светаадчуванне спявачкі. У яе ёсць унутраная чысціня, абаяльнасць рамантычнай гераніі пушкінскай эпохі. Безумоўна, усё гэта вельмі спрыяе глыбокаму ўвасабленню вобраза на сцэне".

Вылучаецца А. Бундзелева і сваёй прыхільнасцю да камернай музыкі. Слухаючы канцэртныя выступленні спявачкі, я неаднаразова пераконвалася ў тым, што гэта сапраўдны майстар камернага жанру. Яе вакальныя інтэрпрэтацыі ўражваюць пранікненнем у рамантычныя вобразы і тонкім адчуваннем характару музыкі.

Творчы дыяпазон А. Бундзелевай вядоўць шматлікія аматары спеваў дзякуючы таму, што ў фанатэцы Беларускага радыё ёсць запісы оперных і камерных твораў, зробленыя ёю разам з канцэртмайстрам Г. Каржанеўскай. Гэта опера А. Радзівіла "Фауст", вакальныя цыклы Р. Шумана, Я. Брамса, Ф. Ліста, рамансы М. Глінкі, творы М. Кл. Агінскага, С. Манюшкі і інш. Ды і ўдзел ў музычных фэстах надае ёй папулярнасці ў публіцы, якая авачыямі і кветкамі шчыра дзякуе любімай спявачцы.

Наталля ЯНКОЎСКАЯ

Вынесены ў назву радок — з верша Жэні Янішчыц "Птах", прысвечанага Уладзіміру Караткевічу. Не, прысвячэння ў ім няма, але дата, што пастаўлена як бы ў эпіграф — 27.VII.1984, сведчыць пра тое. У гэты

А САМЫХ ДАВЯЖА ЧАС НЕ БЕ

дзень не стала Караткевіча. Радок пра слыннага беларуса. Але ці і не пра самую сябе, што так рана, недаравальна дачасна спатыкнулася на жыццёвай дарозе і белакрылым птахам адляцела ў неба, на вышыні, туды, дзе Божы дух і Боскае прызнанне?

За час майго фотааматарства назбіралася не адна тысяча розных здымкаў пра тое, што адбывалася з намі і вакол нас. Як чароўную кнігу часу разглядаю іх сёння, і думкамі, пачуццямі, згадкамі вяртаюся ў незваротныя гады, абставіны, кампаніі...

Чым больш аддаляецца час, тым вастрай і выразней паўстаюць бесклапотныя школьныя гады, непаўторна-няўрымслівая студэнцкая пара. Не толькі таму, што жыццё тады было саладзейшым і ўяўлялася бясконцым, а вакольным свет здаваўся непаўторным і зваблівым. Адносіны нашыя тады не былі яшчэ сапсаваны жыццёвымі мітрэнгамі і скрутнасцю гадоў, а надзеі былі шчырымі і прыгожымі. Прычына, напэўна, і ў тым, што з часам усё часцей губляем студэнцкіх папленнікаў, а таму пачынаем па-асабліваму цаніць тых, хто застаецца, і разам з ім згадваць, успамінаць, настальгаваць.

Як далёка — за межамі часу, здаецца, засталася наша студэнцкая планета з

Яўгенія Янішчыц... Паэтка з Божай ласкі і чалавек, якога я ведаў больш за дваццаць гадоў.

Усплываюць успаміны нашага знаёмства. Гэта адбылося, калі мы яшчэ былі абітурыентамі. У жніўні 1966 года ў адным з карпусоў Белдзяржуніверсітэта ля дзвярэй аўдыторыі хваляваліся з падручнікамі ў руках учарашнія выпускнікі школы. Сярод іх і я. Паходжаючы туды-сюды па калідоры, каб схаваць свой "мандраж", мы не-не ды знаёміліся адзін з адным. Я падшоў да высокага, падцягнутага хлопца з занадта сур'ёзным тварам — як кажучы, не па гадах. Знаёмімся.

— Алесь Разанаў, — прамовіў суха ён.

Я чытаў ужо вершы Разанава ў перыядыцы і прыемна было бачыць яго тут.

МАЯ АДНАК НЕЗАБЫЎНА

— А хто гэта вунь з высокім ілбом — маўклівы, ні з кім не размаўляе, толькі ходзіць ды нешта ўсё шэпча, закідваючы галаву. Ці не дацэнт які? Або аспірант? — спытаў я.

— Віктар Ярац, з Гомельшчыны. Таксама абітурыент, — прамовіў Алесь. — Хочаш, я пазнаёмлю цябе з Жэняй Янішчыц. Чуў? Зямлячка мая. Як і я, з Брэстчыны. Вунь яна сярод купкі дзяўчат. З вадаспадам валасоў...

Мы падышлі. Павіталіся. Шырокая ўсмешка Жэні асвятляла яе твар. І здалося, умомант знікла хваляванне, нека паспакайнула на душы. А дзяўчаты,

яе непаўторным святлом, зоркамі і людзьмі. Месцілася ж яна тады ў найлепшых для нас куточках беларускай сталіцы. Філфак Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта — на вуліцы Чырвонаармейскай, што акурат насупраць Ленінкі, як называлі мы сённяшнюю Нацыянальную бібліятэку. А студэнцкі інтэрнат — на кошыняй Паркавай

добрых, працільных і справядлівых слоў. І скажучы. І няпраўда, што яна не пачуе. Душа яе пачуе, бо яна і там, на вышынях, падаецца мне, не губляе повязі са сваёй зямлэй, як не губляла гэткай знітанасці паэзія Жэні. Хутчэй мо наадварот, з часам сапраўды пачынаеш больш тонка адчуваць адметнасць творчай манеры Жэні Янішчыц, тое няўлоў-

магістралі, што цяпер мае назой праспект Машэрава. Сярод насельнікаў гэтай ужо далёкай (1966 — 1971 гады) планеты — мае аднакурснікі Алесь Разанаў, Жэня Янішчыц, Таццяна Шамякіна, Віктар Ярац, Яўген Хвалец, Лена Руцкая, Генадзь Пашкоў... Называю толькі тых, хто з нашага курса афіцыйна стаў членамі Саюза пісьменнікаў. Хоць выдатныя сёння асобаў у розных галінах дзейнасці можна назваць колькі дзесяткаў — бо на курсе нас было больш за 130 пераважна сельскіх дзяўчат і хлопцаў.

Аднак з усіх іх сённяшня згадка пра Жэню. Нагода такая. Юбілейная. І скажучы ёй сёння маглі б шмат шчырых,

нае і таемнае, што называецца натхненнем, палётам душы, Паэзіяй. Без перабольшання Жэня жыла гэтым і толькі гэтым. Яе раскрытая душа гаілася і мацавалася паэзіяй, мастацкім словам. Калі ж часам назойліва наступала шэрая і несправядлівая будзённасць, тады ёй становілася няўтульна і непамысна. Мо таму дачасна і адляцела душа на неба, каб захаваць незабруджанай сваю чысціню і незаплямленай гонар і годнасць сваёй гаспадыні.

Пяць студэнцкіх гадоў, падвышаных чаканай хрушчоўскай адлігай, былі папраўдзе непаўторнымі і незабыўнымі. Бо не толькі лекцыі і семінары набывалі новы сэнс і змест, а і грамадскае жыццё

якія акружылі яе, жартаўліва зашчабяталі:

— Гэта наша паэтэса, ідзіце сабе.. Вунь там асобна стаяць дочки вядомых пісьменнікаў...

Мы ўжо ведалі, што разам з намі паступаюць на філфак дочки Івана Шамякіна, Пімена Панчанкі, Міхася Калачынскага, Уладзіміра Карпава, Юльяна Пшыркова. Яны сапраўды стаялі асобна ля акна, гутарылі.

Трэба было бачыць, якое ўражанне рабіла на новых сябровак Жэня Янішчыц... Прысутнасць Жэні — а пра яе ўжо ведалі многія абітурыенты, яна шырока друкавалася — надавала дзяўчатам упэўненасці ў сабе. Дый сама яна падбадзёрвала іх, што ўсё будзе добра, усе паступаць...

Учатырох — Янішчыц, Разанаў, Ярац і я — мы трапілі ў адну, трэцюю, групу курса. Так нас падзялілі па алфавіце. Гэтак групамі і капалі бульбу. Хлопцы вельмі апекавалі Жэню. Падносілі яе кашы з бульбай, высыпалі ў прычэп. А вечарамі весяліліся ля вясковых хат. Ігралі на баяне, танцавалі, чыталі вершы, вялі дыскусіі. Помню, увесь час прасілі пачытаць свае творы Жэню. І яна лёгка згаджалася. Мы заціхалі, а яе звонкі голас гучаў над вясковымі прасторами. Чытала яна і новае, што напісала на бульбе. Часам пра нас,

нібыта збаўлялася ад заскарузласці і дагматычнасці. Выкладчыкі ж, здавалася, разам са студэнтамі адчынялі браму сапраўдных скарбаў, мудра скіроўвалі прагных да ведаў і спасціжэння ісціны маіх аднакурснікаў на шлях развагі, роздуму і засваення права самому даходзіць да сутнасці, не спяшацца глытаць сухі камяк чужых высноў. Міхась Ларчанка, Алесь Адамовіч, Алег Лойка, Ніл Гілевіч, Дзмітрый Бугаёў... Іхнія лекцыі былі менавіта гэтакім адкрыццём сябе ў новым часе.

Пра той студэнцкі час засталіся не толькі непрыцёмныя ўспаміны, не адно дарчыя надпісы на кнігах маіх аднакурснікаў, а і шмат аматарскіх фотаздымкаў, якія я рабіў тады з дапамогай недасканалай, але бездаказнай "Смены". І хоць пажайцелі яны, спалавелі ад часу, ды пераканаўча дапаўняюць эмацыйную памяць. Перабіраю іх сёння, і не даю веры, што так шмат цікавага і непаўторнага было перажыта за кароткія пяць філфакаўскіх гадоў. Адкладваю тых, дзе аб'ектыў захаваў воблік Жэні. Набіраецца нямала. У розных сітуацыях, кампаніях, абстаўнках, мясцінах. Звязаных з вучобай, з адпачынкам, з блуканнем па мінскіх вуліцах, з удзелам у грамадскім жыцці. Вось нашыя дзяўчаты, пераапрунутыя пад заўзятых камісараў, настаўніц і пераўтваральнікаў старога жыцця — святкавалі 50-годдзе Кастрычніцкай рэвалюцыі і на святочным праспекце перад цэнтральнай трыбунай імітавалі колішні рэвалюцыйны і

паслярэвалюцыйны побыт. Вось Жэня разам з аднакурснікамі залівіста смяецца ў скверы ля фантана, дзе лебедзь з хлапчуком. Шмат такіх прыемных "восі"...

А гэта — цэлы стос здымкаў пра нашу практыку ў тадышнім гэдэраўскім горадзе Іена, са знакамітым універсітэтам якога Белдзяржуніверсітэт меў трывалае супрацоўніцтва. Май 1970 года. За год да нашага заканчэння вучобы. Студэнты былі з розных курсаў, але найбольш з нашага, чацвёртага беларускага. Жэня таксама. Вось мы з нямецкімі студэнтамі, на адведзінах запаведных і культурных мясцін, з савецкімі і нямецкімі воінамі, у Трэптаў парку і Бухенвальдзе, на сцяжынах Гётэ і Гейнэ... Адпаведна нагодзе і настрой Жэні і ўсіх нашых сяброў. То гарэзлівы, з усмешкай твар, то глыбокая задумненнасць, нават панурасць, то замгленнасць у вачах. І не толькі Жэніных. Гэткі ж эмацыйны стан і ў кіраўніка нашай практыкі Алега Антонавіча Лойкі, у студэнтаў Тэрэзы Шаптухі, Таццяны Пшырковай, Генадзі Стрыжэвіча, Анатоля Вераб'я...

Сёе-тое з гэтых здымкаў прапаную чытачам. Пазіраю на іх, і міжволі згадваюцца радкі — якія чытала калісьці сама Жэня: выразна, трохі працяжна, з ледзь прыкметным хваляваннем у голасе, а часам з нейкай як бы ўрачыстасцю — так мне ва ўсякім выпадку здавалася, якія сам пасля чытаў у яе

зборніках, і якія сёння перачытваю на нава...

*Салодкі боль, не значьмеш ты спачыну.
Кахаю я — і ў тым мая віна.*

*Нічога не вяртаецца назад:
Ні гэты міг,
і гэты дзень, — я знаю...*

*Так многа у прыродзе падабенства!
Але няма падобных на цябе.*

*Душа смуткуе, як загнаны звер,
Нясцерпныя залізваючы раны.*

*Над адзінотай усмак пасваволю
І пасміхнуся, з блазоты, не раз.
Знаю паэта нялёгкую долю:
Выппеснуць сэрца сваё напаказ.*

Сэрца сваё Жэня Янішчыц назаўсёды адкрыла людзям — шчыра, даверліва, з разлікам на разуменне... Ёй было б 55. Яна выйшла са "Снежных грамніц", яе нястомна жывілі і натхнялі і "Дзень вечаровы", і родная "Ясельда". "На беразе пляча" яна спаўна зведала, што такое "Пара любові і жалю". Аднак яе не спакусіла і не спалохала "Каліна зімы". Таму і жыць яна будзе заўсёды "У шуме жытняга святла"...

Анатоль БУТЭВІЧ

хлопцаў, крыху цельпукаватых. Бо амаль усе былі мы з вёсак.

Ну а пасля... былі лекцыі. Першы, другі... пяты курсы. Я не раз сядзеў на практычных занятках, семінарах побач з Жэняй. Мы так і вучыліся пяць гадоў у адной групе. Цікава, што пасля трэцяга курса я застаўся адзін з хлопцаў у нашай групе. Каго забралі ў войска, каго адлічылі за непасляховасць, хто перавёўся з філфака на журфак, а Разанава і Яраца выключылі як арганізатараў вядомага "бунту" на факультэце (1969 год, рэпрэсіі за патрабаванне выкладання прадметаў у ВНУ на беларускай мове; перападох у ЦК). Прызнаюся, я пачуваў сябе крыху няёмка адзін сярод дзяўчат. Гэта разумела і Жэня. Таму яна, хоць і вострая была на слоўца, але мяне, як цэзку, падтрымлівала, заступалася, калі дзяўчаты, бывала, падтуньвалі нада мною. Маўляў, дасталася мне роля "пеўня"...

Запомніўся і выхад першага зборніка вершаў Жэні "Снежныя грамніцы". Гэта было на пятым курсе. Мы ўсёй групай радаваліся за яе. Жэня ўсім над падпісала па экзэмпляры сваёй кніжкі.

Жылі мы ў вядомым інтэрнаце на Паркавай магістралі (цяпер праспект Машэрава) на адным, пятым, паверсе. Там заходзілі адзін да аднаго па прычыне і без патрэбы. Помню, не раз Жэня частавала мяне добра заваранай, крутой кавай. Я ведаў, што да Жэні заляцаліся многія хлопцы, як са свайго, так і з іншых курсаў. Былі сярод іх і паэты... Але яна паводзіла сябе незалежна.

Аднойчы на семінары, калі мы сядзелі за студэнцкай лаўкай побач, я ёй жартаўліва таксама сказаў не-

калькі "заяцальных" слоў. У адказ Жэня тут жа напісала вершаваныя радкі на шматку паперы. Якраз былі заняткі па беларускай мове.

*Лягчыны і ўзгоркі — антонімы,
Шляхі і дарогі — сінонімы,
Мы ж з табою — амонімы...*

У тым значэнні, што мы, нашы імёны аднолькавыя па гучанні, але розныя па сэнсе.

І пасля, калі скончылі ўніверсітэт, праз усе гады мы часта сустракаліся — то ў Доме літаратара, то ў рэдакцыях, а то і выпадкова на вуліцы. Успаміналі, раіліся... Я ёй званіў на кватэру на Ульянаўскай. А адтуль з трубка чуўся мілагучны, лагодны голас Жэні... І ніколі не ду-

малася, што гэты голас хоць-калі знікне назаўсёды. Думалася, што гэтак будзе вечно: настолькі ўвайшла яна ў душу кожнага, хто любіў паэзію.

*О, Беларусь, — азёрная старонка,
Пастаў мяне бярозкаю ў палях.
Хачу лістотай жоўтаю і звонкай
Успаць табе твой самы
светлы шлях...*

Гэтыя радкі Жэня напісала на першым курсе. Чытала нам. Потым яны сталі песняй. Як песня, застаецца ў маёй душы і светлае аблічча Яўгені Янішчыц, яе непаўторная паэзія.

Яўген ХВАЛЕЙ

ЗАХАРАВА, 19

РЭДАКЦЫЙНА-ВЫДАВЕЦКАЯ ЎСТАНОВА «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

прымае да разгляду:

**выдавецкія праекты самай шырокай тэматыкі;
выканае ўвесь спектр рэдакцыйна-выдавецкіх паслуг (ад рэдагавання рукапісу да выдання і распаўсюджвання кніжнай прадукцыі);
арганізуе рэкламу і прэзентацыю выданняў.**
Вул. Захарова, 19, тэл.: 284-85-25.

Выдавецкая ліцэнзія — ЛВ № 570 ад 23 кастрычніка 2002 года, выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарова, 19, рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і мастацтва"; EMAIL: gazeta_lim@tut.by.

ГОСЦІ

У НАС — УПЕРШЫНЮ

Каця Рычарэлі дэбютавала на опернай сцэне ў 1969 г. У Мантуі. Праз чатыры гады ўпершыню выступіла ў "Ла Скала". Калі гэты славеты міланскі тэатр гастралюваў у Маскве, яна была сярод зорак італьянскай оперы. Сёння ўладальніцу дзівоснага лірыка-драматычнага сапраўна ўжо называюць легендай. Нядаўна сустрэча з гэтай легендай упершыню адбылася на Беларусі.

Першае і адзінае выступленне Каці Рычарэлі ў Мінску праходзіла на сцэне Тэатра юнага глядача. Партнёрам спявачкі выступіў Дзяржаўны камерны аркестр Беларусі пад кіраўніцтвам Пятра Вандзілоўскага. Выконвалася італьянская музыка: оперныя арыі, канцоны, уверцюры.

Канцэрт, які адбыўся пры садзейнічанні пасольства Італіі ў нашай краіне, магчыма, будзе мець працяг, бо наша госьця, прыемна ўражаная знаёмствам з Беларуссю, выказала спадзяванне на новыя візіты. Калі тое спраўдзіцца, дык, напэўна, не даядзецца ладзіць музычную сустрэчу ў ТЮГу, бо Беларуска дзяржаўная філармонія ўжо зможа прыняць госьцю ў абноўленай сваёй Вялікай зале.

ФОТА М. ЗАМУЛЕВІЧА

“ХВІЛІНКА” — ВЕЧНАСЦІ ДАЧКА!..

Мінула дзесяць год, як у мінскай сярэдняй школе № 94 нарадзіўся дзіцячы ансамбль “Хвілінка”. Сёння гэта — узорны тэатр дзіцячай эстрадынай песні, размешчаны пад дахам Палаца культуры Мінскага аўтазавада. Калектыў заваяваў шмат лаўрэатскіх званняў на розных фестывалях і конкурсах, выступаў на радыё і тэлебачанні. А першым поспехам “Хвілінкі” была перамога на гарадскім конкурсе з песняй Уладзіміра Мазго “Несцерка”.

І вось нядаўна ў Палацы культуры адбылася творчая сустрэча юных артыстаў з вядомым паэтам. Нязменны мастацкі кіраўнік “Хвілінкі” Таццяна Панова, прадстаўляючы госця, выказала спадзяванне, што распачае супрацоўніцтва будзе працягвацца.

Паэт адказаў на гэта сяброўскай эпіграмай:

“Хвілінка” —
Вечнасці дачка —
Расці,
Квітней вяснова,
Натхняй свайго кіраўніка,
Панова — ўдач аснова!..

Уладзімір Мазго пазнаёміў школьнікаў з вершамі і песнямі са сваёй новай кнігі, правёў конкурс загадак, адказаў на пытанні.

Юныя артысты паказалі госцю некалькі вакальных і харэаграфічных кампазіцый. Многія ўдзельнікі сустрэчы з радасцю панеслі дамоў кнігу “Прыгоды марахода” з аўтаграфам пісьменніка.

У. ПРАХАРЭНКАЎ

“ЗЯМНОЕ ПРЫЦЯГНЕННЕ”

Так называецца зборнік, прысвечаны талачынскаму краю, выпушчаны раённым аддзелам адукацыі і домам дзіцячай і юнацкай творчасці. Аформлена з густам выданне складаецца з пяці раздзелаў: “Край мой родны...”, “Стаіць ён ціха ля дарогі”, “Друцк старажытны”, “Запаветныя мясціны” і “След у гісторыі”. У зборніку змешчаны “Ода Талачыну” Пімена Панчанкі, верш “Над рэчкай Друцк” Іосіфа Васілеўскага, творы мясцовых паэтаў Алеся Мазура, Віктара Бірукова, Віктара Аўсіевіча, а таксама школьнікаў. Уяўляюць цікавасць замалёўкі на гістарычныя тэмы мясцовага журналіста і краязнаўцы Анатоля Шнійдара “Друцкае Евангелле”, “Напалеон адступіў праз Талачын”, “Данясенне Пятру I з Талачына”.

Антон БЯРОЗКІН

СМЕХ — ГЭТА ЦУДОЎНА!

Нядаўна госцем гісторыкаў педуніверсітэта імя М. Танка быў паэт, парадыст, намеснік галоўнага рэдактара часопіса “Вожык” Анатоль Зэкаў. Спачатку ён расказаў пра жыццёвы і творчы шлях, у тым ліку і жартоўныя гісторыі, звязаныя з яго прозвішчам. Потым паэт прачытаў свае вершы. Найбольшую цікавасць у нас выклікала, вядома ж, інтымная лірыка. А калі Анатоль пачаў чытаць пародыі на творы іншых паэтаў, аўдыторыя неаднойчы адказвала яму вясёлым смехам і дружнымі воплескамі. Шмат было і пажаданняў да паэта. Напрыканцы сустрэчы зноў нам давялося “акунуцца” ў гумар і нямапамята, бо наш выкладчык Мікола Віктаравіч Шабовіч прачытаў свае пародыі на творы Анатоля Зэкава.

Волька АРХУЦІК

“Я да гэтай пары не здолеў
Зразумець, што творыцца з вершам.
Кожны верш для мяне, як першы.
Кожны вечар пішу: “Не здольны”.

(А.Ключнікаў)

Гэта ўжо другая мая спроба напісаць рэцэнзію на калектыўны зборнік вершаў. Першая, няўдалая (у тым сэнсе, што так і не надрукаваная, хоць рукапіс захаваўся), — на доволі таўсматыю зеляніваю кніжку “Нашчадкі”, у якой і дэбютавалі ў 1979 годзе ажно семнаццаць маладых беларускіх паэтаў з розных рэгіёнаў рэспублікі. Якраз тады ў брэжнеўскім застойным СССР пачаўся спрыяльны час для падобных калектыўных спраў і праектаў, а разам з тым і своеасаблівы “бум” вакол іх, што рэкам перакочваўся — туды-сюды — ад Масквы да БАМа (так і хочацца скончыць іранічным жартам, пра тое, што бясследна нішто не праходзіць, і нездарма, відаць, з цягам часу яно адгукнулася ў суверэннай Беларусі калектыўным грукатам у бумбамлітаўскі “тазік”).

Ды неўзабаве “попыт” на такія вершазборнікі пайшоў на спад, а ў даяршэнне яны, з “нечай лёгкай рукі”, былі абазваныя “братнімі магіламі”... І па

сёння гэты выраз застаецца ходкім для не такіх ужо і частых падобных выдавецкіх праектаў.

Аднак ці заўжды такое несур’ёзнае стаўленне да іх насамрэч справядлівае?

Вядома, “на братніх магілах не ставяць крыжоў”...

Таму грэшна думаць, што па выхадзе і гэтага зборнічка хтосьці ўзамен “крыжа” хацеў паставіць “птушачку на палях” аб плённа завершанай гадавой працы з маладымі аўтарамі. Такое немагчыма тут у звязку з самой прыродай творчых узаемаадносін, што і выявіцца трохі ніжэй з кантэксту гэтай рэцэнзіі.

Зборнік, дарэчы, названы гэтак жа як і сама літаратурная суполка пры тыднёвіку “ЛіМ” — “Літаратурны квартал”.

Мяне дагэтуль не пакідае радаснае здзіўленне ад таго, што і ў высокатэхналагічным XXI стагоддзі людзі ўсё яшчэ пішуць вершы. Не толькі філолагі і нейротыкі, і не толькі для сябе, а з разлікам на шырокую чытацкую аўдыторыю. Што яны хочуць, расставішы для нас у цёмных месцах прымітыўныя пасткі з прыманкамі таемных слоў: не выпускаючы уласнай душы, злавяць чужую? А можа — адгарадзіцца цёплым чалавечым духам ад цвёрдалобых і халодных камп’ютэрных канструкцый і мікрасхемаў, прадчуваючы вытворчае з’яўленне сваіх клонаў-вершаскладальнікаў? Ці гэта спрадвечнае накіраванне чалавеку звыш: мроіць-шукаць свой, згублены ў зямным грахоўным часе, першаўдыхнуты капісць ў яго бяздушную плоць Дух Божы?.. З чаго вынікае, што сапраўдная паэзія — не біялагічная і не разумовая сутнасць, якая гарманічна суіснуе з усёй астатняй унутранай чалавечай субстанцыяй. Тым больш абсурдна змяшчаць яе ў калектыўныя зборнікі і грамадскія месцах (у вялікіх залах і на стадыёнах). Дык што ж яна такое, Паэзія? Адказ палягае ў самой Яе *неабходнасці*. Каб даведацца — трэба пісаць...

Але прафесійна напісаць верш здольны сёння, бадай, кожны homo sapiens. Паэт жа — з’ва рэдкая і выпадковая. Ён пазнаецца (угадваецца) па сваёй адсутнасці ў агульным месцы, нераўнуначы як божжы і цывілізаваным грамадстве. Людства яго саромеецца...

Але ў нашым выпадку рэч вядзецца найперш пра літаратурную вучобу, што папярэднічае пошукам той самай сапраўднай Паэзіі.

З “настаўнікамі” альбо, як гэта цяпер называюць, вядучымі майстар-класа паэтамі Людмілай Рублеўскай і Віктарам Шніпам супольнікам “Літквартала” безумоўна пашанцавала, калі не ў сэнсе засушанай акадэмічнай “мэтраваці”, то ў сэнсе камунікабельнасці і літаратурнай дэмакратычнасці. Зрэшты няма сэнсу паўтараць яшчэ раз тое, што напісала ў прадмове да зборніка сама Людміла. Хіба для зацікаўленых працы-

тую найбольш важны ў кантэксце маёй рэцэнзіі вось гэты абзац: “Так, кожны творца — індывідуальнасць, калектыўных узыходжанняў на Парнас не бывае (хаця яны рэгулярна наладжваюцца). За пісьмовым сталом кожны сам-насам са словам і Богам. Але, відаць, ёсць у творчай маладосці абавязковая ўласцівасць — прага сустрэч з людзьмі гэтаксама апантанымі чарамі слова. Можна быць, каб усведамляць, што ты не адзін такі ў Сувецце? Можна быць, каб сувымяраць свае крокі з іншымі?”.

І наастанку, каб ужо больш не адцягваць увагу на не менш істотныя, хоць і не творчыя праблемы, падзякую ад імя літкварталаўцаў і РВУ “Літаратура і мастацтва” нашаму вядомаму пісьменніку і бізнесоўцу Леаніду Дайнеку за матэрыяльную дапамогу ў выданні кніжкі.

Цяпер — да вершаў. Хоць, адразу зазначу, што сустракаецца ў зборніку і паэзія. *Апошняе* датычыцца найперш таленавітай і *недагледжанай* нашай літаратурнай крытыкай паэты Наталлі Кучмель (у аўтара рэцэнзіі ёсць намер адгукнуцца на гэтую падзею асобна, таму не буду тут акцэнтаваць увагу на яе творчасці) і Янкі Лайкова (у якога ўжо ёсць пэўнае паэтычнае імя і два зборнікі). Наўрад ці варта спыняцца і на вершах постмадэрніста са стажам Сержа Мінскевіча, шукальніцы здаровага сэнсу ў паэзіі Наталлі Капы, арыгінальна вы-

Хачу, каб вершы мае
Калыхалі дрэвы,
Сонца падхоплівалі прамяні.
Зоркі — нагбом для свайго сугрэву
Пілі ў азяблай сваёй глыбіні.
Каб смяротна хворая

на адчай свой мама

Ніколі не ўмёрла —

у вершах таксама.

Вядома, гэта не плагіят (апошнія два радкі ўвогуле *свае* дарэшты і проста выдатныя!), а падсвядомасная плата за раней засвоенае. Бо прыхільнік паэзіі са стажам адразу ж прыпомніць выбітныя радкі рускага класіка Уладзіміра Сакалова. Зрэшты, працитуны гэты верш цалкам хоць бы з той прычыны, што ён будзе карысным для многіх пачынаючых вершаскладальнікаў.

Как я хочу, чтоб строчки эти
Забыли, что они слова,

А стали: небо, крыши, ветер,
Сырых бульваров дерева!

Чтобиз распахнутой страницы,
Как из открытого окна,

Раздался свет, запели птицы,
Дохнула жизни глубина!

У Дар’і вельмі чыстая і развітая дабром душа. Але каб не збылося тое, пра што піша яна ў гэтых сваіх пранікнёна-чуплівых радках:

Мая матуля дарагая!

Не плач так цяжка ты па мне.

ЗАПОМНІМ СЯБЕ МАЛАДЫМІ

танчанай Таццяны Будовіч, адметна таленавітага і традыцыйна-здаравага Міколы Кандратава, самаўпэўненага Сяргея Патаранскага і няўрымслівай Таццяны Барысюк, якія ўжо выдалі свае асобныя кніжкі і мелі на іх крытычныя водгукі ў перыядычным друку. Мабыць для важкасці калектыўнага праекта некаторыя вершы згаданых вершатворцаў і перадрукаваныя з іх папярэдніх выданняў. Хіба ўлічваючы рэдкі і малатыражны па цяперашнім часе “вершаваны выхад на людзі”, можна патлумачыць неабходнасць падобнага “паўторнага дэбюта”. А зрэшты, добрыя вершы тым і вылучаюцца, што пачынаюць *непаўторна* ажываць пры кожнай новай сустрэчы з імі...

Эпіграфам да рэцэнзіі я ўзяў страфу з верша пачаткоўца Андрэя Ключнікава. Ёсць у гэтага дваццацігадовага студэнта Інстытута сучасных ведаў датклівае стаўленне да яе вялікасці Паэзіі і сумнеўнае — да ўласных творчых магчымасцяў. Мажліва яму не хапае сучаснай грубаватай мужнасці і багемнай разняволенасці, што праз край пераліваецца ў настойлівых дамагальнікаў безабароннай Музы... Бяссоннае вызіранне патаемнай будучыні — ягоны вырак.

Праминуў не крануўшы.

Прайшоў не зірнуўшы...

.....

Пераблытаў, нарэшце, словы.

Не знайсці, што было спачатку.

Але спачатку таксама было Слова. Прытуманеная ружова-ранішня перспектыва прагледжваецца і за празмерна абцяжаранай горкім дарослым вопытам васьмідзесяцігадовай Дарэяй Лосевай. Ёсць небяспека *перагарэць* словам дачасна. Не буду прыводзіць канкрэтных прыкладаў, каб не наганяць жалыбы і смутку, якіх і без таго ў нашым жыцці больш чым дастаткова. (Вядома, што зняверана-песімістычныя погляды на перспектывы ўласнага і чалавечага жыцця ўвогуле ў маладых творцаў цяпер пераважаюць. І гэтая паскудная тэндэнцыя — ужо не першы “званок” усяму сучаснаму цывілізаванаму грамадству.) Што праўда, юную істоту Дар’і Лосевай запаланняю чалавечы пачуцці спагады і спачування. І гэта як бы зусім адваротнае таму, пра што гаварылася сказам вышэй. Аднак прыслухайцеся да адчай паэты:

Дзіўна, што ніхто не змог

Падсабіць яго было трэба.

Быў жа нехта, нібы Бог,

Мог дастаць і неба.

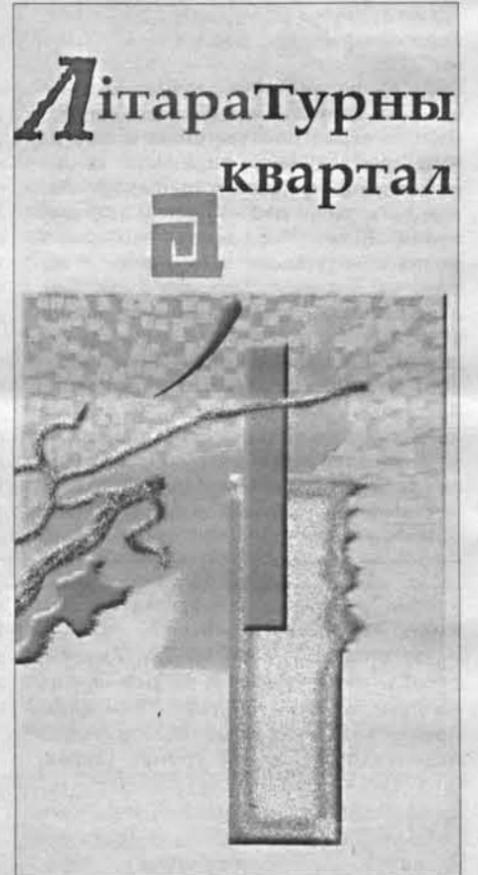
А душу адну ў слязах,

З горкім стогнам дзеткі

Раўнадушна — проста жах! —

Патаптаў. Свет гэты!

Спадзяюся, што ў далейшым рускамоўнае “раўнадушна” будзе зменена на беларускамоўнае “абьякавасць” толькі ў плане выпраўлення граматычнай памылкі. Хаця б дзеля таго, каб паэзія “ўсходняга брата” не стала засільнай для творчасці Дар’і Лосевай.

Пра свет я гэтак многа знаю,
Што свет мяне не абміне! —

то ёй трэба развівацца ва ўсёй сваёй сутнасці — глыбей і шырэй, не зацыкліваючыся адно толькі на ўласных пачуццях, каб быць гатовай да ўспрымання гэтага жорсткага свету, які ўжо і сёння не абмінае яе...

Засяродзіў сваімі вершамі маю крытычную ўвагу і трыццацідзевяцігадовы Ігар Клепікаў. Традыцыйны акадэміст, які менавіта гэтак ё сабе і рушыць. Ці не ад таго “разбою дзеля гармоніі” і разліта песімістычнага самотнасць наўсцяж яго “эклезіястычных” радкоў і строф... падчас вельмі ёмкіх. Пра паэтаў прынамсі ён напісаў так:

Ахінутыя позіркам Бога,

Для жывых пакідаем сляды”.

Нечым блізка да яго нашмат маладзейшая — дзевятнаццацігадовая — Віка Трэнас, хоць, здавалася б, яна якраз далёкая ад традыцыі, ды гэта павярхоўнае і абманлівае меркаванне. Рэканструкцыя класікі тут толькі прыхаваная. Прыклад? Ды вось хоць радкі з першага верша “Пустое святло”:

Як колас напоўніцца зернем,

Зламаецца колас,

хіба не напамінаюць вам інтэрпрэтацыю недзе ў некага з нашых класікаў чутага-чытанага? Трэнас многа эксперыментуе, як з формай, так і з паэтычным зместам. Тое-сёе, там-сям ёй ужо ўдаецца. Здараюцца не толькі асобныя адметныя строфы, але і цэлыя вершы.

Мне ўпадабаўся вось гэты, з купалаўскім рэфрэнам:

мацнею пад пязом сякеры
я не для вас, паны, о не:
у вас такіх не мне паверыць,
не вам паверыць у мяне,
сплываючы крывёй нябёснай,
спяваючы санет чужы,
каб у вачах блакітных слёзна
схаваць чырвоныя дажджы.
Не знае ваша літасць меры.
У жыцці, як у чароўным сне,
мацнею пад пязом сякеры,
я не для вас, паны, о не.

Аднак уся яна яшчэ расхлістаная, як дэмісезоннае паліто напрыканцы сакавіка, — і ў думках, і ў словах, і ў падтэкстах, хоць сонца ўжо і ўе над яе галавою гняздо для паэтычнага німба... Ненавязліва зазначу, што падчас маладым паэткам неабходна зашпілівацца на ўсе гузікі, каб патрабавальныя прыхільнікі маглі займець і пэўнае ўражанне пра адмысловы і цнатлівы стан іх паэтычнай прыгажосці... Каб пачуць услед нібы сарванае з вуснаў фліртуючага са словам паэта Віктара Іванова не толькі іранічнае:

Выпалі Вікіны знакі прыпынку малочныя.

Вобразы ў вершах яскравыя, хоць і завочныя —

а нешта больш значнае і шматабяцальнае:

Якая дзяўчынка!
Як хочацца
Навучыць яе спяваць!

Яшчэ адна "пара" неабякавых адно да аднаго паэтаў — эксперыментатары-філосафы Аксана Спрычан і Усевалад Гарачка. У Аксаны асацыятыўна-філосафскае мысленне верша (адвольная інтэрпрэтацыя выразу А.Пісьмянкова: "думаць вершы"). Чытаючы нізку яе "вершаў ад А.", адразу ж прыпамінаецца цудоўны лірычны цыкл Леаніда Дранько-Майсюка "Вершы для А." Магчыма, тут і схаваны ключ ад сінтаксічнай логікі выкрываў той самай таямнічай А., як, прабачаюся за безгустоўную аналогію, першапачатковае і, на жаль, не запатрабаванае літаратуразнаўцамі і крытыкамі філалагічна-стыліскае адкрыццё сёння ўжо самавыяўленых аўтараў "Сказа пра Лысю гару"...

А вось схільнасць да паэтычнага дыялога ў А.Спрычан сталася крыху навізлівай ідэяй, бо іх вершаваны дыялог у "ЛіМе" з Усеваладам Гарачкам падаецца мне надумана-штучным. Паэзія пазбягае "двоенных вуснаў" падчас свайго выдыху, як, дарэчы, і падвойных палярных выскоў. Таму чыста філалагічны ўхл паэтыкі менш навізлівы, хоць таксама дастаткова заўважны... Мне падалося, што найбольшая ўдача чакае Аксану якраз там, дзе яна гэтага не чакае — у выпадковых духоўных азарэннях, як вось у гэтым вершы "Знічка":

Зорка пяціц на зямлю,
і ніхто не думае,
ад чаго яна памерла —
ад старасці,
ад некай зорнай хваробы,
скончыла жыццё самагубствам
з-за нешчаслівага кахання,
ці была атручана
нябесным Сальверы.
Зорка пяціц на зямлю,
і ніхто не думае,
ад чаго яна памерла.
Усе загадваюць жаданні...

Тут гарманічна перапляліся — летуценне і драматычная калізія. Пасля гэтага пачынаеш больш давярацца і іншым шчымымі-ўясненым лірычным радкам паэтэсы, бо:

Нават калі сплывуць па вадзе
ўсе словы, вымаўленыя намі,
застануцца вершы з тваім дыханнем,
напісаныя мной.

Многа творчага часу патраціў на мастацкія і фармальныя пошукі Усевалад Гарачка (я даўно сачу за яго творчымі крокамі і яшчэ ўсё не губляю спадзеву на яго адметны літаратурны плён). Тэхнічны па складу свайго розуму і сентыментальна-мройлівы па сховах сваёй душы — ён, не раўнуючы як знакаміты Гаўдзі, ніяк не дасць рады "датварыць свой Саграда Фамілія"... Ад шумных штудый "Бум-Бам-Літа" да "Літаратурнага квартала" — яго шлях няпросты і пакручасты (вершы, нататкі, эсэ, крытыка і самакрытыка).

Я пайшоў наўздагон
заходняму сонцу.
Я хітры і моцны,
і таму —
здолеў дайсіці.
Але заходняе сонца
аказалася жэралам пекла.
І цяпер,
адварнуўшыся ад яго,
я крычу:
— Не хадзіце!
Але ніхто не чуе мяне:

абмінаюць мяне
людзі і камяні.

Не будзем асабліва акцэнтаваць увагу на ўплывах Алеся Разанава (і не толькі на У.Гарачку), а ўсё ж шчыра парадуемся, што, у рэшце рэшт, дайшоў паэт да ўпэсанага (у тым ліку і паэтычнага) дома, з вакна якога нішкам "адсочвае" яго пазашлюбныя лірычныя паводзіны Наталля Бурдзейка, тым самым як бы сутвараючы "троххутнік" мастацкіх узаемаадносін:

Кожны дзень
вучыла сэрца балець.
А яно ўмела лётаць,
разганяць аблокі.
Навучылася сэрца балець,
не пускае лётаць,
разганяць аблокі.
Кожны дзень
вучу сэрца лётаць.

Як бачна, у літкварталаўцаў паміж сабой шмат не толькі літаратурна-лірычных, але і жывых зямных дачыненняў. Творчы арганізм "гадавалай" суполкі пакуль пульсуе як адзіны "механізм" з мноствам разнастайных думак, кроз, пачуццяў і натуральных чалавечых эмоцый. А будзённае грахоўнае жыццё толькі падпітвае іх натхненне і не дае заўчасна патухнуць паэтычнаму агменю ў вокнах на Захараву, 19...

Цяжка гаварыць нешта пэўнае адносна творчасці невядомага табе паэта, прачытаўшы адзін ці два яго выпадковыя вершы (хіба толькі так, як у помнім савецкім фільме рэжысёра С.Герасімава "Ля возера", дзе ў адным з эпізодаў, калі ў бібліятэцы чытаюцца вершы — "Скіфы" А.Блока — слухачы вызначаюць іх прыналежнасць да высокай Паэзіі простым, аднак, абсалютна верным чынам: ідзе мароз па скуру ці не)...

Але я не рашаюся нават на такі эксперымент, паколькі ён будзе занадта суб'ектыўным. Таму, прабачаюся, але пра іншых аўтараў — іншым разам, ну хоць бы пры выхадзе чарговага зборніка літкварталаўцаў (дарэчы, а чаму б такія, магчымыя ў далейшай перспектыве, зборнікі не іменаваць штораз па-новаму, а нумараваць, як своеасаблівы альманахі, дадаючы да паэзіі прозу і крытыку?) Аднак не назваць прыхільнікам паэзіі ўсіх аўтараў гэтай кніжкі было б нясправядліва. Кожны з іх працягвае свае здольнасці адпаведна сваім магчымасцям і не толькі ў вершах (скажам, А.Бязлепкіна выступае з дэтэктыўнай прозай, Н.Дзянісава з крытычнымі артыкуламі); маюць неаспрэчную літаратурную перспектыву: даткліва-эмацыянальнае Н.Кудасава, глыбока-роздумнае В.Гарністава, па-свойму цікавыя ў сваім пачатку К.Сідарук, З.Арцюх, Т.Вабішчэвіч, С.Канановіч, А.Алекса, А.Кавалеўскі, Я.Рамяніца, І.Калядка, П.Каспяровіч, М.Шамякіна...

Слушаю напісаў у адным са сваіх вершаў арыгінальны на свежую метафару Ігар Сіроткін:

Хоць рэшта нашых шэрагаў брыдзе,
Спацьні шукаючы ў халодных сховах,
Як сцюжа ночы нараджае дзень,
Так холад сховаў нараджае Слова.

Бо што ні кажыце, а Беларусь усё-ткі жыве, а разам з ёй — і Паэзія! Значыць і сам чалавек наш мала-паціху ва ўвесь свой рост паўстае... Адступаюць страх і сорам перад прарочымі словамі Янкі Купалы, у якіх ён папярэджаў і нас і сябе самога:

І прыйдзе новых пакаленняў
На наша месца грамада
Судзіці суд, ці мы сумленна
Жыццё прайшлі...

А што тычыцца самой Паэзіі, то не зважаючы на выбітныя радкі адной з аўтараў кніжкі Алены Багамолавай:

Там, на вяршыні,
Куды імкнуцца людзі,
Куды пяціц мары,
Ужо даўно жывуць птушкі —
думаю, што сапраўдныя паэты так і не пазбудуцца спрадвечнай прагі "палятаў у сне і на яве"...

Хоць, вось жа, бачыце, нават мне ў гэтых адвольна-празаічных развагах ніяк не ўдаецца пазбегчы вядомых усім цытат і паўтораў. Іх рэдка хто ўнікае нават тады, калі наўпрост ставіць за мэту сказаць нешта сваё, новае... Яшчэ задоўга да нас пісаў Эклезіяст, што "нічога новага пад сонцам няма. Бывае такое, пра што людзі кажуць: "Дзівіся, вось гэта новае"; але яно ўжо было..." Бо, аказваецца, што ўсё новае для сябе чалавек адкрывае толькі на пачатку свайго жыцця, калі ён яшчэ не засвоіў прамінулага вопыту сваіх продкаў. Але, можа, толькі тады ён і шчаслівы!?

Таму — "ЗАПОМНІМ СЯБЕ МАЛАДЫМІ", як напісаў калісьці дабрадзейны фундатар гэтага выдання.

Леанід ГАЛУБОВІЧ

ВЫДАННІ

Здавалася б, самае звычайнае беларускае мястэчка, сціпла пазначанае на карце назвай "Ракаў"... Але гэта толькі пакуль не пазнаёміцца бліжэй з яго гісторыяй, не даведаюцца пра лёсы яго жыхароў. І вось ужо набываюць новыя сэнс паходы па родных сцяжыніках, напаяюцца іншымі адцоннямі ўсе фарбы навакольных краіваў. Адбываецца гэта дзякуючы рупліваці аднаго з ракаўцаў, прафесара БДУ, доктара філалагічных навук, прэзідэнта Міжнароднага фонду Янкі Купалы Вячаслава Рагойшы. Менавіта ён выступіў ініцыятарам выдання краязнаўчай газеты "Ракаўскі шлях", якая гуртуе вакол сябе вядомых урадзюнцаў Ракаўшчыны — пісьменнікаў, мастакоў, навукоўцаў...

ПАЎНОЧНЫЯ АФІНЫ: ЖЫЦЦЁ ПРАЦЯГВАЕЦЦА

А чытаюць газету ўсе тыя, хто цікавіцца мінулым і сённяшнім днём сваёй "малой радзімы", цяперашняй невялікай вёсачкі Ракаў, размешчанай непадалёк ад Дома творчасці пісьменнікаў "Іслач", санаторыя НАН Беларусі, многіх іншых "курортных" мясцін. Сапраўды, мясціны тут незвычайна прыгожыя: лес, рэчка, пакручастая ў сваім цячэнні, узгоркі і пляскаюцца пясчаныя берагі.

Хто б мог падумаць, што мястэчка Ракаў уяўляе сабой ледзьве не цэнтр паўночна-ўсходняй цывілізацыі. Што ў літаратуры яго неаднаразова называлі паўночнымі або літоўскімі Афінамі. Што тут у свой час пабылі Т. Шаўчэнка і Э. Ажэшка. Што гэтай вёсачцы прывыкла свой верш англійскага паэта-са і перакладчыца Вера Рыч. І колькі ж тут цікавага схавана за кожным пагоркам ці лагчынай! На кожным павароце шырокай дарогі, якая пралегла праз увесь Ракаў, чакае адкрыццё. Бо людзі, што нарадзіліся або жывуць тут цяпер, любяць сваё мястэчка, хочуць болей ведаць аб падзеях, якія адбываліся раней у самім Ракаве і навакол яго. А яшчэ яны імкнуцца перадаць свае веды іншым — гасцям Ракаўшчыны, турыстам, адпачываючым.

Газета "Ракаўскі шлях" пачала выходзіць у 2000 годзе. Тыраж яе, можна сказаць, зусім невялікі: усяго 200 асобнікаў. Аднак газета карыстаецца вялікай папулярнасцю сярод розных пакаленняў ракаўцаў. Справа тут, відаць, у высокім узроўні падачы інфармацыі, у тым, што змешчаныя на яе старонках звесткі вельмі рэдка і таму заслугоўваюць асаблівай увагі. Ды і пішачца ў гэтым выданні пра знакамітых асоб, якія зрабілі значны ўнёсак у развіццё бе-

ларускай культуры, навукі, мастацтва. Апублікаваны вершы, эсэ, краязнаўчыя нататкі, прысвечаныя роднай Ракаўшчыне і навакольным мясцінам. Папулярызуецца беларускае слова, беларуская літаратура, творцы і даследчыкі беларускай культурнай спадчыны. Выданне прыемна ўзяць у рукі: яно аформлена з вялікім густам, багата аздаблена фотаздымкамі, ілюстрацыямі. Дапамагаюць жа Вячаславу Рагойшы, які пазначаны на вокладцы газеты як рэдактар-выдавец, "рабіць" выданне, даваць яму, што называецца, "пуцёўку ў жыццё", практычна ўся яго сям'я — жонка і дзеці. Супрацоўнічаюць з газетай мясцовыя жыхары, студэнты журфака БДУ. У мястэчку вось ужо чатыры разы праводзіліся Міжнародныя Ракаўскія чытанні — прадстаўнічая навуковая канферэнцыя, на якую штогод з'язджаецца творчая эліта нашай краіны.

Каштоўнасць "Ракаўскага шляху" ў тым, што газета вучыць ганарыцца сваім родным краем, глыбей даследаваць родную гісторыю. Мы на гэтым свеце не пустадомкі. У кожнага з нас ёсць свой улюбёны куточак беларускай зямлі. Для некага гэта, магчыма, Ракаў. І няма нічога больш высакароднага за ўслаўленне родных мясцін, і ў гэтым ёсць нават нейкая своеасабліва святасць, бо яшчэ беларускі першадрукер Франціск Скарына зазначаў, што людзі найбольш любяць той край, у якім яны нарадзіліся і дзе выхоўваліся. Так, сапраўды, "вялікую ласку маюць" яны да свайго роднага кута — пра што і сведчыць сам факт выдання газеты "Ракаўскі шлях" Вячаславам Рагойшам.

С. Я.

"ПАСТКА НА РЫЦАРА"

Кніга В. Гапеева "Пастка на рыцара" выйшла ў выдавецтве "Юнацтва". Яна прызначана для дзяцей сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту. Але яе задавальненнем працягаюць і дарослыя.

Пераходны ўзрост школьніка вельмі складаны і цяжкі. Яго трэба перажыць. Валерыя Гапееў смела ўваходзіць у духоўны свет падлеткаў, ведае іх жыццёвыя памкненні, перажыванні і хвалеванні. Аповесць "Пастка на рыцара" дала назву ўсёй кніжцы, у якую ўвайшло і дваццаць адно апавяданне, яны вызначаюцца псіхалагізмам, рознымі жыццёвымі сітуацыямі.

У аповесці ўмела і праўдзіва апісана першае каханне. Герой сус-

тракаецца з жорсткасцю і зайздрасцю. Цяжка разабрацца, што і адкуль бярэцца, якая бяда сыплецца на чалавечую галаву. Так адбываюцца першыя крокі ў дарослае жыццё. Пачынаецца не толькі вучоба, але і работа...

Аповесць не пакідае чытача абьякавым. Твор гэты праўдзівы, рэалістычны. Чытаеш і верыш напісанаму. А гэта і ёсць самая высокая ацэнка — давер пісьменніку.

В. Гапееў піша і іншыя творы. У школах раёна адбыліся прэзентацыі яго кнігі. Была яна і ў нашай Даманоўскай школе. Вялася шчыра і праўдзіва гаворка пра кніжку, якую прачыталі вучні. Аўтар адказаў на пытанні вучняў і настаўнікаў. Яны ў адказ пажадалі Валерыю Мікалаевічу творчых поспехаў.

Вікенцій МАРОЗ

ЗАХАВАЛЬНІКІ КУПАЛАЎСКАГА ДУХУ

Літаратурнае аб'яднанне "Купалінка" ўзнікла шмат часу назад. А вось у гэтым 2003 годзе суполка адзначае сваё дзесяцігоддзе. Пастаянныя ўдзельнікі творчай суполкі — літаратурныя гурткі школ усяго Мінскага раёна. Гэта і "Летуценнік" Наваполацкай сярэдняй школы, і "Каласок" Каралёвастанскай, "Гралескі" Мачулішчанскай і "Выток" Бараўлянскай, і яшчэ шмат іншых, якія прымаюць гараць ўдзел у кожнай сустрэчы "Купалінкі".

Вось і ў новым навучальным годзе, у апошні тыдзень кастрычніка, традыцыйна ў аўторак, купалаўцы сабраліся разам на юбілейную сходку. За доўгія гады існавання "Купалінка" выпусціла ў жыццё не адно пакаленне паэтычна адораных беларусаў. Кожны год у яе ўліваюцца ўсё новыя ручайкі самабытных паэтаў і пісьменнікаў.

Напачатку перад дзецьмі выступіў новы дырэктар музея Сяргей Уладзіміравіч Вечар. Ён павіншаваў сяброў суполкі з юбілеем, пажадаў паспехаў у творчасці і заверыў у сяброўстве. Яшчэ некалькі слоў пра доўгачаканую сустрэчу ад Ліліі Рыгораўны Кушнярэвіч (інспектара Мінскага райвыканкама), і пачалося самае цікавае.

Школьнікі, ад малых чатырохкласнікаў да будучых выпускнікоў, пачалі чытаць свае творы. У поўнай цішыні гучалі іх чыстыя, прасякнутыя натхненнем галасы. Жартаўлівыя гумарэскі і байкі, невялікія праязныя замалёўкі, вершы, напоўненыя любовю да роднай зямлі, уваходзілі ў сэрца і напаўнялі яго сапраўдным захваленнем.

Прыемна адзначыць, што большасць твораў гучала па-беларуску. Ды гэта і невыпадкова, бо "Купалінка" ў першую чаргу гурток сумленных беларусаў, песняроў сваёй радзімы, якія шануюць і ганарацца сваёй краінай і роднаю моваю. Вядома ж, не ўсе з купалаўцаў стануць паэтамі ці пісьменнікамі, але праз усё жыццё яны пранясучь той агеньчык цяпла і любові да літаратуры, які падарыла ім "Купалінка".

Трэба адзначыць, што ў купалаўцаў яшчэ адно свята: 60-годдзе прэзідэнта суполкі, лаўрэата Літаратурнай прэміі імя Янкі Маўра і прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі, вядомага дзіцячага пісьменніка — Міколы Чарняўскага. Яго прамова і завяршылася пасяджэнне. Ён зрабіў некалькі сваіх заўваг па творах, прачытаў уласную жартлівую казку "Ласіны хутар" і падзякаваў падлеткам за іх бесперапынную творчасць. А яшчэ ўсе ўдзельнікі суполкі атрымалі цудоўныя падарункі: апошняю кнігу сваёй галоўнага кіраўніка Мікалая Мікалаевіча Чарняўскага з ягоным уласным подпісам і закладкі да кнігі з партрэтамі Івана Дамінікавіча Луцэвіча і фотаздымкам музея.

А свой допіс я закончу словамі Францішка Багушэвіча: "Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмерлі". Менавіта гэты кліч да ўсяго нашага народу і з'яўляецца дэвізам "Купалінкі".

Алесь ГРЫНЧЫК

НАШЫХ І Ў АДЭСЕ ВЕДАЮЦЬ

У Адэсе прайшоў Міжнародны фестываль нацыянальных культур, прымеркаваны да 209-й гадавіны з дня заснавання горада. Прадстаўнікі 104 нацыянальнасцей прынялі ўдзел у гэтых мерапрыемствах. Гэта, перш за ўсё, прадстаўнікі розных народаў, што жывуць у Адэсе, а таксама запрошаныя мясцовымі дыяспарамі калектывы з Беларусі, Германіі, Польшчы, Карэі, Азербайджана і Арменіі. Ад нашай краіны прадстаўнікамі быў вось ужо другі год запар народны фальклорны калектыв з Рагачова "Добры вечар" пад кіраўніцтвам Міхаіла Зайцава.

У дні фестывалю рагачоўскія музыканты і танцоры далі два канцэрты ў самой Адэсе і яшчэ адзін — у Белградзе-Днястроўскім. І ўсе канцэрты былі вядатна прыняты жыхарамі гэтых гарадоў. Дыплом фестывалю і каштоўны падарунак прывезлі рагачоўскія артысты на радзіму.

Міхась СЛІВА

Казімір КАМЕЙША

БАЛЕВІЦКАЯ ВОСЕНЬ

Чэславу ЯРАШЫНЬСКАМУ

У Балевічах фарбаў яркіх баль.
Забавілася ў Балевічах восень.
Крынічка наша выпіта амаль.
Унуку на глыток ці засталася.

Дзень новы тчэцца
з мройлівых хвілін,
І сонца прыпякае так нязвыкла.
Усё, што яшчэ тойць успамін,
Даўно без следу ў гэтай яве знікла.

Абрыс знаёмы сцёрся праз гады,
Хоць тым жа ўсё агнём
палаюць клёны.
Пранёсся часу ураган шалёны,
Што рваў і карані і правяды.

Ён з памяці даўно павырываў
І дрэвы,
і гады,

і нават лёсы.
Высокая ля Кромані трава
І доўгія, як правяды, пракосы.

Як добра, што ёсць свята і ёсць
госць,
І пахне смакавіта стол вэндлінай.
І моц яшчэ ў пушчанскай чарцы ёсць,
І ёсць усё, што ў хаце быць павінна.

Жывуць яшчэ на свеце сваякі.
Задаюць бацьку,
пасмяюцца з дзеда.

"Пан Чэслаў!
Вы, як бацька гаманкі,
Што недзе ёсць вы, я, дальбог, зусім
ня ведаў!"

Хоць аднакрэйцы, з розных мы краёў,
Ды ў памяць падаліся так глыбока,
Шукаючы далёкае, сваё,
І ў Балевічах тут, і ў Налібоках.

Няхай, як вулей, сёння дом гудзе.
І толькі б госця не ўгнавіць самога.
А за акно лепш сёння не глядзець,
Бо там — дарога,
Аж за свет — дарога...

РЫЦАРСКІЯ ГУЛЬНІ

Гуляюць хлопцы ў рыцараў.
Пячэ няцёрп штодня
Хутчэй у бойку рынуцца.
Гульня і ёсць гульня.

На замчышчы, дзе ўлежна
Стагоддзі нашы спяць,
Ну, гэтак незалежна
Мячы ізноў звяняць.

Б'е звон: і лязгу колькі —
Ад ног да самых плеч.
Якой жалезнай коўкі
Гуляцкі гэты меч?

Не, ён не крывапівец,
Хоць і цяжкі сабой.

На кім ён сёння спыніць
Жалезны выбар свой.

Ёсць шанец, і не адзіны,
Зноў Памяць разбудзіць.
Ах, як спявае дзіда,
Што з вечнасці ляціць!

Смалы кацёл качу я
На тых, хто ўнізе там.
А сэрцу пад кальчугай
Так лёгка грукатаць.

Чаго яму баяцца,
Калі яно ў брані.
Зноў варварства й вар'яцтва
Палаюць у агні.

Ракі далёкай змейка
Пабліскае з начы.
А воляў — толькі жменька,
А мы ўсе — глядачы.

Глядзіце, уздыхайце
І чуйце гэты звон.
Няхай і ў ціхай хаце
Ваш сон разбудзіць ён.

Іржа кальчугу з'ела,
Пабіла густа шлем.
Гары, што не згарэла,
Што нам праклёны шле.

Пакаюся вякамі,
Што я гуляю шмат,
Што ёсць гульня якаясь,
А рыцараў няма.

ГОЛАС МАЦІ

У пушчу ўпрос наш думны хутарок,
І дахам і акном запльіў у лета.
Хвастоў замала мабыць у сарок,
Каб выбавіць у свет яго сакрэты.

Усё так блізка, нібы за сцяной,
Дзе лез павук па срэбнае драбіне,
Дзе з ношай цяжкай валаклася ноч,
Каб тут жа згаснуць у адной
хвіліне.

Так лёгка, нібы воблака, сплыла,
Хоць ад яе зусім і тая блізка,
Дзе не лагоднай спеўнага крыла,
А выбухам разгойдвала калыску.

Ах, як спявае сонечны смычок,
Такое залатое тчэцца ранне.
"Ну годзе,

прачынайся, Казючок,
Праспіш усё, і сонца, і сняданне!"

Ці раз яшчэ, паўтораны вясной,
Той голас далятаў адтуль, здалёку.
І так лагодна адчыняў акно,
Вузенькае акно

у свет шырокі.

Я жыць нібы нанова пачынаў.
Гучаў ён песняй дома і ў дарозе,
І ў час, калі армейскі старшыня
Выкульваў ноччу з ложка
па трывозе.

Ён недзе аддалеца штогод
І зрэдку ў сон мой тлумны заплывае.
Чужынна так мне ў свеце без яго
А прагучыць, дык сэрца разрывае.

Малю яго:

— Гучы, не заціхай,
Давай святла і дню майму і ночы,
Пакуль яшчэ бяжыць мая сцяга,
Пакуль па ёй, здарожаны, я крочу.

•

Зноў тое вэлюмае шэсце,
Што ясна хлынула з начы.
Сама прырода нешта шэпча.
Шапчы, шаптуха, мне,
шапчы.

Шапчы пра тое,
маладое,
Што спаць да ранку не дае,
Што з пушчы ранішнім настоем
Душу і сэрца абдае.

А я і помню толькі гэта.
Забыві пра здраду і падман.
Паверыў я,
што апроч лета
На свеце раю больш няма.

Такое спеўнае паветра.
Спяваюць птушкі ці яно?
Гляджу, куды мой дзень паверне
З гушчэрні гэтае лясной.

Адно і тое ўсе прарокі
Таўкуць, як тья таўкачы.
А мне не трэба ў свет далёкі,
Хаця б у пушчу уцячы.

•

Чаму гэта многа туману
У нашых настылых дварах.
Як прывід, з іх ноччу выходзіць
Зарослы, пракураны страх.

І блытае плач ён з малітвай,
Разменьвае дзень свой на ноч.
Скразняк тут вастрэйшы
ад брытвы
І ліпкі туман, нібы скок.

Як жыў ён тут,
сам не прыкмеціў,
Нідзе не спяшаўся, не бег.
А дні рассыпаліся ў смецце
І спальвалі самі сябе.

Азяблымі пальцамі ў дзверы
Скрабецца да раніцы ён.
Няма ані чаркі, ні веры.
І з неба — не дождж, а праклён.

•

Што ж, убок адсунем чаркі —
Трэба ўрэшце й меру знаць.
Галавешкі нашай сваркі
Дагарэлі, ледзь дымаць.

Дык пайшлі хутчэй жа ў ранак,
Цверазець нам самы час.
Колькі елак-гушчаранак
Мудра атуляюць нас.

Ёсць дабро яшчэ на свеце.
Колькі скрозь яго прыкмет!
І ў расы такая свежасць,
Аж гарыць на сцежцы след.

Недзе нават ёсць нядзеля,
Нават ёсць у ёй і маха.
І ў душы жыве надзея,
А таму жыве душа.

ЦЁТКА ДУНЯ

У той двор ізноў іду я.
Сцежка топіцца ў траве.
Пры гасцінцы цётка Дуня,
Пры гасцях саміх жыве.

Я даўно забыў пра дачу,
Прыпісайся ў тым двары.
Двор той курыцай кудахча,
Двор той кветнікам гарыць.

У кутках і куфры — пуста,
Чэша вецер чуб страпе.
Міску квашанай капусты
Цётка Дуня мне нясе.

Нават чарку налівае
З моцным, ясным, як сляза.
Ах, якая, агнявая,
Наша ўся, як той казаў.

— Можна піць, — мне кажа Дуня, —
Але толькі з галавой.
І не грах вучыцца ў дурня,
Калі розум мае свой.

А як дуне цётка Дуня,
А як песню завядзе,
Весялее ліст на дубе,
Лёд на сэрцы аддае.

І глядзіць мне доўга ў вочы,
Нешта думае сваё,
Голуб за акном вуркоча.
Не чужыя — я і ён.

Не чужы, хто ў двор заходзіць,
Хто за мной услед ідзе.
У дзяжы расолу хопіць,
Хопіць смаку на градзе.

Не чужы, хто заўтра прыйдзе.
Хто ні прыйдзе —
будзе госць.
А няма дарогі крыўдзе.
З крыўдай лепей не заходзь!

«Хадзі сюды, рufica!», — гаворыць Рафаэліта, прачнуўшыся. Грубы сэнс на чужой мове прабуксоўвае, як легкавушка ў рэдкай гразі, яна ўспрымае толькі інтанацыю — узбуджана-патрабавальную. Затое Вівіян, жонка зводнага брата Рафаэліта, якая ўжо не спіць і ўсё чуе (замест сцен паміж пакойчыкамі — трысняговыя перагародкі), будзе потым усплэскаваць рукамі ў танных бранзалетах-змеяках і паўтараць гучным кантральта: «Мі ма-адрэ!» Інтанацыя ў тутэйшых набірае разгон напрыканцы фразы. Голас узмывае ўверх, як самалёт (які год таму мог бы ўпасці з ёю ў Атлантычны акіян, але ж вась не ўпаў, даляцеў). А мармытанне крыві манатоннае: раўнамерныя штуршкі ў скронях, грудзях, улонні. Калі чалавеку пераліць кроў чужой групы, ён памрэ. Нават боль, калі доўга-доўга насіць яго ў сабе, становіцца манатонным, як шоргат за драўлянымі дошчачкамі жалюзі ў сезон дажджоў, як акіян, што амывае гэты чужы для яе востраў.

«Чаму ты дазваляеш яму так сябе называць?!» — пытаецца Вівіян. Вівіян не разумее: жонцы Рафаэліта ўсё роўна, як менавіта называе яе муж у час непазбежнай ранішняй атог. У гэты момант яна пачынае ўспамінаць вершы, бо даўно заўважыла: калі канцэнтравацца выключна на рытме верша, гэта дапамагае трываць. Аказваецца, яе памяць захавала ўсе-ўсе вершы, якія

міжвольна ўпіцца пазногцямі ў спіну Рафаэліта. Цяпер яна яшчэ больш ненавідзіць яго і сябе.

Рафаэліта задаволены. Гэтыя драпіны на бронзавай скуры фараона ён будзе дэманстраваць Хасэ і Амадзіта, калі тыя прыйдуць увечары паслухаць пласцінкі. «Мі тujercita loca!», — будзе казаць ён, пацскаючы плячыма і наморшчыўшы твар, нібыта ад болю. Сябры пачнуць з захапленнем цмокаць языкімі, паўтараючы «УСосо!», а ў момант рытуальнага пацалунку на вуліцы або ў краме — тут прынята пры сустрэчы цалавацца, гэта ў іх нахшталь прывітаньня — будучы імкнучыца пацясней прытуліцца да яе.

Сонца ўжо пранікла ў паціа, расцяклося па кафлі якавым жаўтком. Яшчэ адзін ясны ранак у Пінар-дэль-Рыа. Зрэшты, пахмурных тут і не бывае. Паўгода таму яна гвалтам вырвала сябе з кранаючага душы, як усмешка няўпэўненага ў сябе чалавека, пейзажу беларускага лета і аказалася ў самым пекле лета аргістычна-фантастычнага, сярод неймавернай прыгажосці дрэў і кветак, што нахабна штурмуе органы пачуццяў буянствам фарбаў і дурманлівых пахаў. Гэтым часам алая старога парку, дзе яны сустраліся з тым мужчынам, стаяла ў прасветленай галізе, раніма янават няслым дотыкам сьняжынкі. Снег... Яна забыла ўжо смак ільдзінікі, што растае на языку. Для яе час спыніўся паўгода таму, у ліпені. Вечнае лета...

бальніцы паўгода таму). Вочы ў яго аказаліся з прыпухлымі, запаленымі павекамі, як быццам бы ён доўга-доўга плакаў і толькі нядаўна супакоўся.

Хлопчык мой родны...
 Ёй здалася: ён таксама яе пазнаў. Але малы ўжо спіць у калысцы, лобік у яго прахалодны і вільготны, і час ісці — урача «хуткай» чакаюць у іншым месцы. І няма магчымасці затрымаць яго тут, хоць у гэтай сустрэчы — яна тое ўмомант зразумела — і быў сэнс ейнага нараджэння на свет у маленькім беларускім гарадку, што патанае ў пыльнай зеляніне клёнаў, з якога яшчэ паўгадзіны таму яна рвалася з'ехаць на невядомы трапічны востраў...

Ля дзвярэй доктар затрымаўся, прапусціўшы ўперад медсястру, яшчэ раз уважліва на яе зірнуў. «Калі стане горш, выклікайце «хуткую»... я зайдзі паглядзець дзіцёнка... пасля дзяжурства...» Калі дзверы за ім зачыніліся, яна апусцілася на зэдлік у вітальні, з цяжкасцю стрымліваючы жаданне бегчы за ім, за белым яго халатам, куды б ён ні адправіўся: да пракажонных са званочкамі на шыі, да ахвяр тэракту пад абломкамі будынка — ісці следам, як той сабака, што знайшоў гаспадара. І нічагусенькі ж яна пра яго не ведала, акрамя галоўнага: родны, родны, родны...

Ён прыйшоў раніцай — у джынсавай куртцы, з пацеркамі дажджу ў цёмна-русых валасах. Яна ўскачыла з зэдліка ля дзвярэй, дзе так і пракакала яго ўсю ноч, калоцячыся ад дзіўных дрыжыкаў; толькі адночы, выправіўшыся зірнуць на сына,

хацела б быць тваёю Маці: ты мне родны, нібыта я сама цябе вынасіла і нарадзіла... — «Не трэба... такіх слоў». — «Усё роўна буду гаварыць: я кахаю цябе, я кахаю цябе, я кахаю цябе...»

...У дзверы гучна грукаюць, яна ўздрыгвае і паспешліва выцрае слёзы. Гэта Данаіс, сваячка Рафаэліта. Вялізная галава на танюткай шыіцы. Галава астрыжана нагала (пэўна, з-за вошаў) і падобна да гіганцкіх памераў какосавага арэха. Данаіс шаснаццаць год, але ў яе ёсць двухгадовы сын Раберта, гнуткі, як яшчарка, нібыта без костак, і, здаецца, ўжо алкаголік: усюды носіць з сабою піва ў бутэлечцы, на якую нацягнута брудная пракушаная сокса. Хістка разняволены хлопчык кідаецца да стала, прагна хапае прыгатаваны для Ігната сьняданак. Больш хлеба ў доме няма, але Рафаэліта і брывом не вядзе, наадварот, пасадыць дурніцу ў крэсла-качалку, частуе кавай: а як жа, гэта ж — сям'я, la familia. Са сваякамі тут прынята дзяліцца апошнім. Нядаўна Рафаэліта пазычыў стрыечнаму брату, паліцыянту Хорхе, свой шэры касцюм, які купілі яму на вяселле ейных бацькі: у Хорхе, якому карцела ажаніцца, не аказалася цывільнай вопраткі. Ад Хорхе «шлюбная ўніформа» пераскочыла да наступнага сваяка: як высветлілася, нідзючыны з гэтага шматлюднага клана не мае прыстойнага касцюма. Але на тое і сям'я, каб ува

Алена БРАВА

ЯСНЫМ РАНКАМ

Апаবাদанне

завучвала калісцы дзяўчынка з даўгой тонкай коскай («мышыным хвосцікам»), пры гэтым яна мела звычку пакусваць яе заслінены кончык. «Князь у тым хораме жыў, слаўны свету ўсяму...» «Што? Што ты там шэпчаш?» — пытаецца Рафаэліта. Гусяля ўжо закапаваюць у магілу жыўцом, калі Рафаэліта, нарэшце, заканчвае. «Ты — пахаваная жыўцом наложніца мёртвага фараона», — напісала ёй нядаўна ў лісце з дому сяброўка. Цяпер, з бронзавага адцення скурай, увільготненай потам, нібыта каштоўнымі мазямі, нерухома Рафаэліта сапраўды нагадвае мёртвага фараона.

Зрэшты, часам узгадваць вершы няма патрэбы: іх з Рафаэлітам сын, Ігнат — тут яго клічуць Ігнасіа — раптам пачынае гучна размаўляць у сне. Гэта з-за парушэння коркавага рытму аднаго з паўшар'яў мозгу. Дыягназ афіцыйна пацверджаны мясцовымі медыкамі, і таму яна мае поўнае права паставіцца зняважліва да «кабавязкаў сеньёры». Яна адкідае з калыскі супраць-маскітную сетку. Хлопчык увесь узмакрэў ад поту (хоць вентылятар і гудзе кругласутачна), валасы раскудлаціліся і прыліплі да ілба. У Ігната даўгія валасы, гэта ейнае «дзіватства» ўсё тут асуджаюць, таму што хлопчык павінен вырасці сапраўдным «мача», гэта значыць, лацінаамерыканскім быком мясцовага гатунку, а не якім-небудзь «пахарыта», як называюць тут геяў. Аднак яна не дазваляе стрыць сыну валасы, бо засынаючы, ён мае звычку прыкрываць пасмачкамі павекі, як быццам бы навакольная рэчаіснасць выклікае ў яго агіду. Але тое, чаго ён не жадае бачыць, прасочваецца ў сны, і мозг, што працуе ў няправільным рытме, не паспявае справіцца з нашэццем пачвар.

Шкада, што ў яе няма хаця б «мышынага хвосціка», каб падтрымаць тую дзіцячую гульню у хованкі. Затое яна можа — вершы навучылі яе выпадаць з рэальнасці — згуляць у іншую гульню: трэба толькі заплюшчыць вочы, калі Рафаэліта яе абдыме, і тады на ўнутранай паверхні павекаў, як на экране, можна будзе ўбачыць твар таго мужчыны... Ад пяшчоты адразу ж перахоплівае дыханне. Слёзы пяшчоты казычуць скуру на шыі — там, дзе сонная артэрыя (той мужчына паказваў ёй сонную артэрыю). Яна выцрае слёзы далонню, цяпер у яе вільготнае запяцце. Там яшчэ растуць блакітныя галінкі венаў. Калі іх перарэзаць нажом ці брытвай, можна памерці. Той мужчына расказваў ёй пра такія выпадкі... Дзіўна — навошта? Ведаў, які дрэнна ёй будзе тут без яго? Але ж цяпер — яна, здаецца, усур'ез загулялася ў тую гульню — цяпер ён тут... Вядома, немагчыма не адчуваць, які самі сабой расслабляюцца скамянелыя мышцы. Як манатонны шоргат яе крыві ў артэрыях і венах раптам пачынае гучаць у такт з вогненнай пульсацияй крыві чужой. І не тое каб яна не ведала, што адбудзецца напрыканцы: акіянская хваля накрыве іх абодвух адразу, і вынырнуць, не паддацца той неадольнай сіле яна ўжо не зможа. Востры пах чужой скуры, да якога яна так і не прывыкла за час замужжа, — пах гэты прымушае яе ўспомніць... і

Неахвотна ўстае з ложка і цягнецца на кухню. Рэбека сядзіць у сваім плечыным крэсла-качалцы з малюпасенькім, як напарстак, кубачкам кавы. Яна таксама налівае сабе кавы, адчуваючы спінаю нядобразычлівы погляд свяхрукі.

— Ты ніколі не зможаш прыстасавацца да жыцця на Кубе, — кажа Рэбека. — Не, не зможаш...

Яна хоча запырачыць, як звычайна, але слёзы раптам падступваюць да горла. Рэбека глядзіць на яе (уважліва? асуджальна?), схіліўшы набок сухую галоўку, твар колеру падгарэлага чурра, што смажаць на вялізных патэльнях у Pargue de Diverciones'.

Таму што не кахаеш Рафаэліта. Што ж, старая можа пахваліцца назіральнасцю. А, Бог з ёю, з Рэбекай. Яна ідзе ў камору ля кухні, дзе са столі звешваецца металічнае чэрава танкера — рэзервуар для вады, якая паступае раз у тры дні. Мыцоць бялізну толькі ў «дзень вады». На вяроўцы сіратліва вісіць майка Ігнасіа, якую яна ўчора памыла рэшткамі вады (у хлопчыка пайшла з носу кроў), за што атрымала вымову ад Рэбекай. Яна выцрае майкай слёзы, узгадваючы аповед (Нагібіна, здаецца) пра жанчыну, якая выйшла замуж без каханья: нават рыпенне маслічын пад нагамі нелюба было для яе невыносным. Тут, прынамсі, падлога не рыпціць — кафляная, як у прыёмным пакоі бальніцы. Бальніцы, куды хацеў адвезці яе той мужчына цёплым чэрвеньскім вечарам за месяц да таго, як яна апынулася ў Шэрамецэва з кубінскай візай на ПМЖ...

...Днём Ігнат засяроджана спрабаваў разабраць на часткі цэлулоіднага пулса, а надвечоркам серабрысты слупок тэрмометра ўзяўцаў у завоблачную вышыню трызнення. Прыцскаючы да грудзей палючага дзіцёнка, яна кідалася з пакоя ў пакой пустой бацькоўскай кватэры: бацьку і маці першыя ж цёплыя дзенькі зманілі на лецішча, а «мапады муж» (яны з Рафаэліта толькі тыдзень як схадзілі ў Палац шлюбаў, менавіта — схадзілі, як у краму альбо кіна-тэатр) праводзіў luna de mie' недзе ў інтэрнаце, з сябрамі па зямляцтве. Жаўтаваты тэлефонны дыск апісаў кола і маленькую дугу: поўня і шчарбаты месячы.

Іх было двое: медсястра, стомленая жанчына сталага веку, і ўрач, гадоў трыццаці, у джынсах, рукавы халата закатаны да локця, з кішэні — чорная трубка фанендаскопа. Схіліўся над дзіцёнкам, штосьці сказаў медсястры глухаватым голасам. Бразнула аб сподачак пустаа ампула... Яна стаяла — ашаломленая, узрушаная. Неспасцігалны суд аказаўся захутаны, як у мантыю, у паусядзённасць, пакрыты ейным гарчавым млечным сокам, нібыта нераскрыты бутон. Шпрыц, ампула, карта выкліку... «Можам адвезці вас у дзіцячае аддзяленне», — доктар упершыню зірнуў на яе уважліва (потым ён сказаў, што погляд у яе быў такі ж негутэйшы, як у ахвяры дарожнай аварыі, дванаццацігадовай дзяўчыні, якую ён не паспеў давесці да

механічна сунула сабе пад паху тэрмометр — аказалася трыццаць сем і восем. «Нічога страшнага, — сказаў ён, цалуючы яе сухія гарачыя вусны, — гэта пройдзе...»

...Яна памылілася: вочы доктара пачырванелі не ад слёз, а ад празмернай колькасці сутачных дзяжурстваў, бо ў дзевяціпавярхоўцы на ўскраіне горада ўжо будавалася кватэра, якая з'ядала ўвесь сямейны бюджэт. Ён неяк паказаў ёй драўляную бацькоўскую хату, дзе жыў пакуль што — з весела расфарбаванымі аканіцамі, з ганкам, увітым дзікім вінаградом, і ейнае сэрца зашлілося ад пяшчоты і замілавання. Непадалёку ад двухпавярховага будынка станцыі «хуткай дапамогі» быў стары заглохлы парк, зарослыя папухамі ды цыкорыем лаўкі летняга тэатра, дзе калісцы пазнаёміўся з той, што забяспечыла неабходны «састаў сям'і» для пераезду на законныя квадратныя метры. Калі ён меў вольны час, яны ішлі за горад, да ракі, дзе раслі велічэзныя старыя вербы. Ён цалаваў яе прыплюснутыя вочы, абмацаваў, нібы сляпы, яе твар, а яна моршчылася, нібы ад болю. «Што з табой? Табе балюча?» — «Не... так добра, што цяжка стрываць». — «У шчасці і ў пакуце — адна сіла». — «Адкуль гэта?» — «Сатпрэм. Чалавек, якому пасля канцлагера любыя сцены здаваліся турмой». — «І што з ім стала?» — «Ён шмат падарожнічаў, нідзе не затрымліваючыся надоўга. Аднойчы ў Індыі ён сустрэў жанчыну, якую ўсе называлі Маці. Ён застаўся там і правёў побач з ёю дваццаць год». — «А потым?» — «Потым яна памерла». — «Ты шмат чытаў...» — «Так, вольнага часу калісцы меў забагата...» Пра яе хуткі ад'езд яны наўмысна не гаварылі.

Па начах, калі ўсе ў доме засыналі, яна кралася да тэлефона, перацягвала апарат з вітальні ў свой пакой, клалася побач з ім на падлогу, круціла месцавы дыск. Ён даў ёй нейкі, кабінетны, ці што, нумар станцыі «хуткай дапамогі», які адказваў глухаватым ягоным голасам. Толькі яму, а не мужу, магла яна расказаць пра свае дзіцячыя крывіды, пра любімыя кнігі і фільмы, пра школьныя паездкі ў Маскву і Крым. А потым адкульскі аддалена даносілася: «Трэція, на выклік! Трэція...» — ён паспешліва развітваўся, а яна пакорліва чакала, схаваўшы твар у далонях і лежачы на падлозе сярод квадратаў святла і ценю, нібыта абрынутая шахматная каралева. Чакала гадзіну, паўтары — пакуль нумар зноў не адказаў. Часам доктар набіраў ейны нумар сам, загадаў агаворваючы дакладны час, і калі званок затрымліваўся на некалькі хвілін, яна закрывала далонню вочы і скурчвалася на падлозе ў чаканні смерці, бо ведала: калі тэлефон зараз не ажыве — у яе арганізме адбудзецца непараўнальна катастрофа, таямнічая цэнтраімкліваа сіла, што ўтрымлівае разам ягоняныя клеткі, імгненна аслабне і наступіць хаос.

...«Ты выглядаеш самотным, нібы дзіця, што згубілася ў натоўпе». — «Кожны мужчына ў нейкім сэнсе згубленае дзіця». — «Або як той вязень, што пазбягаў чалавечага жытла, пакуль не сустрэў Маці, так? Я

ўсіх усё было агульнае: вопратка, ежа, жонкі... Калі свёкар упершыню паспрабаваў прылашчыцца да яе ў адсутнасць Рафаэліта, завішчала так, што ў вокны пачалі зазіраць цікаўныя, і стары адкаціўся, мармычучы нейкую незразумелую ёй ляўку.

Неўзабаве высьвятляецца, навошта завітала Данаіс: сеньярыне Галава-Какосавы-Арэх уздумалася адправіцца з дарагім сыночкам на прагулку ў Pargue de Diverciones, і «дзеля кампаніі» яна пажадала прыхапіць Ігнасіа.

— Але Ігнасіа яшчэ не снедаў, — спрабуе перачыць яна.

— Нічога страшнага, у парку купіць марожанае і чурра, — Рафаэліта ўжо сыпле ў брудную працягнутую далонь манеткі па 10 і 20 сентава.

— Чурра — дзіцёнку?! Гэтую гідоту, якую смажаць з ранку да вечара на адной і той жа порцы тлушчу?

— Зараз якраз раніца, так што тлушч свежы, — Рафаэліта рагоча, задаволены сваёй дасціпнасцю.

— Але я планавала схадзіць з хлопчыкам у паліклініку, — робіць яна апошняю спробу.

— Мой сын пойдзе, куды захачу я! — павышае голас — не, ўжо не Рафаэліта, а Рафазаль Альберта Артэга Фернандэс, за яго спінай імгненна вырастае ягонае сям'я, лес продкаў, усіх гэтых Артэга і Фернандэсаў, барадатых канкістадораў і афрыканскіх нявольнікаў, якіх перамяшала ў адным тыглі гэтая варварская зямля, у якой плавяцца нават косткі. Яна разумее, што супраць гэтых мускулістых самцоў, аднолькава чорнакучаравых і белаўзрых, ёй не зрабіць нічога. Ейнага дзіцёнка выводзіць. Яна спрабуе не думаць пра тое, што можа здарыцца, калі... калі дурніца пасадыць малыя на «чортава кола» альбо згубіць сярод чорнаскурых падлеткаў, што ўвесь час таўкуцца ў запарку. Дарэчы, там, у запарку, яна неяк убачыла сярэднеўрапейскую лісіцу, роднага звярка: некалі рыжыя поўсць ад трапічнай спякоты збілася ў каўтуны і выпіняла, няшчасная спрабавала схавацца ад сваіх мучыцеляў, якія кідалі ў яе мандарынавыя скуркі, паперкі ад «Americana». Але куды схаваецца ў клетцы? Пэўна, толькі гэтая гаротніца з аблезлым хвостом і была тут ейнай сям'ёй...

(Заканчэнне на стар. 15)

АДЗІН У ПОЛІ ...ВОІН

З 30 кастрычніка па 3 лістапада ў Мінску праходзіў I-этап IV Міжнароднага фестывалю мнааспектакляў "Я", арганізатарамі якога выступілі Міністэрства культуры РБ, Грамадскае аб'яднанне "Беларускі цэнтр міжнароднага інстытута тэатра" (ЮНЕСКА), Беларускі дзяржаўны інстытут праблем культуры, Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі, а таксама Беларуская акадэмія мастацтваў. Трэба адзначыць, што гэты фест — унікальная з'ява ў тэатральным жыцці Беларусі. Бо сёння на прасторы СНД фестывалі мнааспектакляў праходзяць толькі ў Кіеве, Кішынёве і Маскве. А апошні фестываль у Мінску ладзіўся ў 1998 годзе, калі ў фестывальнай акцыі з 15 краін свету.

Падчас I этапу, у фестывалі бралі удзел толькі беларускія пастаноўкі (у наступным годзе арганізатары плануюць сабраць у нас акцёраў з розных краін свету). Хаця ўлік гасцей фестывалю трапілі удзельнікі Міжнароднага фестывалю вышэйшых тэатральных школ з Нідэрландаў, якія разыгралі цудоў-

ны пластычны спектакль "Ногі". Па рэгламенце фестывалю ўсе ўзнагароды размяркоўваліся сярод майстроў і пачаткоўцаў сцэны. Так, па меркаванні журы, якое ўзначальвала тэатразнаўца, прафесар Т. Арлова Гран-пры сярод майстроў сцэны заслужана выйграў спектакль "Пугачоў" паводле пазмы С. Ясеніна і апавесці А. Пушкіна, які быў пераканаўча сыграны (і зрэжысраваны) заслужаным артыстам Беларусі Уладзімірам Шэлеставым (Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя М. Горькага). З шэрагу прафесіяналаў першай, другой і трэцяй прэміямі былі ўганараваны спектаклі "Млечны Шлях" паводле апавесці К. Чорнага (Мінская група "Тэатр на далонях"), "Рабы каханія" паводле апавядання К. Гамсуна (ГА "Беларускі цэнтр міжнароднага інстытута тэатра"), "Віленскі мроі" (Пазьнічны тэатр аднаго акцёра "Зьніч"), "Сіні аўтамабіль" паводле п'есы Я. Стэльмаха, "Заступніца" паводле апавесці Ю. Нагібіна (Магілёўскі абласны драматычны тэатр імя В. Дуніна-Марцінкевіча). Сярод маладых лепшымі падаліся работы Я. Іўковіча ў спектаклі "Білет у рай" паводле п'есы "Дзюмухавец" Ю. Эдліса (Мінскі абласны драматычны тэатр), А. Пацця ў лялечнай пастаноўцы "Ходить—ходьба, судить—судьба" паводле твораў Ф. Крывіна, а таксама С. Беня ў лялечным спектаклі "Хатні вожык" У. Шынкарава (Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў). Хочацца адзначыць, што на сцэне ўзрушвалі і запаміналіся многія акцёрскія работы. Але ж, на думку журы прэсы, якое ўпершыню працавала на фестывалі, лепшым за ўсіх відчывнаў выглядаў акцёр Валерыя Шушкевіч, якому ўдалося па-новаму раскрыць сутнасць твораў К. Чорнага ("Млечны Шлях"). Прыз сымпаты гледачоў атрымала актрыса Марына Палова, якая вельмі тонка, глыбока сыграла ў "Рабах каханія". Спецыяльнымі прызамі фестывалю былі ўганараваны таксама спектаклі "Нобіль" — барвяны ўладар" (Пазьнічны тэатр аднаго акцёра "Зьніч"), "Беларусь у фантастычных апавяданнях" (вядомы купалаўскі акцёр Геннадзь Аўсяннікаў быў прызнаны "нацыянальным здабыткам"), "Млечны Шлях", "Ногі".

В. БАРАБАНШЧЫКАВА
НА ЗДЫМКУ: сцэны са спектакляў
"Млечны Шлях", "Рабы каханія"
ФОТА А. СПРЫНЧАНА

ДЛЯ ЎСІХ СЯБРОЎ

Цікаўнасць, дапытлівасць, мэтанакіраванасць. Рэдкасныя працавітасць і самадyscyпліна, якімі нават сярод людзей творчых выпучаюцца спрычыненыя да мастацтва балета (ім з маленства захапляецца і яго прафесійна вывучае Т.Мушынская). Таварыскасць і моцная арганізатарская энергія. Як і самі па сабе каштоўныя, у такім спалучэнні яны ўтвараюць выдатны комплекс, які дазваляе Таццяне Мушынскай... без комплексаў, без рэфлексій кроцьчы ў вызначаным напрамку, дасягаючы мэты. І не хаваць сваіх памкненняў ды задум, не складаецца "у шуфляду" плён пошукаў, вынікі новых творчых спраў. Адзін з такіх яскравых вынікаў — вечар музычных прэм'ер, аўтарская імпрэза "Твой самы кароткі шлях — да мяне", прымеркаваная да 20-годдзя творчай дзейнасці журналіста, крытыка, літаратара Т.Мушынскай.

Назва вечарыны знаёмая чытачу дзякуючы анонсу ў "ЛіМе". І ўсё на ёй адбывалася амаль у адпаведнасці з нашымі абвесткамі. У зале, дзе, паводле слоў бенефіцыянткі, сабраліся яе сябры і сябры сяброў, можна было ўбачыць прадстаўнікоў сталічнага бамонда, герояў, аўтараў, супрацоўнікаў часопіса "Мастацтва", у рэдакцыі якога яна працуе. А на сцэне — суквецце выканаўцаў, сабраць якое апошнім часам удаецца далёка не кожнаму з вядомых, напрыклад, юбіляраў-кампазітараў.

Дарэчы, кампазітараў — сааўтараў Т.Мушынскай можна таксама назваць бенефіцыянтамі. Першае аддзяленне канцэрта цалкам складалася з музыкі Марыны Марозавой. Прычым, напачатку прагучала п'еса для кларнета і гітары "Настальгія", амаль песня без слоў, што

ўспрымалася эпіграфам да настрою, пачуццяў, згадак — часцінак-своеадметнага вобразнага свету, створанага ў рамансе "Звук оборваўся струны", у вакальных цыклах "Ісповедь женщины", "О, тишина! О, немота!", "Тихо музыка в дом мой вошла" і прасякнутага эстэтыкай XIX — першай паловы XX стагоддзя. Пасля антракта былі прадстаўлены прэм'еры пераважна харавых твораў, напісаных на тэксты Т.Мушынскай кампазітарамі Аленай Атрашкевіч, Алінай Безенсон, Віктарам Кажухарам (ён выкладае ў Маладзечанскім музычным вучылішчы; Арына Ястраб, вядучая вечарыны, прадставіла маладога творцу як апошняга вучня Анатоля Багатырова).

Да спеваў такіх розных, але шчырых і годных салістаў — Наталлі Рудневай, Марыны Філіпавай, Святланы Старадзеткі, Вікторыі Падвербнай, Дзмітрыя Гайдукі — далучалі пранікнёныя галасы сваіх інструментаў кларнетыст Геннадзь Цароў, гітарыст Кірыл Успенскі, выканаўцы партыі фартэпіяна Волга Семановіч, Таццяна Дуброўская, Ірына Аўдзеева, Алена Атрашкевіч. Багатая палітра вакальных фарбаў раскрылася ў гучанні спеўных калектываў: Дзяржаўнага камернага хору Беларусі пад кіраўніцтвам Наталлі Міхайлавай, ансамбля салістаў хору "Cantus Juventae" Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта пад кіраўніцтвам Галіны Цмыг, "Гармоніі" на чале з Людмілай Камінскай (Маладзечанскае музычнае вучылішча імя М.Кл.Агінскага). Арына Ястраб натхнёна прыгадвала пазытывныя цытаты, якія праз імгненне пераўвасабляліся ў радкі рамана. І, мажліва, найбольш уражлівай эмацыянальнай кульмінацыяй імпрэзы стала аў-

ВЕЧАРЫНЫ

Апынуўшыся ў асяроддзі калег, яна, радасная, дзякавала за віншаванні ды раптам уздыхнула: "А калі б кампазітары не напісалі..." Але ж кампазітары — напісалі! І напісалі на яе вершы нямала: з вакальных і харавых твораў на словы Таццяны Мушынскай склаліся два канцэртныя аддзяленні, а колькі яшчэ засталася па-за праграмай вечарыны!

тарскае чытанне двух вершаў: "Гора таму, хто зробіўся работам..." і "Пасеяў вечер ты..."

Шматлікіх удзельнікаў вечарыны разам з Таццянай Мушынскай публіка вітала па-сяброўску цёпла, абдорвала кветкамі, апладысмантамі. Нібы пагаджалася з высновай самой пазтэсы: "Калі кампазітар нешта ў ім пачуў, твор перастае быць маўклівым".

С.БЕРАСЦЕНЬ

ФОТА А. СПРЫНЧАНА

КАНТАКТЫ

Гасцей з Польшчы прымала Беларуская акадэмія музыкі. Завіталі сюды прадстаўнікі роднаснай ВНУ з Вроцлава: прафесары ды вучні. Іх віталі як "першую ластаўку", што абвясціла пачатак творчых кантактаў паміж выкладчыкамі і студэнтамі дзвюх музычных акадэміяў.

"ЛАСТАЎКА" З ВРОЦЛАВА

Чатыры гады таму, пазнаёміўшыся на міжнародным форуме з кіраўніцтвам Вроцлаўскай акадэміі музыкі, педагог БАМ Алена Гарахава абмеркавала ў коле калег магчымасць такіх кантактаў, абменных візітаў. Фінансавыя праблемы заміналі хуткаму ажыццяўленню задумы. Але цяпер, дзякуючы падтрымцы Польскага інстытута ў Мінску на чале з дырэктарам Цэзарыем Карпінскім, новы міжнародны музычны праект пачаў спраўджацца.

Чым прывабна для нас кантакты менавіта з ВНУ горада, які нібыта і не вылучаецца на карце свету? Аказваецца, сёння Вроцлаў зробіўся адным з най-

важнейшых гарадоў краіны-суседкі. Працэс далучэння Польшчы да Еўрасаюза паспрыяў асабліваму статусу Вроцлава — як "брамы" паміж захадам і ўсходам Еўропы. Гэта і прывабна... Але ёсць яшчэ адна акалічнасць, якая паспрыяла нядаўняму візіту музыкантаў з Вроцлава да мінчукоў. А заадно і надала новае гучанне традыцыйнай рубрыцы акадэмічных канцэртаў і музычных імпрэз: "Настаўнікі і вучні".

Сяброўскую сустрэчу-канцэрт распачалі звесткі выхаванцаў прафесара БАМ Мікалая Волкава — лаўрэата міжнародных конкурсаў ансамбль тубачоў "Інтрада" (канцэртмайстар Кацярына

Ракуць). Імя аднаго з польскіх гасцей, якія выступілі следам, таксама было добра знаёмае: Ігар Цацоха. Наш суайчыннік, мінчук, выхаванец М.Волкава і цяпер сам — настаўнік, прафесар Вроцлаўскай акадэміі музыкі імя К.Ліпінскага. Ён прыехаў са сваім вучнем (у такіх выпадках кажуць: ужо з "музычным унукам" Волкава), студэнтам 4 курса Павелам Спыхалам. А ў якасці канцэртмайстра іх падтрымліваў асістэнт Вроцлаўскай АМ Павел Завадзі (назаўтра ён меў сольны канцэрт з твораў Ф.Шапэна і С.Рахманінава).

Беларускія тубачы паказалі ўжо той мастацка-тэхнічны ўзровень граня, за

У ПАЛОНЕ ФІЛЬМАПАДУ

22 лістапада ў Мінску распачнецца X Мінскі Міжнародны кінафестываль "Лістапад-2003". Сёлета ў слаўным кінафоруме будучы браць удзел кінафільмы з 19 краін свету (гэта —рэкорд!). Упершыню ў конкурсных праграмах "Лістапада" і "Лістападзіка" значацца стужкі Балгарыі, Сербіі, ЗША, Японіі.

Сёлета X Мінскі Міжнародны кінафестываль "Лістапад-2003" адкрывае беларуская карціна "Анастасія Слуцкая" (а форум дзіцячага кіно "Лістападзік" — прэм'ера "Беларусьфільма" "Сукенка для балю"). Як значны на прэс-канферэнцыі прэзідэнт "Лістапада" Расціслаў Янкоўскі, ён настойваў, каб гэтая стужка адкрывала фестываль. "Ці можна назваць яе гістарычнай? Не ведаю. Хутчэй яна касцюмная. Але з добрымі акцёрскімі работамі, асабліва другога плана. Гэта прыемная карціна, якая добра глядзіцца. Гэта першы блін — і не камяком. Неабходна радавацца", — прызнаўся Р. Янкоўскі. Аднак у стужкі Ю. Ялхова шмат моцных канкурэнтаў: напрыклад, расійскія фільмы "Беды, бедны Павел" В. Мельнікава, "У сюзор'і Быка" П. Тадароўскага, "Старухі" Г. Сідарава, "Шык" Б. Худайназарава, "Прагулка" А. Учыцеля, "Апошні цягнік" А. Германа (рэжысёрскі дэбют сына слаўтага А. Германа), "Пра каханне" С. Салаўёва, "Вяртанне" А. Зьвігінцава ("Залаты леў" сёлета Венецыянскага фестывалю), а таксама стужкі азербайджанскіх, армянскіх, сербскіх, узбекскіх, украінскіх, французскіх, эстонскіх кінематографістаў. Нагадаем, што галоўны прыз "Лістапада" — прыз сімпатый глядачоў ("Золата Лістапада"). Журы кінематографістаў, якое сёлета ўзначальвае расійскі рэжысёр І. Масленнікаў, адзначае прызам "За лепшую рэжысуру", а журы кінапрэсы — прызамі "За лепшую жаночую і мужчынскую ролі". Стваральнікам фільма конкурснай праграмы прысуджаецца і прыз Прэзідэнта РБ А. Лукашэнка "За гуманізм і духоўнасць у кіно", а таксама шмат спецыяльных дыпламаў.

Як заўсёды ў рамках фестывалю запланавана мноства творчых мерапрыемстваў: кінавечарыны "Песні У. Высоцкага ў фільмах рэжысёра В. Турава", "Музыка беларускага кіно", прагляды фільмаў беларускага кінааператара, рэжысёра Ю. Марухіна, студэнтаў ВПК і Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, адкрыццё выстаў мастацкай фатаграфіі кінааператара Ю. Плюшчова "Адкрываючы твары". Па-за конкурсам "Лістапада" ў кінатэатры "Цэнтральны" адбудуцца паказы фільмаў "Магнітныя буры" В. Абдраштыгава, "Буршытывыя крылы" А. Разенкова (Расія), "Камо грядеши" Е. Кавалеровіча (Польша).

В. БАРАБАНШЧЫКАВА

якім адчуваеш і дыхтоўную школу, і немалы досвед канцэртнай практыкі, што абумоўлівае пэўную прафесійную стабільнасць і... І нагадае, што мастацтва насамрэч вымагае ахвяраў і музыкант, як ніхто болей, мусіць вучыцца дзень за днём і да скону. Прыемна ўразіла праграма "Інтрады": сярод іншага прагучала і своеадметная візіюка — "Фанфары" Г. Гарэлавай, і тытульная п'еса М. фон Гесэна "Інтрада", і салідная прэм'ера — "Вялікая саната для трубы ды фартэпіяна, або Канцэрт без аркестра" У. Каральчука, дзе сольную партыю віртуозна выканаў званы, хаця і малады музыкант Яўген Лятэ, а за раялем выступіла Кацярына Ракуць.

Ды ўсё ж у цэнтры ўвагі публікі былі гасці. Нават цяпер не-не дый успомніш, як уразіў роўны і пластычны гук "срэбнай" (нават вонкава!) трубы І. Цацохі, яго чыстая трапная артыкуляцыя; калядаскоп рознахарактарных вобразаў, раскрытых П. Спыхалам ды П. Завадскім у партытуры Мі мінорнага канцэрта О. Беме. А як зачараваў дуэт польскіх трубачоў у Канцэрте до мажор А. Вівальдзі для 2-х труб! І да ўсяго склалася выдатнае ўражанне ад піяніста П. Завадзкага, які нібыта заваражыў зычналосы канцэртны раяль, дамогшыся ад яго стылізаванага "барочнага" тэмбру ў Рэ мажорнай сюіце Г. Ф. Гендэля...

Часцей бы ладкаваліся ў нас такія "міжнародна-сяброўскія" музычныя дыялогі: пазнаваўчыя, шчырыя, эмацыянальныя, здатныя зацікавіць і натхніць нават самага звычайнага слухача, нават настроенага скептычна прафесіянікі.

С. БЕРАСЦЕНЬ

НА ЗДЫМКУ: сольны канцэрт ансамбля "Інтрада".

Фота К. ДРОБАВА

НАДРУКАВАНА ў "МАЛАДОСЦІ"

Здаецца, у беларускай літаратуры час, калі Маня (можна Ганна, Аўдоля, Тэкля і г. д., накойкі дазваляе аўтару фантазія), падаткнуўшы прыпол спадніцы і бліснуўшы маладымі стройнымі нагамі, пачынала даіць карову, успамінаючы пра нядаўняе спатканне з Янкам (можна з Васілём, Пятром, Браніславам і г. д.), незваротна мінуўся.

Ва ўсякім разе праязныя творы апошніх гадоў сведчаць, што аўтараў пачынаюць цікавіць куды больш значныя аспекты жыцця, а не толькі традыцыйныя матывы, калі перапяваецца добра вядомае без якоў бы там ні было свежай інтэрпрэтацыі.

А яшчэ, што ў пэўнай ступені сімптаматычна, павялічыўся інтарэс да нацыянальнай гісторыі і з'яўляюцца ўсё новыя і новыя імёны пісьменнікаў, якія не толькі не баяцца брацца за асваенне розных перыядаў, але дасягаюць у гэтым накірунку значных поспехаў. Гэта асабліва прыемна, калі творца гэты навічок у згаданым жанры.

У дадзеным выпадку я маю на ўвазе Анатоля Бутэвіча з яго, паводле вызначэння самога аўтара "рыцарскай аповесці пра каханне 17-гадовай беларускай князёўны Соф'і Гальшанскай і 70-гадовага караля польскага Ягайлы (з хранаграфіяй і персаніфікацыяй ягонай эпохі)" пад назвай "Каралева не здраджвала каралю...". Апублікаванай у сёмым — дзевятым нумарах часопіса "Маладосць" за сёлета год.

Прадбачу здзіўленне сяго-таго з лімаўскіх чытачоў, дый нават недаўменне: як, А. Бутэвіч навічок у гістарычнай прозе? А яго кнігі "У гасцях у вечнасці", "Званы Нямігі", шэраг публікацый у перыядыцы? Няўжо аўтар забыўся пра гэта, тым больш, што сам у свой час і рэцэнзаваў іх?

Прабачце, аднак ніхто не збіраецца прымяняць значнасць зробленага Анатоля Іванавічам дагэтуль. Саўпраўды, за кароткі час яму ўдалося ўнесці важкі ўклад у развіццё беларускай дакументальна-мастацкай прозы для малых. Але пагадзіцеся і з іншым: усё ж напісанне аповесці (безумоўна, калі гэта значны мастацкі твор), патрабуе куды большых мастакоўскіх высілкаў, чым невялікага апавядання, навелы, і тут лёгка разгубіцца нават таму, хто, як кажуць, паспеў належным чынам навастрыць сваё пяро. Тым больш, калі прыняць пад увагу яшчэ і такую акалічнасць: гісторыя ўзаемаадносін юнай Соф'і і старога Ягайлы тым, хто цікавіцца нацыянальнай мінуўчынай, добра вядома і будавае менавіта на гэтым факце аповесць, значыць, браць на сябе вялікую адказнасць, бо чытачу ўжо ўсе па сутнасці загадзя вядома.

Таму і атрымліваецца, што ў дадзеным выпадку А. Бутэвіч ва ўсіх адносінах — навічок. Аднак з тых пачынальнікаў, якія пяхуць свой першы блінец так упэўнена, што ён не толькі не застывае камяком у горле, але і спажыванне яго адразу выклікае адно задавальненне.

Па-мойму, поспех гэтай аповесці быў прадвызначаны ўжо тым, што А. Бутэвіч, як здаецца, перш, чым узяцца пісаць гэты твор, выраза на вызначыць свае творчыя арыенціры. Безумоўна, можна было загадзя пунцірна пазначыць сюжэтную лінію, звязаную з тым, хто праходзіць галоўным віноўнікам па справе здрады (якой у сапраўднасці не было) каралевы, а дзеля гэтага паболей увесці ў канву аповесці прыгодніцкіх элементаў, даўшы пры гэтым шырокую волю фантазіі.

Падобнае, несумненна, чыталася б. Ды яшчэ як! Але, не будзем забываць і пра тое, што павышэнне чытацкай зацікаўленасці, само па сабе не вымагае аўтаматычнай вартасці напісанага. Крытэрыі — цікава-нецікава — мала яшчэ што гаворыць. Таму, як мне здаецца, праязік свядома адмовіўся ад празмернай займальнасці на карысць глыбокай псіхалагічнасці, уважліваму прачытанню людскіх характараў. І ў першую чаргу — канкрэтных людзей.

Поруч з Генрыкам з Рогава праходзіць толькі два літаратурныя персанажы — рыцары Стась і Пётра. Астатнія ж, за рэдкім выключэннем, рэальныя гістарычныя асобы, а прысутнасць іх у творы як бы загадзя настрайвае, пераконвае, што ўсё тое, пра што расказваецца (і не толькі падзеі, звязаныя з падарэннем Соф'і Гальшанскай у здрадзе), мела месца ў рэальнасці. Магло мець месца.

"Каралева не здраджвала каралю..." — гісторыка-мастацкая аповесць, якая мацуецца на гронце рэальных падзей і глыбокага ведання аўтарам жыцця той эпохі, пра якую ён расказвае. Дарэчы, гэтыя пазнанні ў А. Бутэвіча, можна сказаць, энцыклапедычныя. А калі глядзець шырэй, увогуле не можа не прывабліваць чужоўнае веданне ім нацыя-

ДАЎНІЯ ПАДЗЕІ, НЯПРОСТЫЯ ЛЁСЫ

нальнай гісторыі, аб чым, у прыватнасці, сведчаць храналагічны матэрыялы "Ягайла і яго час", што пачынаюцца 1219 годам, калі "утварыўся родавы саюз "старэйшых князёў" Літвы, на чале якога сталі 5 вышэйшых асоб, у тым ліку Міндоўг" і завяршаюцца прыняццем 1 ліпеня 1569 года Люблінскай уніі, а таксама агульная генеалогія Ягелонскай дынастыі, пералік усіх караляў польскіх і вялікіх князёў літоўскіх і персаніфікаваны Ягайлаў час...

Можна па-рознаму ставіцца, наконт мэтазгоднасці з'яўлення згаданых матэрыялаў у аповесці, але ў адным нельга сумнявацца: гэта якраз тое, што, безумоўна, саслужыць людзям, неабякавым да нацыянальнай даўніны добрую службу, бо дагэтуль падобныя звесткі нікім і ніколі разам не падаваліся, а былі параскіданыя па розных энцыклапедыях, а асобныя з іх можна напаткаць толькі ў выданнях, што, на жаль, шырокаму колу чытачоў недаступныя.

Хацелася б, каб А. Бутэвіч не абмежаваўся выкладаннем іх толькі ў гэтым творы. Добра, каб гэтыя звесткі, і іншыя, значна пашыраныя, дзволілі яму напісаць шэраг артыкулаў, у тым ліку разгорнутых персаналій, як гэта робіцца ў "Історыі лексіконах", што выпускаюцца цяпер у Маскве. Ды гэта пра тое, што магчыма ў будучым, а пакуль пра тое, што ёсць у наяўнасці.

Перад намі твор, у якім па сутнасці ўсё напоўнена беларускасцю. Канечне, падзеі, пра якія ідзе гаворка, адбываюцца не толькі на тэрыторыі Вялікага княства Літоўскага дый і знаходзілася Соф'я Гальшанская пасля таго, а яна выйшла замуж за Ягайлу, у замку Вавель у Кракаве. Але, як бы там ні было, яны ў той ці іншай ступені звязаны з жыццём беларусаў.

Гэта і згадкі каралевы пра сваё ранейшае жыццё ў Друцку, гэта і успаміны Генрыка, калі ён яшчэ не быў рыцарам, а звычайным Шадзіборам, які жыў разам з бацькамі ў пушчы. Нарэшце, усё, што тычыцца жыцця Ягайлы, як аднаго з тых, хто ніколі не забываў аб трываласці ўласных каранёў, нязменна выплывае сярод іншых сваімі паводзінамі, якія, карыстаючыся цяперашнімі паняццямі, можна сказаць, былі дэмакратычнымі.

Дух беларускасці, у разуменні аўтара аповесці, тое, што вызначала лепшыя людзей таго часу, якія жылі ў блізім ім асяродку, былі неадлучны ад прыроды. І, наадварот, разрыў сувязі з ёю нярэдка станаўіцца катастрофічным. Нешта падобнае адбылося і з Генрыкам з Рогава. Прабачце, з Шадзіборам.

Шадзібор быў дзіцем прыроды, адчуваў сябе часцінкай яе, а таму браў ад яе толькі тое, што неабходна было дзеля выжывання. Калі і забіваў звера, дык усяго для таго, каб пракарміцца, а, значыць, і прадоўжыць свой род. У астатніх жа выпадках, па-магчымасці, стараўся берагчы жывое, без патрэбы не знішчаць яго. І вось сустрэча з Ягайлам, які, палюючы, завітаў у родныя мясціны Шадзібора. Юнак спадабаўся каралю і ён прапанаваў яму стаць адным са сваіх лоўчых. Шадзібор не мог не адказаць на падобную прапанову згодой. Пасля ён быў стражнікам, потым яго павяцілі ў рыцары.

Быў Шадзіборам, стаў Генрыкам з Рогава, бо не мог жа чалавек з язычніцкім імем знаходзіцца ў бліжэй-

шым акружэнні караля. І па сутнасці як бы адбылося перараджэнне чалавека. Не, пасля ўсяго Шадзібор не стаў горшым. Ён па-ранейшаму прытрымліваўся высокіх маральных прынцыпаў, больш за тое, дзвіг рыцараў "Маю гонар годнасць мець" — якраз тое, што і не дазваляе сумленнаму чалавеку, а менавіта такім ён і з'яўляецца, ісці шляхам подласці, здрады.

Аднак Шадзібор, цяпер ужо Генрык, вымушаны ледзь не штодня сустракацца з той жа подласцю, здрадай. Ён мусіць мець да ўсяго моцную сілу волі, каб не здрадзіць сабе ранейшаму, не спакусіцца лёгкасцю паводзін і ўсёдазvoleнасцю.

На старонках аповесці Генрык паўстае чалавекам высокай сумленнасці. Калі ён даведаўся, што яго падазраюць у любоўных стасунках з каралевай, не столькі пра сябе дбае, колькі пра Соф'ю. І да

АНАТОЛЬ БУТЭВІЧ
КАРАЛЕВА НЕ ЗДРАДЖВАЛА КАРАЛЮ
ВЯЧАСЛАУ АДАМЧЫК
3 ДЗЕНІКА 1998 ГОДА
ВІКА ТРЭНАС
МІНСКАЯ МАЛАДАЯ ЛІТАРАТУРА
ТРАКЦІОННЕ МВАІ

апошняга стаіць на сваім, раз за разам заяўляючы, што каралева не здраджвала каралю. Не палюхаецца нават знаходзіцца перад дыбай.

Гэтаксам па псіхалагічна заглыблена ўдалося А. Бутэвічу пранікнуць і ў характар самой Соф'і Гальшанскай. Жывым, паўнакроўным атрымаўся і вобраз Ягайлы, які бачыцца не толькі гаспадаром Кароны і Княства, а і жывым чалавекам, які прагне свайго звычайнага ішчасця, а таму хоча, каб нішто не азмрочвала ягоных узаемаадносін з жонкай.

І, безумоўна, вартасць аповесці ў тым, што А. Бутэвіч не проста па-майстэрску расказвае аб тым, што адбываецца, а і паўстае праязікам, не абякавым да ўмелага падбору вобразна-выяўленчых сродкаў. Праўднінны, што выкарыстоўваюцца ім, надаюць усяму апісанню жывасць, непасрэднасць. Як, напрыклад, гэтае, што ўжо ў многім дазваляе адчуць складанасць становішча, у якім апынуўся адважны рыцар: "... як пераспяла знічка падчас асенняга зоркападу імкнецца і не далятае да зямлі, так надзеі і спадзяванні спактаваныя падаронасцю дваровых скіраваліся да асобы Генрыка, які расчараваў і знерваваў іх".

Расчараваў упартасцю, а ім жа гэтак хацелася, каб прызнаваўся, што каралева здраджвала з ім. Знерваваў нежаданнем абгаварыць нявінную Соф'ю.

Удаліся аўтару і лірычныя адступленні, якія сведчаць аб тым, што яму аднолькава ўдаюцца і разгорнутыя пейзажныя апісанні, і такія, што быццам выглядаюць эскізна, але адразу ствараюць своеасаблівую настрайваецца, калі яшчэ лепш адчуваеш сваю лучнасць з даўнімі падзеямі, з няпростымі людскімі лёсамі.

А перагарнуўшы апошнюю старонку аповесці, чарговы раз для сябе з прыемнасцю назначаеш, што дэбют А. Бутэвіча ў жанры гісторыка-мастацкай аповесці атрымаўся ўдалым. Падобныя творы робяць гонар нашай літаратуры, якая паспяхова пазбаўляецца звужанасці і аднабаковасці сваёй тэматыкі і смела выходзіць на новыя абсягі.

Алесь ВІШНЕЎСКІ

ВЕРА, ВАРТАСЦЬ, ЛЁС...

Вера Якаўлеўна Зарэцкая-Ляшук... Гэта імя многімі пакаленнямі выпускнікоў філалагічнага факультэта Брэсцкага педінстытута імя А. Пушкіна, а зараз універсітэта, успрымаецца добрым паролем, і не толькі сярод настаўнікаў роднай і рускай мовы і літаратуры на Берасцейшчыне, але і ва ўсёй Беларусі, і нават за яе межамі.

Вера Зарэцкая-Ляшук — чалавек апантаны ў самым лепшым сэнсе гэтага вызначэння. Апантаны працай, творчымі, навукова-метадычнымі задумамі, ідэямі. Сёння самай высокай ацэнкі заслугоўвае ўклад Веры Ляшук (так яна, звычайна, падлісвае свае шматлікія манаграфіі, публікацыі, падручнікі) у школьнае літаратуразнаўства. Яна з'яўляецца вядучым сааўтарам і навуковым рэдактарам функцыянуючых у Беларусі падручнікаў па метадыцы выкладання беларускай літаратуры для студэнтаў філалагічных факультэтаў вышэйшых навучальных устаноў.

Яна з'яўляецца заснавальнікам цэлай Берасцейскай метадычнай школы, арганізатарам і навуковым кіраўніком ужо прызнанага і вядомага ў Беларусі аўтарскага калектыву, які распрацаваў для школ РБ Праграму па беларускай літаратуры і рэалізаваў яе ў падручніках для 4—11 класаў агульнаадукацыйнай школы і метадычных парадаках да іх для настаўнікаў. Гэты метадычны комплекс па роднай літаратуры паспяхова прайшоў апрабаванне, выклікаў высокае ацэнкі і падтрымку ў настаўніцтва нашай краіны. Настаўнікам, літаратуразнаўцам, метадыстам вядомы арыгінальныя, глыбокія манаграфіі і дапаможнікі Веры Ляшук "Іван Мележ у школе", "Вывучэнне эпічных твораў", "Вывучэнне ў школе трылогіі Я. Коласа "На ростанях", "Адам Міцкевіч у школе". Варта згадаць, што падручнікі гісторыка-літаратурнага тыпу пад навуковым рэдагаваннем Веры Ляшук пачалі стварацца яшчэ ў той час, калі не было змястоўных тамоў Гісторыі беларускай літаратуры, што ствараецца ў Інстытуце літаратуры імя Я. Купала НАН у нашы дні. Прафесар Вера Зарэцкая-Ляшук і калектыву, якім яна кіруе, здолелі на належным навукова-метадычным узроўні асэнсаваць і выклаці гісторыка-літаратурны курс беларускага прыгожага пісьменства для вучняў школ Беларусі. Каб пераканацца ў гэтым, варта прачытаць хаця б асобныя манаграфічныя раздзелы, напісаныя ёю, удумлівым метадыстам-навукоўцам, напрыклад, з падручніка для 10-га класа "Максім Багдановіч", "Якуб Колас" ці з падручніка для 11-га класа — "Тімен Панчанка"...

Занепакоена і зацікаўлена разважае прафесар Вера Зарэцкая-Ляшук над станам сучаснага школьнага літаратуразнаўства, над пошукамі новых асобнаарыентаваных тэхналогій, у якіх асабліва, важная роля належыць метадыцы выкладання мастацкага слова ў школе. Яе турбуе тое, што сучасныя сродкі мас-медыя выцягваюць сам працэс чытання кнігі, што, на жаль, многія школьнікі не маюць вялікай патрэбы быць чытачамі як класікі, так і сучаснай літаратуры, што настаўніку-філолагу трэба прыкладваць шмат намаганняў і шукаць новыя арыгінальныя метадычныя шляхі і спосабы, каб сённяшняе моладзь і наступныя пакаленні вучняў заставаліся людзьмі чытаючымі, думачымі грамадзянамі Беларусі.

Вера Зарэцкая-Ляшук пераканана даводзіць, што адмена ў школе выпускнога экзамена па роднай літаратуры адмоўна адбіваецца не толькі на ўзроўні ведаў па гэтым прадмеце, але ўвогуле на духоўна-маральным стане грамадства. Нашы будучыя пакаленні, пераканана яна, павінны быць носьбітамі і грамадзянскасці, і беларускасці, інакш мы не будзем цікавыя як народ адукаванаму, цывілізаванаму свету.

Зацікаўлена і вынікова займаецца прафесар Вера Зарэцкая-Ляшук і літаратурным краязнаўствам. Кніга "Літаратура Берасцейшчыны", напісаная ёю ў сааўтарстве з Галінай Сніткай, стала выдатнай з'явай культуралагічнага плана ў Беларусі.

Сапраўдны інтэлігент, лічыць яна, "не можа паўнацэнна жыць без напружанай інтэлектуальнай працы, без актыўнай грамадскай дзейнасці. Яму патрэбна такое асяроддзе, якое б прымушала сур'ёзна працаваць яго інтэлект, выклікала б задавальненне напоўненасцю жыцця, рэалізоўвала б яго імкненне да ідэалу — служыць народу, быць яму карысным, надаць вартасць і сэнс свайму жыццю".

У Берасці, ва ўніверсітэце, на філалагічным факультэце Вера Зарэцкая-Ляшук стварыла інтэлектуальна-творчы асяродак вучняў і паслядоўнікаў — філолагаў, метадыстаў, краязнаўцаў. І як высокі прыклад для ўсіх нястомна і пераканана нясе па жыцці гэта прыгожая жанчына-асветніца сваю веру ў Беларусь і яе будучыню.

Зоя МЕЛЬНИКАВА

Як хораша гучаць: Альбуць,
Ласток!
Бы поўвіст беражанкі
шустралёткай.
Крыніцы паэтычнай тут выток
І Нёмана выток непадалёку.

Гэтыя радкі напісаліся ў мяне падчас чарговага, 19-га па ліку, свята "Каласавіны", якое прайшло ў лістападзе на радзіме Якуба Коласа, на

сустрэчу з Якубам Коласам у Смольні Янка Купала, а пасля разам яны крочылі праз леснічоўку і брод Нёмана ў Новы Свержань да свята-ра, таксама паэта, Андрэя Зязюлі. У Альбуці нарадзілася большасць дзяцей з вялікай сямейкі Міхала і Ганны. Апошні — Міхась, які мог стаць пісьменнікам, але стаў толькі публіцыстам Антосем Галінай (Максім Гарэцкі сказаў пра яго як пра "спадзейнага белетрыста"). Лёс да яго быў нелітасцівы — на палову жыцця ён быў закінуты ў ЗША, дзе і памёр.

Таму заўсёды — колькі б разоў тут не быў — Альбуць цягне да сябе.

Цякла тут з лесу невялічка,
Травой заросшая крынічка...
Бруліся ў цяньку там хвалі,
Рабілі многа заваротаў,
Аж покі ў Нёман не ўцякалі.

Гэтымі радкамі "каменціраваў" ландшафт Альбуці гід свята, унук песняра Георгій Міцкевіч.

Арганізатары "Каласавіны" Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Я. Коласа (дырэктар З. Камароўская) і Стаўбцоўскі аддзел культуры (загадчык А. Грэкаў) падарылі дэлегацыі з Мінска і тутэйшым удзельнікам свята незабыўны дзень, які да таго ж выдаўся ціхім і сонечным, нападзіўшы ўрачыстасць з нагоды 121-х угодкаў Якуба Коласа і 80-годдзя паэмы "Новая зямля". На зялёным яшчэ мургу, каля хаты, альбуцкага філіяла музея, у якім увазоблены ўсе чатыры пары года, паймаўскаму апісаных ў слаўтай паэ-

эты В. Жуковіч, М. Маляўка, перакладчыкі В. Стралко, У. Мархель. Перадаў у дар уласную карціну "Альбуць", якой больш за 50 гадоў, загадчык філіяла музея ў Смольні М. Семяняка. Выступіў мясцовы Вішнявецкі фальклорны калектыву. Вяла ўрачыстасць дырэктар коласаўскага музея ў Мінску З. Камароўская.

"Бывай, цудоўны куточак, Альбуць!" — махалі рукою на развітанне гасці. Іх праводзіла сваім плёскатам, услаўленая Коласам, векавечная "травой заросшая крынічка".

Пасля аглядзін экспазіцыі філіяла музея ў Смольні і ўскладання кветак да помніка паэту ў Мікалаеўшчыне кірунак зноў... у Альбуць. Так, я не абмовіўся. Але на гэты раз — у карчму пад назвай "Альбуць". Яна стаіць каля бойкай, так званай алімпійскай магістралі Масква — Брэст. Яе пабудоваў мясцовы прадпрымальнік Яўген Бірукоў, дарэчы, былі наглядчык філіяла музея ў Альбуці.

Пакуль сын Я. Коласа М. Міцкевіч рыхтаваўся разрэзаць чырвоную стужку, іграў Старасвержанскі музычны калектыву. А мне падумалася: "Яшчэ ж 10 гадоў назад Анатоль Васільевіч Грэкаў задумаў сумесна з музеем Я. Коласа аднавіць карчму ў Мікалаеўшчыне, каля самага Нёмана, ля высокага моста. Выдатнае месца! Колькі прататыпаў герояў сваіх твораў убачыў там Якуб Колас! Хоць бы той карчмар Шлёма з паэмы "Сымон-Музыка". Аднак ідэя не стала рэальнасцю. Усё з-за недахопу сродкаў... Але вось... карчма гатовая. Найсучасная. Паглядзім, што там унутры..."

АЛЬБУЦЬ: АД ЛЕСНІЧОЎКІ ДА КАРЧМЫ

берагах Нёмана, у Альбуці. Альбуць — мясціна, асабіста дарагая і для мяне. Сюды ў свае гады маленства завітваў і я, збіраючы ў тутэйшых лясах чарніцы ці баравікі. "А што ж гэта за незвычайная мясціна такая, калі тут узгадаваўся паэт, народны пясняр Беларусі?" — думалася пасля таго, як наша школьная настаўніца чытала нам, малечы, першы верш Кастуся Міцкевіча "Вясна", што быў напісаны ў Альбуці. Затым, у старэйшых класах, былі іншыя вершы, паэма "Новая зямля", трылогія "На ростанях", у якіх, як апаўдэла выкладчыца беларускай мовы і літаратуры, апісаны нашы наднёманскія мясціны. О, дзіва: Парэчча — гэта ж тая самая Альбуць, Мікуцічы — Мікалаеўшчына, Панямонь — Новы Свержань, якія знаходзіліся побач з намі.

Малюнкi родныя і з'явы!
Як вы мне пюбы, як цікавы!
Як часта мілай чарадою
Вы ўстаяце перада мною! —

Чытала настаўніца, а мы заміралі, пачуўшы з яе вуснаў такія блізкія радкі.

Стаўшы студэнтам, я даведаўся шмат новага пра Коласаву радзіму. Напрыклад, пра тую ж Альбуць. Адсюль юны Кастусь Міцкевіч паехаў вучыцца ў Нясвіжскую настаўніцкую семінарыю, і на працягу чатырох гадоў праводзіў тут летнія вакацыі. Праз Альбуць ішоў на першую сваю

ме, выступілі сталічныя гасці. У кожнай з іх былі свае адносіны да магутнага таленту Коласа, да яго твораў і асабліва да паэмы "Новая зямля". Паказальна, што ўрыўкі з яе прагучалі на трох мовах: беларускай — у выкананні сына паэта Міхася Канстанцінавіча Міцкевіча, англійскай — гасцей з Вялікабрытаніі Майкла і Марсі Доўл, украінскай (у перакладзе В. Стралко) — старшыні нацыянальна-культурнага аб'яднання "Беларусь" у горадзе Белгарад-Днястроўскі Адэскай вобласці Ліліі Цвятковай. Словы ўдзячнасці зямлі, якая нарадзіла нацыянальнага генія, сказалі начальнік Упраўлення ўстаноў культуры і мастацтва Міністэрства культуры РБ І. Стружэцкі, намеснік старшыні Стаўбцоўскага райвыканкама Н. Лапко, унучка Я. Коласа М. Міцкевіч, пісьменнік Г. Далідовіч, па-

стужка перарэзана. Мы — першыя наведвальнікі. Пры ўваходзе — гіпсавая скульптура: з працягнутай рукою і сподачкам дзівакаваты карчмар. Ён просіць пакласці грошы. Усё правільна, як у сапраўднай карчме. Далей буфет з рознымі напоймі. Каля сцен — рэчы далёкага побыту: капаўрот, ступы, рознае прычандалле. Так званая стылізацыя этнаграфіі. Сталы, драўляныя лавы... Вось толькі скрыпача, як таго Сымонкі ў карчме Шлёмы, не хапае...

Але добра, што ёсць яшчэ адна АЛЬБУЦЬ, яна, вядома ж, у стадыі станаўлення. Ёсць там і другі паверх. Хоць шкада ўсё ж той даўняй нацыянальнай карчмы...

Вобразы мілья роднага краю,
Смутак і радасць мая!

Хв. АЛЕЙ
Фота В. ЗЯНЬКО

Сын Я. Коласа М. Міцкевіч

Унучка Я. Коласа М. Міцкевіч і пісьменнік Г. Далідовіч

Лёгкі ветрык церабіў вершаліны дрэў... Без марнага супраціву падалі долу лісты — павольна выпісвалі ў паветры зігзагі, круціліся вакол нябачнай восі, — то быў іх рытуал развітання з дрэвам. Адзін за адным клаліся лісткі-папікі на зямлю, утвараючы адмысловы дыван з зялёна-жоўта-чырвоным арнамантам. Гэтае дзіва нараджалася кожны год — з таго часу, калі малады яшчэ гаспадар пасадзіў танклявыя, кволья яблынькі, грушкі, сліўкі...

У шчаслівым чаканні гады складваліся ў дзесяцігоддзі... Напачатку асеннія дываночкі ўзніклі вакол кожнага дрэўца паасобку. З цягам часу, калі пад засенню дрэў, дзе гаспадар паставіў лаўку, ужо можна было схвацаць ад сонца, дываны разрасталіся ўсё больш і больш. Калі ж, нарэшце, дрэвы пасталелі, а гаспадары састарэлі, дыван штогод расцілаўся па ўсім садзе. Праўда, ненадоўга. Адразу пасля лістападу гаспадар зграбаў лісце ў кучу і паліў яго. Так трэба было.

ПОЗНЯЕ ДАРАВАННЕ

Неяк гаспадар, седзячы на ўжо струхлелай, хісткай лаўцы, паклікаў жонку:

— Гаспадыня, ідзі, пахадзі па дывану з лісця... Заўтра ўжо гэтай прыгажосці не будзе...

Гаспадыня выходзіла, глядзела на цуд, хваліла дыван і ішла па сваіх справах...

Спакваля гаспадар ператвараўся ў дзябелага, гультаяватага дзядка. Усё часцей хвароба заганяла яго на печ. Гаспадыня, роўная гадамі з гаспадаром, усё больш пранізліва адчувала, што сілы па кроплі высякаюць і з яе. З часам сплываюць сілы. Занепадаюць не толькі дамы і дарогі, але і сам чалавек. Толькі ў душы застаецца вольнае месца для мары, для ўспамінаў, для месцоў...

Наколькі цяпер можа ўспомніць гаспадыня, яны прыйшлі сюды першымі. Калі тое было, яна ўжо забылася, але, пэўна, вельмі даўно. Пачыналася ўсё з калодзежа. Хоць недалёка бруліся звілістая, паўнаводная рэчка, малады гаспадар вырашыў, што новае жыццё трэба пачынаць з калодзежа. І выкапаў яго. Пасля вакол калодзежа вырас хутар. У іх было амаль усё. Толькі дзяцей не мелі... Мабыць, і іх сваякі, якіх яны даўно не бачылі, сышлі ў нябыт.

Апынуліся яны тут таму, што ўцякалі ад людзей, ад створанага і зробленага людзьмі. Простая гісторыя... Але высветлілася, што людзей, падобных да іх, на белым свеце шмат. Як ні круці — нікуды ад людзей не дзенешся...

У той далёкі час, калі яны з каханым глядзелі на свет скрозь зорнае неба, калі ўласнае каханне і жыццё здаваліся ім бязмежнымі, аднойчы прыбег суседскі хлопчык і сказаў, што забіраюць бацьку, маці, усю сям'ю...

— Дадому лепш не вяртайцеся, раней ці пазней і вас заграбучь, — сказаў хлопчык.

І яны пайшлі ў неведомасць, ні з кім не развітаўшыся, не ўбачыўшы бацькоў. Ім хацелася апынуцца як мага далей ад людзей. У той дзень яна зняверылася ва ўладзе і правадыхах, бо ведала свайго бацьку і сваю маці, якія ніколі не пайшлі б супраць улады, нават думаць пра яе кепска не маглі. Улада шчоўкала пасткай на ўсялякі выпадак, каб парабкі не пераставалі бацьца. Звычайная гісторыя...

Рана ці позна гэтая ж доля чакала і яе каханага, і ягоных сваякоў. Лепш апырэдзіць падзеі, — вырашылі яны.

Але і ў глухім кутку не займелі яны поўнай свабоды, бо на гэтай зямлі свабода не прыжывалася.

Праз нейкі час у іх з'явіліся суседзі, таксама маладая пара. Высветлілася, што лёсы іх падобныя. Прывыкалі да новага жыцця; адчулі, што сіла і жаданне здольныя многае перайначыць.

Першыя пасяленцы дапамаглі суседзям уладкавацца, раілі, як і што рабіць. Цяжка сказаць, адкуль узялася тая прыязнасць — ці то са спагады, ці то з жалю. А з другога боку — усё ж жывыя людзі побач... У гурце лягчай...

Сплываў час...

Вайна абмінула іх хутар, толькі па чарзе наведваліся ці то партызаны, ці то дзэрціры, кожны нечага патрабаваў... Чаго толькі не набачыліся. Дзіўна, але ніколі не было ў іх думкі пакінуць хутар, перабрацца бліжэй да людзей...

Гора прыйшло тады, калі яго перасталі чакаць. Ад неведомай хваробы амаль адразу пасля вайны памёр сусед, малады яшчэ мужчына, суседка засталася ўдавою. Суседзі пачалі разам бавіць час, адзіны мужчына на хутары дапамагаў аўдавей жанчыне...

Што здарылася паміж імі, ведаюць толькі яны самі ды Бог. Бог маўчаў, а яны не хацелі пра гэта гаварыць. Маладая ўдава ўсё радзей заходзіла да іх, неяк адасобілася, стала знерванаю, самотнаю. З'яўлялася яна ў суседзяў гады ў рады, дый тое па самай пільнай патрэбе. Год чапляўся за год,

звіталіся ланцугі дзесяцігоддзяў. Колішнія квольнякі саджанцы далі першыя плады. Сталеючы следам за гаспадарамі, паставы дрэў пачалі неяк адмыслова выгінацца. Тое ж адбывалася і з душамі людзей.

Хто ведае, што рабілася ў душы суседкі-ўдавы? Можна, яна і забылася ў хуткім часе пра мужа-нябожчыка, зямля яму пухам, але вольна пра жывога і здаровага суседа і на хвіліну не магла забыць. Верагодна, яна магла б раптам з'ехаць з хутара, кінуць тут усё. Але куды яна паедзе? І навошта? Яна ведала, што застанеца на хутары. Як ведала і пра сваю віну перад Богам і жонкаю суседа. Яна старалася апраўдацца перад сабою: а што, калі іх лёсы даўным-даўно пераплеценыя, скрываючыся Богам?!

Калі яна думала пра Бога, ёй хацелася перажыцца, толькі яна не ведала, як гэта робіцца. Ніхто ніколі не вучыў яе гэтаму... Тады яна падымала галаву, глядзела на неба і ціха шаптала:

— Госпадзе, даруй маю віну, мой грэх...

Яна мела на ўвазе толькі жонку суседа і Бога... Толькі іх...

Хутаранін быў моцным, дужым чалавекам, энергічным і спагадлівым. Напэўна, ён кахаў удаву. Але па-свойму. Ён не хацеў кідаць і жонку — гэта было б жорстка і бязлітасна. Без яе ён таксама не мог жыць. Адна рэч не давала яму спакою: абедзве жанчыны не маглі быць бязплоднымі... Значыць, справа ў ім. За доўгія гады ён так і не здолеў падарыць ніводнай з жанчын нашчадка. Ён быў упэўнены, што абедзвюх любіць аднолькава. Са сваёй хаты яго цягнула ў суседскага, а калі пераступаў парог суседскага жылля — цягнула да свайго вогнішча. Невядома, было яму цяжка ці лёгка. Аднак з гадамі ён пачаў адчуваць, што жыццё ўскладняецца.

Жонка даўно пра ўсё ведала. І цярдліва несла свой цяжар, ніколі не папракала мужа ці саперніцу. Пэўна, яна была разумнейшая з іх траіх. А можа, шкадуючы такую ж жанчыну, як і сама, звывала глушыла боль і крыўду. Бо справа была не толькі ў яе жаномай долі. Ці не такі ж лёс усяго чалавецтва? Хіба чалавек вольны выбіраць свой лёс? Хіба можна выпрасіць літасці ў лёсу? Спачатку ён забраў бацькоў. Кажуць, час быў такі. Але хіба справа ў часе? Справа ў людзях, якія жывуць у гэтым часе. Не зведалі шчасця яе бацькі. Бацькі яе бацькоў. Ніхто. Суцэльныя раны і слёзы. Час бесстаронна перагортвае свае старонкі. І хочацца крычаць ад болю, крыўды, бяссілля. Хіба ж вінаваты чалавек — яна ці тая, другая гаротніца, — што яны змушаны хавацца ад людзей і свету? Ці ж яны вінаватыя, што нарадзіліся на гэтай зямлі, дзе — наколькі хапае памяці старых і ста-

лых, — заўсёды лілася кроў і панавалі рэзрух, дзе разбурэнне выдавалася за станаўленне, а знішчэнне людзей — за аднаўленне парадку. Адкуль узяцца шчасцю там, дзе сын забівае бацьку, бацька здраджвае сыну? Там будзе страх, мана, здрада, а шчасця не будзе ніколі.

Часам ад бяссілля яна закідвала куды-небудзь рыдлёўку, каб вочы не бачылі. Ды, трохі супакоіўшыся, ізноў адшуквала яе, капала грады, садзіла цыбулю, часнок... Дзеля таго, каб сустрэць новы дзень, каб было што з'есці. Не жыццё, а барацьба за выжыванне. За ўсё трэба змагацца, ад нараджэння да самай смерці. Яна глядзела на зорнае неба і здзіўлялася: калі недзе там ёсць жыццё, дык няўжо так шмат няшчасных людзей у Сусвеце? Навошта тады чалавек? Каб нарадзіцца, пакутаваць і памерці?..

Часцей за ўсё думкі патаналі ў клопатах...

У апошнюю восень гаспадар не прыбіраў апалую лістоту. Так і сказаў:

Ганад ЧАРКАЗЯН

— Навошта іх збіраць. Будзем хадзіць па іх і радавацца, што можам яшчэ хадзіць па зямлі. Лісты — гэта таксама зямля, як і дрэвы, дамы, чалавек...

Упершыню ён зразумеў, што стаміўся ад жыцця. Упершыню даў зразумець, што ягоны гадзіннік хутка спыніцца. Усё, што было дазволена і на што хапіла сіл, ён ужо зрабіў... Нават за дваіх. За суседа, які так рана сышоў...

Аднак стары быў жывучы, учэпісты. Ды час быў бязлітасны, несупынна падточваў сваю ахвяру. З кожным днём дзед усё менш жартаваў, менш гаварыў, менш хадзіў. Здавалася, усё наўкол спакваля памірае.

Ягоная жонка, нібыта адчуўшы набліжэнне незваротнай бяды, ужо ведала, што рабіць. Пакуль яе не пакінулі сілы, яна вырашыла выкапаць старому магілу... Калі яна думала пра гэта, вочы яе засціліся слезамі, яна нічога наўкол не бачыла. Апапоўваў страх: а раптам муж памрэ, і яго не будзе каму пахаваць, бо з ёю таксама здарыцца неспадзяванае гора? Яна старалася гнаць прэч страшныя думкі пра тое, што іх дваіх прыйдзеца хаваць той, няшчаснай.

Часам, калі яна думала пра сваю саперніцу, вельмі далёкую саперніцу, ёй хацелася зрабіць штосьці незвычайнае. Яна нават меркавала пра тое, што можна ўтраіх, разам, жыць у адной хаце. Усё адно дзед ужо ні на што не здатны... Але ў глыбіні душы ёй мроіліся нейкія няпэўныя перашкоды, што не дазваляць ажыццявіць гэтую, такую чалавечую, ідэю...

Ішоў час, а яна так і не магла зразумець, чаму справа абмяжоўваецца словамі, чаму яна нічога не робіць. Не хоча? Можна, і так.

Яна пачала капаць магілу мужу. Паціху. Спачатку нічога не атрымлівалася. Чым болей заглыблялася ў зямлю рыдлёўка, тым больш звужвалася шырыня магілы, і даўжыня, здавалася, меншалася. На трэці дзень яна была ўпоравень з яе каленямі. Ёй ужо хацелася самой застацца ў гэтай яме, каб не бачыць таго, што давядзецца убачыць, пачуць, адчуць... Яна нават паш-

кавала суседку: як тая перажыве, калі што здарыцца?

Яна пайшла ў хату, пакарміла мужа, які пачаў капрызіцца, быццам дзіця — бурчэў, што тая ўжо трэці дзень знікае Бог ведама куды... Пасля ўсіх перажыванняў, ёй раптам стала прыёмна, што ў дзед варухнулася пачуццё рэзнасці...

— Ты б, стары, памаўчаў. Усё жыццё некуды сыходзіў, я ж табе нічога не казалася, — адпрэчыла яна мужа.

Сказала — і пашкадавала. Навошта гэтка думкі і словы зараз, калі ўсё ўжо ў мінулым — і жыццё, і маладосць? Усё...

Ночку яна зусім не спала — ці то ад стомленасці, ці то ад дурных думак. Не магла.

Раніцай ізноў пайшла да магілы. Яна вырашыла не спяшацца, усё трэба зрабіць вельмі акуратна. Зрэзаць бакі, падраўняць вуглы. Пасля накрые магілу зверху, няхай чакае свайго часу...

Падышла з рыдлёўкай да магілы — і прысела ад нечаканасці: зямля, якую яна з такою цяжкасцю выкідала з магілы, ізноў аказалася ў яме. Самой ямы ўжо і не было, на яе месцы засталася свежая рыхлая зямля. Божухна, за што?!

Яна доўга не магла ўцяміць, як тое адбылося, каму перашкаджала гэтая яміна. У галаве боўталіся нейкія каламутныя думкі. Нарэшце яна ўсё ж зразумела, што гэта мог зрабіць толькі адзін чалавек.

Стары на гэты раз не бурчэў, бо яна вельмі хутка вярнулася ў хату. А ёй здалося, што прайшла цэлая вечнасць. Апошнія крокі да хаты былі неверагодна цяжкімі. Яна вырашыла, што ёй, а не дзеду, першай прыйдзеца пайсці з гэтага свету. І падумала, што чалавечыя нягоды — справа саміх людзей. У гэты дзень яна вінаваціла ўсіх траіх за тое, што не змаглі пра жыцьцё свой лёс па-чалавечы. Ніхто нікога не забіў, усё засталася пры сваіх інтарэсах, ды колькі каханя і цяпла, колькі дабрны страчана... Больш, чым жыццё. Дык, можа, трэба было ёй самой зрабіць першы крок — самы проты і самы складаны. Яна падняла вочы да пахмурных асенніх аблокаў, прашаптала: «Божухна, памажы мне...»

Ачомаўшыся, зразумела, што яна ўжо не на вуліцы стаіць, а ляжыць на мулкім ложку, углядаецца не ў аблокі і неба, а ў задымленую драўляную столь.

«Ужо і дах некуды ссоўваецца», — падумала яна.

Але дах не зрушыўся.

Паднялася, спытала ў дзед, ці не трэба яму чаго, і павольна выйшла з хаты.

— Пайду, скажу няшчаснай, што прыйшоў канец нашаму варагаванню. І нашаму бязладнаму жыццю. Паспеець бы памерці па-людску... — ёй здавалася, яна ідзе моўчкі, на самай справе яна мармытала-гаварыла сама з сабою.

Яна падышла да суседкай хаты з боку гарода. Зазірнуўшы за плот, спынілася ва ўтрапенні. Суседка, гэтаксама, як і яна, з тым жа поспехам, капала магілу.

— Што ты робіш? — сама здзівілася свайму пытання, бо наперад жа ведала адказ.

— Капаю сабе магілу.

— Навошта, ты ж яшчэ жывая...

— Спачатку мяне пахаваецца, а там, як Бог дадасць. Гэта будзе адплатаю за боль, што я прынесла табе...

Суседка перастаралася: яна, відаць, з ранку капала магілу, і, калі б не прыход саперніцы, наўрад ці вылезла б з яе...

— Горачка ты маё, — уздыхнула жанчына, — давай руку...

— Выцягнуць суседку з ямы ўдалося пасля некалькіх спроб, знясілення, абедзве паваліліся на свежы земляны насып...

Абедзве аплакалі саміх сябе. Якой жаданай цяпер здавалася рыхлая, сырая зямля — бы родная маці, цярдліва чакае яна вяртання сыноў сваіх і дачок... Дзе б яны ні былі, як бы ні йшлі яны па зямлі — са слезамі ці з цяжарам віны.

Над свежаю магілаю згусціліся шэрыя асеннія хмары. У змрок яшчэ доўга чуўся плач дзвюх бездапаможных жанчын — яго чулі зямля, і дрэвы, і ўжо счарнелыя хмары...

Толькі не чуў гэтага плачу — плачу даравання і разумення — стары, які так і не дачакаўся сваіх хутаранак.

Пераклад Ірыны ШАЎЛЯКОВАЙ

Ніхто не ведае, што будзе праз гадзіну, а тым больш заўтра ці праз месяц, год. Але тое, што ўжо прайшло, застаецца ў памяці, у творах, у дзённіках. Імя Яўгеніі Янішчыц для мяне святое. З ім звязаны пачатак майго творчага шляху і маёй жонкі Людмілы Рублеўскай. У мяне на сталае кнігі Янішчыц з аўтаграфамі. "Дарагі Віктар, верыцца ў твой творчы шлях, высокі і таленавіты. Хай жа шчасціце табе на паэзію! Шчыра. Яўгенія Янішчыц. 12.XI.83г." — так Яўгенія Іосіфаўна падпісала мне кнігу лірыкі "Пара любові і жалю". У той час яна працавала ў часопісе "Малодосць" у аддзеле паэзіі. Мне было ўсяго дваццаць тры гады і я, прыходзячы ў часопіс з новымі вершамі, часцей за ўсё іх пакідаў і не размаўляў з супрацоўнікамі "Мала-

вершы былі змешчаны ў 10 нумары за 1987 год. Пасля гэтай публікацыі паміж маёй сям'ёй і Яўгенія Іосіфаўна склаўся вельмі сяброўскія адносіны.

Не магу не прывесці некалькі запісаў са свайго дзённіка. "14.III.88. Пад'ехаў у "Малодосць". Якраз была Янішчыц. Сустрэла з усмешкай, з добрым настроём. Я не паспеў запытаць пра вершы (прыехаў па справе да Дайнекі), як яна сказала: "Мне вельмі спадабаліся вашы творы: і твае, і жонкі. Мне яны проста ўразлілі. Я рада за вас. Будзем даваць вялікія падборкі недзе восенню. Перадавай прывітанне Людміле". Добры настрой пасля размовы з Янішчыц захоўваецца і цяпер вечарам".

У 1988 годзе ад Літфонду мне з Людмілай выдзелілі кватэру, з якой з'язджала Яўгенія Янішчыц. Нам захацелася паглядзець хату. Пасля гэтага ў маім дзённіку застаўся запіс: "2.VIII.88. З

бе павіншаваў з днём нараджэння і падарыў карціну. Яўгенія Іосіфаўна па-мойму нават разгубілася, стала дзякаваць. "Можна, у цябе цыгарэты ёсць? Ах, ды ў цябе няма..." — расхвалывалася гаспадыня. Я прапанаваў збегчы і купіць. Хуценька збегаву. Янішчыц запрасіла на кухню. Стала частаваць гарбатай і пірагом, які спякла яе маці. Скардзілася на бяссонне і прасіла прабацьчына, што не можа чым лепшым пачаставаць. Была ўся нейкая ўзбуджаная, нервовая, разгубленая. За нейкія паўгадзіны выкурыла ажно пяць цыгарэт. Падпісала сваё выбранае: "Шчырым, таленавітым, слаўным маім таварышам-паэтам — Віктару і Людміле Шніпам з пажаданнем вялікіх творчых поспехаў, шчасця ў сям'і ды ладу, святла і любові! Шчыра — Ваша Яўгенія Янішчыц. Мінск, 23 лістапада 1988 г."

Я вярнуўся дахаты задаволены, што ўсё-такі павіншаваў Янішчыц і падарунак наш ёй спадабаўся, а яна абяцала ў

жа, хутка кніжка?" "Не здавала і не збіраюся. Паэт павінен пісаць вершы. А што, табе апавяданні тыя спадабаліся?" — запыталася Яўгенія Іосіфаўна. "Спадабаліся" — адказаў я. За час размовы, яна неяк пасвятлела. "Ну, я пайду. Вам трэба збірацца на працу". "Добра. Перадавай прывітанне Людміле. Дзякую, што зайшоў", — на развітанне абняла мяне і тройчы пацалавала. Цяпер, успамінаючы Янішчыц, не верыцца, што яе няма. Як гэта ўсё магло здарыцца? У час апошняй сустрэчы Янішчыц казала, што ў яе галава ўжо некалькі дзён паўтараюцца адны і тыя ж словы. Якія, я дакладна не памятаю. Здаецца, нешта звязанае з бурай, ветрам, трагедыяй".

Дзённікавы запіс: "29.XI.88. А палове дванацатай прыехаў у СП. Неяк было нават страшна ісці. Ніколі так не было цяжка на душы, як сёння. Людзей было яшчэ мала. Стаў у дзвярах, падышла Канапелька: "Віця, на, пакладзі кветкі, я не магу". Я ўзяў, падышоў да труны Янішчыц, паклаў, пакланіўся. Мне заўважыў Галубовіч. Пайшлі закурывілі. На пахаванне прыйшлі Бондар, Баравікова, Каржанеўская, паклалі кветкі. Плакалі. На могілках Гілевіч, пры развітанні з Янішчыц, сказаў, што яна сёння стала побач з Цёткай. Як плакала маці Яўгеніі! Як плакаў сын! Бедны Андрэй! Жэня, Жэня, што ты нарабіла? Жыць бы ды жыць! Колькі было кветак! Колькі было вяноў! Ёй бы жывой столькі любові і павагі! Хаця, паэты ведаюць, калі ім пайсці. Гэта не смерць была — гэта было нараджэнне і ўваход у бессмяротнасць, куды не кожнаму дадзена ўвайсці. Але што гэта — смеласць і мужнасць, ці гэта слабасць? Адказу не шукаю".

Яўгенія Янішчыц была сапраўднай паэткай, загадкавай і проста, як само жыццё. І сё-

ГЕНІЯЛЬНАСЦЬ АДЗІНОТЫ

хуткім часе ўсіх сяброў сабраць разам і добра пачаставаць. Здавалася, што ўсё добра будзе, бо я не надаўшы многім словам Янішчыц асаблівай увагі, не запісаў шмат чаго ў той дзень у сваім дзённіку. Праўда, усё ўспомніў праз пяць дзён: "28.XI.88. Рыхтаваў гарбату. Голас Люды: "Ідзі, тэлефануюць". Падымаю трубку. Галубовіч. Вітаецца. Пытаюся: "Адкуль звоніш?" "З Мінска, ад Мятліцкага. Заўтра ідзеш?" — пытаецца Лёня. "Куды?" — не разумею я. "На пахаванне" — адказвае Галубовіч. "Якое?" "Што і ты не ведаеш? Янішчыц. Я ў Маскве ведаю. А ты тут не ведаеш. І Асташонак не ведае". У мяне перахапіла дыханне: "Як гэта Янішчыц?" Доўга з Людай прыходзілі ў сябе. Не верыцца. А можа не насмерць разбілася? Я ж яе бачыў 23-га. Праўда, тады была ўзрушаная, нейкая аж цёмная. Казала, што дрэнна, але гэта не паказвае сыну: "Шкада яго". Казала: "Пакуль я буду жывая, я буду падтрымліваць вас. А вы глядзіце адзін аднаго, любіце". Казала, што неяк цяжка на душы, а дакладней: "Я знаходжуся ў транс". Я стаў суцяшаць яе, гаворачы, што ўсё гэта часова, што ўсё пройдзе, што і ў мяне так бывае, калі з'езджу дахаты. "Добра, што вы ёсць, хлопцы", — казала пра Мятліцкага і мяне. Скардзілася, што няма сяброў, усе зайздросцяць, гатовы з'есці. Я сказаў: "У вас на працы добрыя калектывы, як нідзе". На што Янішчыц адказала: "Хлопцы харошыя, я з імі сябе адчуваю, як дома". "Вось пойдзеце на працу і супакойцеся". "Добра. Добра, што ты прыйшоў. Пачаставала б гарэлкай. Ды цяпер няма. Сазвонімся пасля, я вас з Міколам Мятліцкім запрашу. Пасядзім, пагамонім. А Люда добра малое. Яна ў цябе вельмі таленавітая. Вось здам у бібліятэчку "Малодосць" Шах, а пасля і Люду. У яе вершы харошыя і правіць не трэба будзе". Я растлумачыў, як павесіць падарунку намі карціну. Папілі гарбаты. Яўгенія Іосіфаўна была, калі цяпер успамінаю, сапраўды нейкая не такая, як звычайна. Яе нешта непакоіла, яна хвалывалася. Першае, што я ўбачыў на сталае на кухні — гэта ліст паперы з напісаным вершам. Я запытаўся ў час размовы: "А як з прозай? Мо-

досці". Для мяне Янішчыц была жывым класікам і да ўсяго паэтэсай, якая гаварыла ўсё, што думае. Палыхала тое, што яна возьме ды скажа, што мае вершы зусім слабыя. Але я баяўся гэтага дарэмна. Янішчыц не крыўдзіла маладых нават тады, калі іх вершы не лезлі ні ў якія рамкі.

У 1985 годзе паехаў ў Маскву на Выўзійшыя літаратурныя курсы. Яўгенія Янішчыц гэту навіну прыняла з радасцю, бо пры сустрэчах часта гаварыла, што мне трэба вучыцца. Па яе просьбе я прывозіў з Масквы кніжкі, сшыткі для яе сына-школьніка. Атрымоўваў ад Яўгеніі Іосіфаўны лісты. На жаль, захаваліся толькі адзін. "15.IX.86г. Добры дзень, Віця! Дзякуй табе за клопат, за сшыткі. Доўг вярну, калі з'явіцца ў Мінску. Твая падборка, даволі прыстойная, у 150 р. пайшла ў № 12, падпісаная галоўным. У гэтым жа нумары — падборка вершаў Л. Галубовіча, у якой ёсць цудоўны верш, прывесчаны табе. Так што з выходам снежаньскага нумара мецьмеш дваіное свята.

Галоўнае цяпер для цябе — вучыцца і не траціць лішні час на дробязі: чытай лепшае, што выходзіць, наведвай і тэатры, бо потым гэтай магчымасці не будзе — сам разумееш. І — калі пішацца — пішы, працуй над напісаным пасля 1—2 месяцаў, глянуўшы як бы другім зрокам на зарыфмаванае.

У нас пакуль што — навін асаблівых няма — хіба з наступнага тыдня пачынаюцца Дні эстонскай культуры. Надвор'е халоднае, дажджлівае, няўтульнае — даўно не памятаю такіх няўдзячных верасняў. А ў народа самая што работа ў сельскай гаспадарцы і я, як вяскоўка, думаю пра гэта.

Віця, можа, дзе яшчэ ў маскоўскіх кнігарнях напаткаеш зборнік паэзіі А. Шчуплова "Весенние поезда". Калі будзе не цяжка — купі для мяне.

Усяго табе самага найлепшага, а галоўнае — моцнага здароўя і натхнення. Яўгенія Янішчыц".

Здаецца, просьбу Яўгеніі Янішчыц я тады выканаў. Прыязджаючы ў Мінск заўсёды заходзіў у рэдакцыю. Аднойчы прызнаўся, што думаю жаніцца на студэнтцы Літінстытута Людміле Рублеўскай. Выслухаўшы Яўгенія Іосіфаўна падтрымала маё рашэнне і прапанавала прывесці вершы Людмілы для публікацыі ў часопісе. "Твае і Людмілы вершы змесцім у адным нумары. Гэта будзе ад "Малодосці" вам вясельны падарунак", — сказала на развітанне Яўгенія. Нашы

Людаў былі ў Янішчыц дома — глядзелі кватэру і мэблю. Яўгенія вырашыла нам прадаць тое-сёе — у сваю новую кватэру хоча набыць усё новае. Я не чакаў, што так добра адносіцца да нас Янішчыц. А яна малайчына — адна з сынам так трымаецца — не скардзіцца на жыццё, на лёс. Колькі ў ёй энергіі фізічнай і духоўнай. Напамінае яна нечым Цётку. Не толькі прычоскай, але сваёй неразгаданасцю. Прагаманілі амаль тры гадзіны. Выйшлі на вуліцу, а там дождж нечакана пайшоў. "Гэта вам на шчасце-дождж" — на развітанне сказала Яўгенія Іосіфаўна".

Кватэру, у якой жыла Янішчыц, нам не зацвердзілі ў райвыканкаме.

Праз дзесць дзён Яўгенія Янішчыц пераязджала ў новую кватэру: "13.VIII.88. Учора збег з працы дапамагчы Янішчыц пераязджаць. Прышлі Мятліцкі, Спрычан Вадзім, Саламаха, Жук Кастусь і я. Шуму-гаму нарабілі, але ўсё перанеслі ў машыну акуратна і хутка. На новую кватэру перавезлі ды і ўзнялі на 8 паверх, як сапраўдныя грузчыкі. Кватэра цудоўная. Сядзелі доўга, хвалілі гаспадыню і адзін аднаго. Мятліцкі і Саламаха сядзелі па краях стала і, як сказаў Вадзім: "Крайнасці кідаюцца ў крайнасці", спрачаліся. Напалі і на мяне. Яўгенія Янішчыц казала ім: "Я Віцю ў крыўду не дам". Сядзелі да ночы. Каб зусім не перасварыцца паміж сабой, я падзякаваў Янішчыц за гасцінасць і пайшоў. Нягледзячы на шум — усё было цудоўна. Спадабаўся мне сын Яўгеніі — Андрэй. Добры, павясковаму ціхі. Рэдкасць такія дзеці ў горадзе".

Набліжалася саракагоддзе Яўгеніі Іосіфаўны. Да гэтай даты мы з Людай пачалі рыхтавацца загадзя. Выраслі падарыць Яўгеніі карціну, якую намалое сама Людміла. І калі быў падрыхтаваны падарунак, за два дні да дня да юбілею, я павёз яго Янішчыц. Выраслі падарыць раней, каб у дзень святкавання не быць нечаканымі гасцямі. Янішчыц не было дома. Паехаў на другі дзень. Зноў няма нікога. Асмеліўся і 20 лістапада паехаць. Таксама — нікога. Мы з Людай падумалі, што, відаць, такую дату, як саракагоддзе, вялікія паэты адзначаюць у вялікіх рэстаранах і ім не да маладых паэтаў. Паехаў з падарункам і 21, але тое ж самае — нікога няма. І толькі 23 лістапада я застаў Янішчыц дома, адну, сын быў у школе. У маім дзённіку застаўся запіс: "23.XI.88. Сяк-так застаў Я. Янішчыц дома — ездзіла да маці. Ад Люды і ад ся-

Дагому

Машы Вайцашонак

*А дагому — на каладкі
Мяш, смегам, праз гадзі!*

Ані сцеткі, ані кладакі.

Смегавай. Калады.

*А дагому — (чыра, рукі!)
Палычы в! (спраг, слязо!)*

Ані весткі, ані чуку.

За вайной, за лютай, за

Матіламі, каторыя

Дыш з ашым не адчукаць —

Белакорышні дакорашні

Як белароскі шумілаць:

Як адна — лютым зліткім.

Як другая — жойным лютым.

А як трэцяя — агнём.

Мілай Машк —

9. I. 1980г.

Жані Іосіфаўна

ня, гартуючы газеты і часопісы, адчуваеш, як на іх старонках не хапае новых твораў Яўгеніі Янішчыц. Як не хапае яе ўсім нам!

Віктар ШНІП

11 верасня 1994 г.

(Факсеміле верша Я. Янішчыц друкуецца ўпершыню.)

ЯСНЫМ РАНКАМ

(Заканчанне. Пачатак на стар. 9)

А як жа чалавек, што прывёз яе сюды? Хіба Рафаэліта — не еіны муж, дадзены ёй *hasta la muerte*? Яна ідзе да сябе ў апартаменты — закутак без дзвярэй — дастае стос лістоў. «Pufica, я не знаю еслі у тебя было такое чувство как у меня но для меня эти выходные были самые красивые и хорошие дней из нашего отношения я ни когда до этого чувствовал так хорошо с тобой. Ты была более красивая, добрая и хорошая, чем раньше, ты впервые прямо-прямо показывала что любишь меня. До этих выходных мы жили плохие моменты, но я люблю тебя из самого первого момента в котором мы встретились и больше буду любить, когда ты будешь рождасть». Гэтае на-паўлісьменнае трызненне (а чатыры ж гады праходзіў ужо ўзможны курс рускай мовы!) Рафаэліта пісаў ёй у адну мінскую клініку, дзе яна ляжала на захаванні, а ў інтэрнат прыходзіла толькі па выхадных. І чым жа, цікава, была яна такая «добрая и хорошая» тады? Хіба тым, што, уладкаваўшы на падушцы досыць вялікі жывот, складала «прошение» на імя Фідэля Кастра, каб той дазволіў ёй пабрацца шлюбам з кубінскім студэнтам-трэцякурснікам (выхадцам з вострава Свабоды іхня ўлады дазвалялі ажыццяваць з беларускамі толькі на пятым). Не, зусім не таму, што так ужо моцна кахала Рафаэліта, пісала яна легендарнаму «барбуда»: проста ведала, што еіны ўласны бацька не пусціць яе на парог з дзіцёнкам і без мужа. Рафаэліта адпраўляла «прошение» не дазволіў, сказаў, што Камандантэ заняты Рэвалюцыяй, і яго нельга турбаваць па дробязях: усяго толькі і справы — нейкая там пута «заяццела!» Вось-вось, менавіта — «заяццела», умудрылася, якраз паспела, пакуль на інтэрнацкай кухні падскокваў і пляваў тлушчам на патэльні Рафаэлітаў бішпэкс: кубінскія «мучачас» аддавалі перавагу мясным стравам (гэта ўжо тут яна зразумела, чаму: тут дык па картцы выдаецца адзін напаяпразрысты «бішпэкс» у тыдзень). Ювенальны нігілізм, прага жыцця — васьм што то было, а не каханне. Каханне прыйшло пазней...

...У час шпацыраў па горадзе, у якім яны абодва нарадзіліся і выраслі (амаль на суседніх вуліцах!), доктар расказаў ёй пра сябе. У старэйшых класах з ім адбыўся няшчасны выпадак. Расколіна ў галоўцы сцэгнавой косці прыкавала яго да ложка на тры гады. Тры гады нерухомаці — гэта была эксперыментальная метадыка вядомага прафесара: костка павіна была зрасціся сама, з цягам часу. За тры гады ён навучыўся гуляць у шахматы (стаў чэмпіёнам горада) і прачытаў шмат кніг, у тым ліку па філасофіі, псіхалогіі, гісторыі рэлігіі — усё, што можна было знайсці ў бібліятэка ўрэзаным выглядзе пад вокладкамі тыпу «Навуковы атэізм» і «Крытыка буржуазнай філасофіі». З прачытанага ён вынес перакананне: чалавецтва падобнае на вялікі карабель, які плыве па акіянічных водах у невядомым для пасажыраў і каманды накірунку. На караблі адны спяць, другія моляцца, трэція займаюцца любоўю — усё гэта выпадковыя дзеянні, не маючыя нічога агульнага з мэтай падарожжа. Каб не адчуваць страху перад невядомым, пасажыры імкнуцца акружыць сябе дробязямі, а потым самі ж і пачынаюць верыць, што тыя нікчэмныя рэчы і ёсць мэта. Усе прачытаныя ім аўтары — ад Платона да Хайдэгера — спрабавалі ў меры сіл вызначыць напрамак шляху, але, мяркуючы па ўсім, думаў ён, і гэта таксама было марным заняткам, бо з самага пачатку пад кампас тхосьці падклаў магніт. Вось толькі — хто? Найпрасцейшы адказ прапаноўвала хрысціянства, але сама прастата гэтага адказу расчароўвала. Нарэшце, ён стаміўся ад марных пошукаў, ды і над Вавілонскай вежаю кніг, напісаных шукальнікамі, узвышаўся, як скала, адзін аўтар, што яшчэ на пачатку нашых часоў прадказаў безвыніковасць любога пошуку: «Усё мітусня і знямога духу...»

Костка зраслася выдатна, ён нават не кульгаў. Палюбіўшы за гады хваробы небяспечную адзіноту, ён мог бы пагразнаць у багне незлічоных інтэрпрэтацый, калі б не армія. Так, яго чамусьці заграблі ў войска. Там, апроч вымушанай блізкасці да людзей абмежаваных, яму давлялася паспытаць мноства зусім не экзістэнцыяльных, а са-мых што ні ёсць грубых і прымітыўных пакут. Ён імкнуўся дагнаць аднагодкаў ва ўсіх страйках і марш-кідаках: з яго фізічнай непадрыхтаванасцю гэта было неверагодна цяжка. Пухіры на руках і нагах ператвараліся ў незагойныя язва. У летнюю спякоту цела пад потнай гімнасцёркай пакрыва-лася нарывамаі («на памыіку» іх вадзілі раз на тыдзень, як быццам бы «абаронца Радзімы» менш любіў бы яе, прымаючы душ штодня). У санчасці гнайнікі ўскрыва-лі

без абязбольвання і, перавязваючы рану, адпраўлялі назад у роту. Старшыня, прыхо-дзячы ў казарму, выкідаў з аптэчкі ампулы дыяксідыну, якія маці прывозіла яму для апрацоўкі ран. Але ўсё тое было нішто ў параўнанні з так званым трэцім законам дэ-сантніка: адзін за ўсім, усе за аднаго. Гэта азначала, што калі ён не ўкладваўся ў нарматыў, «адпрацоўваць» прымушалі ўсё падраздзяленне. Не, разлітаваныя хлопцы яго не білі, але ад гэтага было не лягчэй...

«І тады я навучыўся ні аб чым не думаць. Я пабудоваў унутры сябе двайную абарончую сцяну: супраць уласных думак і пачуццяў і супраць так званай рэ-чаіснасці...»

Пасля арміі ён выбраў медыцыну як процівагу адцягненым каштоўнасцям экзістэнцыялізму і юнгіянства. Скончыўшы інстытут, застаўся на станцыі «хуткай дапа-могі», дзе падпрацоўваў пасля трэцяга курсу. Ажаныўся... мімаходам — так ён казаў. З'явілася дачка. Зрэшты, жыць не думаю-чы, — дзвіз, які ён абраў у арміі, — ат-рымаваўся не заўсёды. Акіян пакут, відавочна бессэнсоўных, плёскаўся вакол ура-ча «хуткай». «Чалавек, які ведае, навошта, можа вытрываць любое як», — успамінаў ён словы Ніцше, вяртаючыся з чарговага выкліку. Дык навошта ж, пэўней — за што?.. А тут яшчэ падаспела вяцёлая часіна, калі пасля вядомых падзей з людзей як быццам бы выцягнулі стрыжань, і ўсё, што раней цяжка было ўявіць, зрабілася магчы-мым. Атрымавалася, чалавеку, прынамсі, нашаму, гома савецкіму, не патрэбная свабода — каштоўнасць, якую абвешчалі найвышэйшай куміры яго юнацтва Франкл ды Фром. Больш за тое: у выніку гэтай «свабоды» часта гінулі бязвінныя і дзеці... І тут таксама падпільноўвала небяспека: запінае спачуванне для ўрача — шлях да самаразбурэння. Ён зразумеў тое, калі не паспеў давесці да бальніцы дзяўчынку, якую запозна выцягнулі з палаючага «пе-жо»...

А потым быў той выклік да дзіцёнка з тэмпературай... Ён вярнуўся ў машыну з дзіўным адчуваннем. Калісьці, лежачы нерухома ў сваім ложку і перачытваючы «Жыццё Рамакрышны», ён праводзіў пакутлівыя гадзіны, спрабуючы дасягнуць «маўчання розуму» і паглыбіцца ў «са-мадхі», але нічога не атрымаваўся. У той вечар, непрычына за шмат год, яму раптам стала незвычайна лёгка, усе «пракратыя пы-танні» самі сабой разышліся бы кругі па ва-дзе. Думак не мелася — навокал плёскаў-ся чысты акіян асаподы. Як быццам бы ён вярнуўся дамоў...

...«Калі ты затуліла сабе далонню рот... я пазнаў гэты жэст: так аберагаюць сябе ад граху выпадковага слова... Дзе, калі я гэта бачыў?» «І я адчула, што ведаю цябе ўсё жыццё...» — «У тую ноч... твой сын яшчэ штосьці гаварыў ува сне... гэта я таксама памятаю...» — «Як дзіўна... Мы настолькі блізка адно аднаму, што проста мусім быць разам...» — «Гэта было б выклікам сусветнаму парадку, пабудаванаму на бя-сэнсавых пакутах і болю. Нав проста рас-плюшчыць, як два аўто ў час дарожнай ава-рыі... А ты б хацела... разам?» — «Хіба ты пытаешся ў безнадзежна хворых — тых, да каго прызджаеш толькі абязбольіць, — ці хацелася б ім жыць?» — «Прабач...» Не, тое быў не Эрас, хітраваты грэк з баналь-нымі стрэламі, і не Кама старажытных інду-саў, што падарожнічае на папугаі. Гэта бы-ло штосьці іншае. Было незнаёмае адчуван-не: праз яе, праз ейнае палачае ад га-рачкі цела, перарывае дыханне, слёзы, ён нечакана прываўся да таго чароўнага стану, прайшоў самым кароткім шляхам да таямніцы, над разгадкай якой біліся, траця-чы стагоддзі, містыкі Усходу і аскеты хрысціянства. Ён дасягнуў...

«А потым ты зірнуўся на сцяну, якую так доўга, цагліна за цаглінай, узводзіў паміж сабою і светам — яна ляжала ў руінах. І тады ты па-сапраўднаму спапохаў-ся...» — «Адкуль ты ведаеш?» — «Я адчу-ваю ўсё, што з табой адбываецца. Не бой-ся. Я хутка з'еду адсюль. Назаўсёды. Ты будзеш мне пісаць? Будзеш? Будзеш!» — «Кожны дзень...»

Яна трымае ў руках адзіны ліст ад яго — танючкі канверт з просценым малюн-кам паштовых галубоў. «Дзяўчынка мая родная! Вось ужо месяц усюды нашы з са-бою, як талісман, экзатычны канверт з вы-явай аргенцінскага майго калегі па мянуш-цы «Чэ». А яшчэ засталася звычайка, калі дзя-журу ўночы, акурат а палове дванацатай чакаць тэлефоннага званка...» Яе зноў ка-поцяць дрыжыкі, па твары цякуць слёзы. Нервы нікуды не вартыя, зусім нікуды. Гэта ўсё з-за сноў. У рамане аднаго з былых ла-гернікаў (яна тут шмат чытае — як ён калісьці ў час вымушанай сваёй нерухо-масці) «ворагі» едуць — едуць — едуць па этапе, і самае дарагое можа ім толькі прысніцца, і сніцца, і вымотвае душу горш, чым выхадкі канвою ды фінкі блатных. Ве-

рагодна, ад сноў пра роднае ды любое я-раз і вар'яеюць... На фестывалі лацінаа-мерыканскага кіно нядаўна паказалі фільм пра псіхушкі. Адзін велічэзны барак, на-кшталт салдацкай казармы, дзе ходзяць, ся-дзяць, качаюцца па падлозе няшчасныя. Калі яна трапіць туды, што стане з Ігнатам? Не, трэба ўзяць сябе ў рукі...

У дзверы зноў бесцерымонна грука-юць. На гэты раз прыйшла суседка з ця-жарнай сваячкай. Лісліва пасміхаючыся, пы-таецца, ці няма ў сеньёры чаго-небудзь на продаж: стужчак, карункаў, нітак для шыцьця — яны гатовыя купіць усё, таму што тут, кампаньера ўжо ведае гэта, нічога ня-ма, ну зусім нічога. Каб адвязацца, яна моўчкі выкладвае на плеченую канапу сякія-такія з дому прывезеныя рэчы. Вочы ў жанчын запальваюцца хцівым бляскам. Су-седка, прыціскаючы да грудзей флакон таннай парфумы, працягвае грошы. Ця-жарная — зусім яшчэ маладзенькая, гадоў пятнаццаці — пытаецца, ці няма ў сеньёры лішняй пары заратос. Яна стомлена качае галавой. Усе просіць абутак, бо ў краме толькі «інвалідныя» чаравікі з высокай шну-роўкай, і тыя па картцы. Сярод рэчаў вы-падкова знаходзіцца пара белых дзіцячых шкарпэтак. Маладзіца шчаслівая, кідаецца яе цалаваць — яна ледзь паспявае ад-спаніцца. Што ж, пятнаццаць песа... з'у-тра, прынамсі, можна будзе купіць Ігнату садавіны ў сялян-гуахірас, што на осліках прывозіць свой ураджай з навакольных ве-сак: у дзяржаўных крамах садавіна па кар-тках...

Яна вяртаецца да ліста, які ведае напаміць. «Нядаўна выклікалі на машынабудаўнічы завод (вытвор-ча траўма). Ідучы па цэнтраль-ным праходзе заводскага корпуса і ўзгадваючы твой ліст пра патаннасці ў зелянінах востраў, убачыў за крацістай брамкаю цэха даволі прыгожы пейзаж (у клетачку): пясак, трава і сіняе неба — та-кое ж, напэўна, як над тваёй Атлантайкай. Уяўляю, як цудоўна выглядаеш ты на фо-не гэтых пальм, блакітнага мора і аспля-лючычага неба...» Ды ўжо ж, цудоўна... Хіба яна магла напісаць яму праўду? Што яе «вытанчаны профіль» завастрыўся ад недадання. «Скажы дзякуй Рэбецы, што ясі хаць б раз у дзень.» — кажа Рафа-эліта, і яна ведае: ён мае рацыю. Што «блакітнае мора» яна бачыла толькі ад-ночы: у краіне энергетычны крызіс, транспарт не ходзіць, а бліжэйшы пляж вох як няблізка. Што часова яе праца — перакладчыцай на металургічным камбінаце — сама сабой разпадзілася з ад'ездам з Кубы савецкіх спецыялістаў, якіх мясцовыя функцыянеры, і ў першую чаргу сам Камандантэ Фідэль, авіна-вацілі ў ідэалагічных дыверсіях супраць сацыялізму. Што камбінат з іхнім ад'ез-дам стаў колам: свае ж рабочыя, а не якія-небудзь там «дыверсанты», раскрасі-лі ўсё, што здольныя былі вынесці, і іх можна зразумець: усё тут трымаецца на самаробках, нават зламаную мясарубку нідзе не адрамантуеш — няма запасных частак, адсюль пастаянныя аварыі на выт-ворчасці і на транспарце. Хіба яна магла напісаць яму пра брудную, неагляджа-ную Гавану, неверагодныя трушчобы на ўскраінах — картоннае жылло, абы-як пазбаваны «шпакоўні», выкапаняны ў зямлі ямы, дзе жывуць людзі, якія не ўмеюць напісаць сваё імя і дзеляць нішчымуно ежу з пацукамі і прусакамі, як тое было да іхняй спынай Рэвалюцыі? Напісаць пра суседскае дзяўчо, што за-цяжарыла, каб атрымаваць, акрамя агульнай для ўсіх карткавай нормы пра-дуктаў, дадатковы паёк рага embargado⁵ — чвэрць курыцы штомесяч, а пасля нараджэння дзіцяці — літр малака што-дня? Пра велічэзны лозунг на будынку Poder Popular⁶: «З РЭВАЛЮЦЫЯЙ МЫ УСЁ, БЕЗ РЭВАЛЮЦЫІ МЫ БЫЛІ Б НІШТО. ФІДЭЛЬ?»

Не. Не магла. Ёй было... сорамна. Але чаму не сорамна — ім! Не сорам-на прапагандаваць па тэлевізіі грандыёзныя поспехі сацыялістычнага будаўніцтва на Ку-бе. Чаму Рафаэліта, Рэбецы, Вівіан не со-рамна слухаць тую хлусню? Рафаэліта ўсім задаволены. Ён кажа, што калі толькі і вы-рашаць праблемы, як прывіклі мы, са-вецкія, жыць будзе сумна. Яму жыць не сумна: штовечар Хасэ ды Амадзіта прыно-сяць новыя пласцінкі, піва і даміна. Не, Рэ-бека мае рацыю: яна тут чужая і ніколі не прывыкне...

Зрэшты, хіба не ведала, не здагадалася пра гэта яшчэ дома? Хіба не чакала ад таго мужчыны аднаго толькі слова — «застанься»? ...«Выбар зроблены. Я не хачу, каб ты стала няшчаснай з-за мяне». Мана ў прыго-жай фразе — як гніючыя рэшткі малюска ў мацівай ракавіне, што Ігнат знайшоў неяк на пляжы. Ракавіна-труна, умяшчальня смардзючай плаці. «Я не хачу, каб цудоў-нае ператваралася ў звычайнае...» Ізноў

мана. Калі б яна кахала Рафаэліта, ма-ленькія смарагдавыя яшчаркі, што мудра-гелістымі зігзагамі месціцца на столі яе па-койчыка пасля дажджу, здаваліся б, пэўна, цудоўнымі. І фэсты на дашчаных памостах з гітарамі і маракас, і карнавальныя шэсці, і рэвалюцыйнае свята Барагуа, якое адзнача-ецца пятнаццаціга сакавіка, і рэцесо reunion¹⁰, у якім ёй міжволі давлялася ўдзельнічаць учора ў паліклініцы («Калі ў вас ёсць дзеці, пры нападзе яны не трэба кідацца за імі — Рэвалюцыя пра іх пакла-поціцца, эвакуіруйце тых, хто будзе по-бач»), — нават гэта для яе сталася б цудоў-ным. Бо менавіта каханне ператварае звы-чайнае ў цудоўнае, а не наадварот.

...За тыдзень да ейнага ад'езду бацькі вярнуліся з лещыца, і закаханым засталася толькі беспрытульна хадзіць па старым пар-ку, знемагаючы, як падлеткі, ад невыносна-га тамлення. У адзін з такіх вечароў ён за-гадкава сказаў ёй: «Зараз мы пойдзем у адно месца». Яе тут жа пачалі калаціць дрыжыкі (няўжо? нарэшце! але як жа...), і ўсю дарогу яна магла думаць толькі пра тое, што на ёй звычайная просценская бялізна. Але ён прывёў яе ў майстэрню да мастака-нефармаля, сыры паўпадал, дзе на сценах виселі дзіўнаватыя карціны: пустая шклатара, падрыхтаваная для здачы... запя-целы ад холоду гранёны збан... газавая лямпа з папяровай іконкай над ёю... Звы-чайныя рэчы, будучы перанесеныя на па-латно, набылі новы статус, застаючыся ўсё ж самімі сабой, нібыта святыя, узятыя ў зямным абліччы на нябёсы. Ва ўбогаі з выгляду натуры жыла разгадка, паўсудзён-насць на вачах ператваралася ў прыпа-весць, як у той кнізе, што ён падарыў ёй перад ад'ездам, — з закладкай на пропа-ведзі Еклезіяста. Але яна любіла іншыя ста-ронкі: дзе Вечнае Царства параўноўваецца то з заваскаю, то з вінаграднікам; то з дзесяццю дзевамі, якія выйшлі са свяцільнямі насустрач жаніху...

З рэчамі звычайнымі і цудоўнымі. Апошнюю сустрэчу яна перажыла толькі таму, што ў яе ўжо некалькі дзён моцна балеў ніз жывата; цалкам упэўненая ў тым, што гэта — пазаматчная цяжарнасць, па-каранне за здраду мужу, ціха радавалася, што хутка памрэ ад унутранага крывацёку проста ў салоне самалёта над Атлантайкай. У сваёй памыліцы ўпэўнілася ў аэрапорце...

Яна разгляджае далонню лісток перша-га і апошняга анонса пісьма. Больш не пісаў... Чаму? Абудоваў сваю Вялікую Кітайскую сцяну нанова? Не хацеў, каб цу-доўнае ператваралася ў звычайнае? Забыў-ся на яе? Не, не можа быць! «Пішу і не ма-гу адвязацца ад думкі, што ты паставіла на мне крыж. Перачытваю твой апошні ліст і адчуваю, як пачашаецца сэрцабіццё... не, не магу, не хачу, не ўмею кацаць пра тое на паперы. Прашу толькі: ні аб чым не шка-дуй...» Аб чым ён прасіў яе не шкадаваць? Аб тым, што, нарадзіўшыся ў адным гора-дзе, ледзь не на суседніх вуліцах, су-стрэліся запозна? Аб тым, што ўсё-ткі су-стрэліся? Пра гэта яна, пэўна, ніколі ўжо не даведаецца...

Яна выходзіць у паціа. Крэсла Рэбекі пустое: напэўна, сваякроў адправілася да су-седкі з атрыманай па тархеце¹¹ лібраў рысу — перабраць рыс і прамываць костачкі ма-ладым жанчынам квартала. На падлозе, ля дзвярэй, нешта бялее: ліст! Паштагён, як звычайна, укінуў ліст праз шчыліну паміж дошчачкамі жалюзі! Яна паспешліва разры-вае канверт — ад маці! «Добра табе — у вас лета, а ў нас жудасны галалёд, немаг-чыма выйсці з дому, — яе погляд ляціць па размашыстых радках. — Улады зрабіліся зусім нахабныя, дарогі ніхто не пасыпае. Уяві, нядаўна на скрыжаванні «ЗІЛ» сутык-нуўся з «хуткай дапамогай», якая спытала-ся на выклік. Твой бацька кажа, колы ў ма-шыні «лысыя», начальства цяпер на ўсім эканоміцы, васьм і занесла іх. Абодва кіроў-цы ў бальніцы, урач «хуткай»загінуў. Шка-да, кажучы, толькі кватэру атрымаў, дачка-школьніца засталася...»

Бразгаюць дзверы. Весела напаяючы румбу, Рафаэліта ўцягвае скрыню піва, кідае на стол сетку, з якой вытыркаюцца рыбіны хвасты.

— Pufica, пачынай чысціць рыбу, у нас сёння будучы гасці! Маленькая вечарынка з танцамі — зусім нядрэнна, га?

¹ Шлюшка (ісп.).

² Мамачка! (ісп. — Mi madre!)

³ Мая вар'ятка-жонка (ісп.).

⁴ Д'ябал! (ісп.)

⁵ Парк забав (ісп.)

⁶ Мядовы месяц (ісп.)

⁷ Да скону (ісп.)

⁸ Для цяжарных (ісп.)

⁹ Народная ўлада (ісп.)

¹⁰ Маленькі сход (ісп.)

¹¹ Картка (ісп. — tarjeta)

"БЕЛАРУСКАЯ МУЗЫЧНАЯ ВОСЕНЬ"

XXX Міжнародны фестываль мастацтваў
Да 70-годдзя Беларускага саюза кампазітараў

Зала камернай музыкі пр. Ф. Скарыны, 44а

21 Мінскі струнны квартэт і салісты са Швейцарыі Б. Маер (флейта), Х. Енкерс (гітара). У праграме Моцарт, Бакерыні, Карэтнікаў, Лыбін, Грыцкевіч.

22 — Вечар арганнай музыкі памяці Алега Янчанкі. Марына Воінава (Масква) грае творы Букстэхудэ, Салера, Клерамбо, І. С. Баха, Вівальдзі, Брамса, Янчанкі, Воінавай, Рэгера.

24 — Дуэт Генадзь Забара (кларнет), Юрый Гільдзюк (фартэпіяна). Творы Абеліевіча, Гарэлавай, Кузняцова, Глінкі, Вайнберга, Стравінскага, Лютаслаўскага.

28 — "Жамчужыны беларускай вакальнай лірыкі". Ніна Цішко (мецца-сапрана), Таццяна

Вішнякова (фартэпіяна). У праграме: Багатыроў, Цесакоў, Семіянка, Чуркін, Лучанок, Туранкоў, Чыркун, беларускія народныя песні.

Зала Беларускай академіі музыкі

вул. Інтэрнацыянальная, 30

22 — Міжнародны сімфанічны аркестр маладых музыкантаў (YMISO) — прадстаўнікі Аўстрыі, Беларусі, Чэхіі, Харватыі, Венгрыі, Італіі, Македоніі, Малдовы, Польшчы, Румыніі, Славакіі, Славеніі. Мастацкі кіраўнік Ігар Карэці (Італія). Творы Шуберта, Бетховена, Расіні.

23 — Акадэмічная харавая капэла РБ імя Р. Шырмы. Мастацкі кіраўнік Людміла Яфімава. Музыка Мдзівані, Суруса, Грушэўскага, Паплаўскага, Літвіноўскага, Кузняцова, Бандарэнкі, Хадоскі.

26 — "Росава" — трыо бандурыстаў (Украіна). Ансамбль электронных баянаў (Расія). У праграме: Бах, П'яцола, Цфасман, класічная эстрадная музыка, апрацоўкі ўкраінскіх народных песень ды інш.

28 — П'яніст Іосіф Сяргей. Творы Моцарта, Бетховена, Брамса, Шумана.

Зала Рэспубліканскага каледжа пры БАМ

пл. Свабоды, 7

"Музыка беларускага і рускага замежжа"

25 — Канцэрт першы: Швантнер, Барцова, Дзмітрыеў, Ран.

27 — Канцэрт другі: Уорынен, Барцова, Тауэр, Картэр, Дзмітрыеў, Перль.

29 — Канцэрт трэці: Дзмітрыеў, Барцова, Крам, Тауэр.

Выканаўцы (ЗША): Ала Барцова, Аляксандр Дзмітрыеў,

Блэр МакМілен (фартэпіяна), Яўгенія Стэнгер, Дэвід Боулін, Джэйн Чанг (скрыпкі), Міган Ступс (кларнет), Патрысія Спэнсар (флейта), Андрэ Емяльянаў (віяланчэль), Луіс Марцін (альт), Джэймс Рью (тэнор), Джэймс Бэйкер (ударныя), Надзя Муса (танец).

Цэнтральны Дом афіцэраў

вул. Чырвонаармейская, 3

23 — "Белыя Росы", ансамбль танца (Гродна.)

30 — Сімфанічны аркестр Нацыянальнай тэлерадыёкампаніі РБ. Мастацкі кіраўнік Алег Лясун. Музыка Абеліевіча, Картэса, Солтана.

Канцэртная зала "Мінск"

вул. Кастрычніцкая, 5

27 — "Камерата", ансамбль Белдзяржфілармоніі. Мастацкі кіраўнік Ігар Мельнікаў.

ФЭСТЫ

"ЗОЛАТА" ШЛЯГЕРА

У Магілёве завяршыўся чарговы Міжнародны фестываль "Залаты Шлягер". Апроч заўсёднага, яго гасцямі сёлета ўпершыню былі Валерыя Лявонцьеў, Надзея Бабкіна, Аляксандр Сяроў... Шэсць фестывальных дзён падарылі многім сталым людзям (і не толькі ў Магілёве) сустрэчу з песнямі іх маладосці. А ў публіцы новага пакалення была не толькі магчымасць спрычыніцца да песеннага рэтра, але і "пахварэць" за выканаўцаў-канкурсантаў. Журы на чале з народным артыстам Беларусі Ігарам Лучанком Гранпры гэтым разам не скарысталі, а 1-й прэміяй ганаравала маладую беларускую спявачку Ганну Мушак. Прэмію імя Уладзіміра Мулявіна, за якую ўпершыню спаборнічалі маладзёжныя ансамблі, атрымаў гурт "Пасля адзінаццаці" з расійскага Саратава.

Н. К.

АФІША ЛІСТАПАДА

Нацыянальны акадэмічны тэатр беларускай драматургіі

пл. Парыжскай Камуны, 1,

21 — П. Чайкоўскі "Спячая прыгажуня"

23 — А. Пятроў "Страсці(Рагнеда)"

26 — Л. Мінкус "Дон Кіхот"

28 — К. Орф "Карміна Бурана", І. Стравінскі "Вясна свяшчэнная"

Пачатак ранішніх спектакляў у 11.30, вяртанні а 19-й гадзіне.

Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі

вул. Крапоткіна, 44

21 — Я. Таганаў "Адэль", гісторыя кахання

22 — А. Карэлі "І рэха адказала — ты", дэтэктыў плюс... (прэм'ера)

23, 30 (а 12-й гадзіне) — Ш. Перо, Я. Шварц, Т. Габз "Хрустальны туюфік", балет-маскарад

23 — А. Шчуці "Каласнікі", трагікамедыя (прэм'ера)

25 — В. Панін "Песні ваўка", драматычна-пластычная элегія

26 — Э. Сагалаў "Палёты з анёлам", спектакль пра Марка Шагала

27 — С. Алексіевіч "Чарнобыльская малітва"

Пачатак спектакляў а 19-й гадзіне.

Беларускі дзяржаўны мападзёжны тэатр

вул. Даўмана, 1

21, 25 — Т. Уільямс "Трамвай "Жаданне"

22 — Б. Шоу "Пігмаліён"

23 — Лопэ дэ Вега "Вынаходлівае закаханне"

27 — І. Б. Зінгер "Тойбеле і яе дэман"

28 — А. Астроўскі "Позняе каханне"

Пачатак вяртанні спектакляў а 19-й гадзіне.

Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Янкі Купалы

вул. Энгельса, 7

21 — А. Курэйчык "Згублены рай"

22 — М. Манохін "Парфён і Аляксандра"

23 — М. Задорнаў "Таполевае завае"

24 — Д. Патрык "Дзіўная місіс Сэвідж"

26 — Ф. Дзюрэнмат "Ромул Вялікі"

Малая сцена

вул. Энгельса, 12

22 — І. Бергман "Восеньская саната"

Пачатак спектакляў а 19-й гадзіне.

Тэатр-студыя кінаакцёра

пр. Машэрава, 13

21 — Э. дэ Філіпа "Філумена Мартурана"

25, 26 — Л. Жухавіцкі "Апошняя жанчына сеньёра Хуана"

28 — Е. Міровіч "Тэатр купца Ягішкіна"

Пачатак спектакляў а 19-й гадзіне

Беларускі паэтычны тэатр аднаго акцёра "Зыч"

У касцёле св. Сымона, св. Алены

25 — М. Багдановіч "У краіне светлай...", музычна-паэтычны монаспектакль, выканаўца — В. Статкевіч, гітара — С. Сарокін

Пачатак спектакляў а 19-й гадзіне.

ФЕСТИВАЛІ

часнага тэатра пантамімы (Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы), "Палачанка" А. Дударова (Беларускі рэспубліканскі тэатр юнага глядача), "Налу" У. Любецкага, Я. Русакевіч Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы (Малая сцена), "Рамантыкі" Э. Растана (Мінскі драматычны тэатр "Дзе-

27 лістапада ў Мінску распачінецца Міжнародны фестываль сучаснага тэатра "Адкрыты фармат".

Сігаравы Цэнтра драматургіі і рэжысуры пад кіраўніцтвам А. Казанцава і М. Рошчына (Масква, Расія), "Згублены рай" А. Курэйчыка Нацыянальнага ака-

артысты Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага. 5 снежня ў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў можна будзе паглядзець "Ноч Гельвера" І. Вілківіста, а наступным днём — Бута-акцыю "Елка У" Пласцічнага тэатра "ІнЖэст"

ЧАС АДКРЫТАГА ТЭАТРА

На сцэне Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы фест адкрые еўрапейская прэм'ера спектакля "Дні гэтых начэй" ("Чайка і Калашнікаў"), якую разыграюць акцёры Тэатра Новага Фронта (Прага, Чэхія). На працягу наступных пяці дзён у Купалаўскім тэатры можна будзе ўбачыць спектаклі "Абломаў OFF" М. Угаравы Цэнтра драматургіі і рэжысуры пад кіраўніцтвам А. Казанцава і М. Рошчына (Масква, Расія), "Пластылін" В.

дзічнага тэатра імя Янкі Купалы (Мінск, Беларусь), "Кіхот і Санча" В. Коркія Тэатральнага брацтва Аксаны Мысінай (Масква, Расія), а таксама паўдзельнічаць у незвычайным для нашай тэатральнай прасторы Reality-show "Тэатр Оп'ліне". 3 снежня ўжо на сцэне Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі будзе разыграны спектакль "Понці Плат" А. Курэйчыка, а 4 снежня пад дахам свайго тэатра пакажуць "Дзівакоў" М. Горкага

і гурта "Плато" (Малая сцена Беларускага рэспубліканскага тэатра юнага глядача). 3 7 па 12 снежня арганізатары фесту плануецца паказаць спектаклі "3 прывітаннем Дон Кіхот" І. Райхельгаўза Тэатральнага праекта "Віртуозы сцэны" (Ілб імя Ф. Дзяржынскага), "Кавалак" сумеснага шведска-брытанскага Тэатра SU-EN Butoh Company (Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы), "Вуліца кракадзілаў" польскага Су-

я?"). А завяршыць фестываль трыумфальны двухдзённый паказ спектакля Э. Някрошуса "Вішневы сад", які 13-14 снежня ў Палацы Рэспублікі прадставіць Міжнародны фонд імя К. Станіслаўскага. Трэба мець на ўвазе, што ў праграме тэатральнага фесту магчымы змяненні.

В. Б.

НА ЗДЫМКУ: сцена са спектакля "Рамантыкі" Фота К. ДРОБАВА

УВАГА!

Аўтары допісаў у рэдакцыю паведамляюць сваё прозвішча, поўнаасцю імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар пашпарта, дату выдачы, кім выдадзены пашпарт), асноўнае месца работы, зваротны адрас.

Н. К.

Выходзіць з 1932 ГОДА
У 1982 годзе
ўзнагароджаны ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОУНЫ РЭДАКТАР

Анатоль
КАЗЛОУ

Рэдакцыйная рада:

Святлана
БЕРАСЦЕНЬ,

Леанід
ГАЛУБОВІЧ,

Віктар ПАТАПЕНКА —
намеснік
галоўнага рэдактара,

Віктар ШНІП —
адказны сакратар.

АДРАС РЭДАКЦЫІ:

220005, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

галоўны рэдактар — 284-6673
намеснік галоўнага рэдактара — 284-4404
адказны сакратар — 284-6673

АДДЗЕЛЫ:

публіцыстыкі — 284-7965
пісьмаў і грамадскай думкі — 284-7965
літаратурнага жыцця — 284-7965
крытыкі і бібліяграфіі — 284-7965
паэзіі і прозы — 284-7965
музыкі — 284-8153
тэатра, кіно — 284-8153
выяўленчага мастацтва — 284-7965
карэктарская — 284-8091
бухгалтэрыя — 284-6672
Тэл./факс — 284-84-61

Пры перадруку просьба
спасыпацца на "ЛІМ".

Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.

Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацыі.

Набор і верстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856 Наклад 1608
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
19.11.2003 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і мастацтва"

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715

Заказ 4106
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12